

REVISTA
PROCURATURII
Republicii Moldova

Nr. 11/2023

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC AL PUBLICAȚIEI:

Ion MUNTEANU – Procuror General interimar

Igor DEMCIUCIN – Adjunctul Procurorului General interimar

Aliona NESTEROV – Adjunctul Procurorului General interimar

Ion GUCEAC – doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician

Vitalie STATI – doctor în drept, conferențiar universitar USM

Igor DOLEA – doctor habilitat în drept, profesor universitar USM

Stanislav COPEȚCHI – doctor în drept, conferențiar universitar USM

Ion CĂPĂȚINĂ – lector superior USM

Lilia MARGINEANU – doctor în drept, decan ULIM, Șef catedră drept privat

Dumitru ROMAN – doctor în drept, conferențiar universitar USM

Ovidiu PREDESCU – doctor în drept, profesor universitar, România

Mircea DUȚU – doctor în drept, profesor universitar, Director al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE AL PUBLICAȚIEI:

Aliona NESTEROV - Adjunctul Procurorului General interimar, redactor-șef

Marcel DIMITRAȘ – Procuror-șef al Secției judiciar-penală

Alexandru NICHITA – Adjunct al procurorului-șef al Procuraturii municipiului Chișinău, șef al Oficiului Ciocana

Tatiana GULEA – Procuror-șef interimar al Secției urmărire penală

Dumitru OBADĂ – Agent guvernamental, lector universitar USM

Eduard VARZARI – membru CSP, procuror detașat

Gheorghe RENIȚĂ – lector universitar USM

Nicolae ZANEVICI – Procuror-șef interimar al Secției analiză criminologică și inițiative legislative

Vasile UNTILĂ – Adjunct al procurorului-șef al Procuraturii UTA Găgăuzia, șef al Oficiului Comrat

Dumitru CALENDARI – Procuror-șef interimar al Procuraturii de circumscripție Cahul

Cornelia VICLEANSCHI – ex-procuror

ANUNȚ IMPORTANT

Analizele, comentariile și sintezele din prezenta publicație nu exprimă în mod necesar poziția oficială a Procuraturii Republicii Moldova și a Consiliului Superior al Procurorilor cu privire la problematica tratată, ci constituie opinia profesională și publicistică a autorilor acestora.

Reproducerea materialelor publicate este permisă numai cu acordul scris al Colegiului de redacție al Revistei Procuraturii Republicii Moldova și al autorului.

Numerele apărute ale Revistei Procuraturii Republicii Moldova sunt disponibile în format electronic pe pagina de internet a Procuraturii Republicii Moldova – www.procuratura.md, rubrica Biblioteca digitală, subrubrica Cercetare și publicații, compartimentul Revista Procuraturii.

NOTA REDACȚIEI

Condițiile de tehnoredactare și de publicare le găsiți pe pagina de internet a Procuraturii Republicii Moldova – www.procuratura.md, rubrica Despre instituție, subrubrica Cadrul juridic, compartimentul Acte departamentale.

CUPRINS

STUDII – ARTICOLE – DISCUȚII – COMENTARII – ANALIZE – SINTEZE – OPINII – CERCETĂRI

Dumitru CALENDARI: Participarea procurorului la etapa dezbaterilor judiciare în instanța de apel pe cauze penale. Partea I	5
Victor COMERZAN, Cătălina CALDARI: Problematika investigării cazurilor de comitere a infracțiunilor prevăzute de art.361 Cod penal, în condițiile absenței la dosar a documentului oficial fals în original	9
Elena ROȘIOR, Iurii MELNIC: Lipsirea de viață din imprudență. Studiu de Drept comparat.....	17
Iurie GUȘTIUC, Vadim GRIBINCEA: Recursul în interesul legii în sistemul căilor extraordinare de atac. Caracteristica generală. Partea II.....	24
Rozalia MALCOCI: Copilul aflat în conflict cu legea înaintea vârstei răspunderii penale.....	32
Mariana CHERPEC: Analiza criteriilor de repartizare a sarcinilor de muncă în sistemul Procuraturii prin prisma cadrului normativ și standardelor actuale.....	40

CADRUL NORMATIV INTERNAȚIONAL

ȘI JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Radu SĂLI: Jurisprudența CtEDO prin prisma procedurilor de examinare a cererilor și executare a hotărârilor și deciziilor	45
--	----

STUDII – ARTICOLE – DISCUȚII – COMENTARIII – ANALIZE – SINTEZE – OPINII – CERCETĂRI

Dumitru CALENDARI:

Participarea procurorului la etapa dezbaterilor judiciare
în instanța de apel pe cauze penale. Partea I 5

Victor COMERZAN, Cătălina CALDARI:

Problematika investigării cazurilor de comitere a infracțiunilor prevăzute
de art.361 Cod penal, în condițiile absenței la dosar a documentului oficial fals în original.....9

Elena ROȘIOR, Iurii MELNIC:

Lipsirea de viață din imprudență. Studiu de Drept comparat 17

Iurie GUȘTIUC, Vadim GRIBINCEA:

Recursul în interesul legii în sistemul căilor extraordinare de atac.
Caracteristica generală. Partea II 24

Rozalia MALCOCI:

Copilul aflat în conflict cu legea înaintea vârstei răspunderii penale 32

Mariana CHERPEC:

Analiza criteriilor de repartizare a sarcinilor de muncă
în sistemul Procuraturii prin prisma cadrului normativ și standardelor actuale 40

PARTICIPAREA PROCURORULUI LA ETAPA DEZBATERILOR JUDICIARE ÎN INSTANȚA DE APEL PE CAUZE PENALE. PARTEA I

Dumitru CALENDARI*
*Procuror-șef interimar
al Procuraturii de circumscripție Cahul,
doctor în drept*

REZUMAT

În articolul a fost efectuată o cercetare a participării procurorului la examinarea cauzelor penale în instanță de apel cu analiza prevederilor legale și a practicii judiciare naționale și internaționale. Problema științifică importantă constă în fundamentarea științifică a modului de aplicare în practică a prevederilor legale privind participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel, eventualele erori admise în practică procurorului și cea judiciară la judecarea apelurilor, precum și analiza legislației, soldată cu fundamentarea propunerilor de rigoare în vederea perfecționării legislației și a jurisprudenței.

Cuvintele cheie: *procuror, procesul penal, apelul, dezbateri judiciare.*

ABSTRACT

It is the research that deals with the issue of the case about participation of prosecutor in criminal cases in court of appeal, with a comprehensive analysis of the legal provisions and both internal and international practice. The important scientific problem solved in the respective field consists in the scientific foundation of the way in which the legal provisions regarding the participation of the prosecutor in criminal cases in court of appeal are applied in practice, the possible legal errors admitted in prosecutor's practice.

Key words: *attorney, the criminal process, appeal proceeding, judicial debates.*

---

* d.calendari@procuratura.md

Luările de cuvânt în instanța de apel au ca obiect critice aduse modului în care s-a desfășurat judecata în prima instanță și soluțiilor pronunțate de aceasta cu privire la latura penală și/sau latura civilă, fie asupra altor chestiuni supuse apelului.¹

„Dezbaterile la judecarea apelului sunt restrânse la susținerea motivelor de apel de către apelant și la combaterea lor de către intimat, precum și la discutarea în contradictoriu a unor eventuale erori de fapt sau de drept învederate din oficiu.”²

„În dezbateri se rezumă la o confruntare în fața instanței de apel – axată, în ceea ce privește aspectele de fapt, exclusiv pe probele administrate la instanța de prim grad și, eventual, pe unele înscrisuri noi – a pozițiilor divergente ale apelantului și ale părții opuse, având ca finalitate aflarea adevărului (cu privire la existența faptei și la gravitatea ei, la vinovăția inculpatului etc.) și aplicarea corectă a legii la faptele săvârșite.”³

Dezbaterile au loc sub toate aspectele de fapt și de drept, în limitele situației persoanei care a declarat apelul sau la care se referă apelul declarat și în raport cu calitatea procesuală a apelantului. Luările de cuvânt trebuie să se axeze pe motivele invocate de apelant, fiecare parte argumentându-și opinia prin răsturnarea punctelor de vedere ale părții adverse cu referire la interpretarea judiciară și doctrinară a normelor de drept ce justifică soluția pentru care pledează. În ședința de judecată în apel, se discută în contradictoriu atât motivele de apel și combaterea lor, cât și erorile de fapt și de drept, pe care le-a comis prima instanță.

„La etapa dezbaterilor judiciare apelantul se expune verbal pe marginea judecării apelului și precizează soluția pe care, în opinia sa, ar trebui s-o pronunțe instanța de apel. Intimatul combate motivele de apel, invocând argumentele raționale pentru care cere respingerea sau, după caz, le recunoaște și solicită instanței soluția care o pledează.”⁴

Ordinea în care se desfășoară această confruntare este expres stabilită prin art. 413 alin. (5) C.pr.pen. Textul arată că, dacă la termenul fixat apelul este în stare de judecată, „președintele ședinței oferă cuvântul apelantului, intimatului, apărătorilor și reprezentanților lor, apoi procurorului. Dacă între apelurile declarate se află și apelul procurorului, primul cuvânt îl are acesta.”⁵

„Apelantul expune oral motivele de apel, indiferent dacă au fost arătate în cererea de apel sau într-un memoriu separate ori sunt invocate pentru prima oară oral, direct în instanță. Intimatul, care are interes ca hotărârea să fie menținută, răspunde motivelor invocate de apelant și, de regulă, încearcă să demonstreze că nu sunt întemeiate; dacă motivele sunt invocate pentru prima oară oral, cu prilejul dezbaterilor, intimatul poate solicita un termen pentru pregătirea apărării. Procurorul, care întotdeauna urmărește soluționarea cauzei în conformitate cu legea și adevărul, nu este legat în concluziile sale de poziția niciuneia dintre părți, el putând să ceară, în conformitate cu propria convingere, fie respingerea, fie admiterea – totală sau parțială – a apelului.”⁶

În cazul în care hotărârea a fost atacată de mai multe părți, precum și de procuror, aceștia vor lua cuvântul, în susținerea apelului propriu, în următoarea ordine: procurorul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă, inculpatul, apărătorii și reprezentanții (art. 413 alin.(5) C.pr.pen.).

„Dacă în cursul dezbaterilor au apărut chestiuni noi, adică alte susțineri sau excepții decât cele pe care le implică motivele de apel, și nu doar simple argumente, după ce toate părțile au avut cuvântul, procurorul și oricare dintre părți își pot prezenta poziția în legătură cu aceste chestiuni, în cadrul exercitării unui drept la replica.”⁷ Conținutul replicilor nu trebuie să iasă din limitele cuvântărilor în dezbateri.

Potrivit opiniei Paraschiv C. „în instanța de apel, spre deosebire de prima instanță, dreptul la ultimul cuvânt poate fi exercitat și prin apărător.”⁸

Nu susținem această opinie. Or, ultimul cuvânt este un drept exclusiv al inculpatului care nu poate fi transmis reprezentantului său, și este o obligație a instanței de judecată de a acorda ultimul cuvânt inculpatului prezent, inclusiv când a fost îndepărtat din sală de judecată.

Dezbaterile în instanța de apel se desfășoară în limitele în care a fost judecată cauza penală, luând în considerare prevederile art. 377–378 Cpr.pen. Specificul dezbaterilor la această etapă a procesului penal constă în aceea că, primul ia cuvântul persoana care a declarat apelul (art. 413 alin. (5) C.pr.pen.). Dacă sentința instanței de fond a fost atacată de către procurorul și partea apărării, primul ia cuvântul procurorul. Procurorul și apărătorul nu pot refuza participarea în dezbateri. Pentru alți participanți ai procesului luarea de cuvânt în dezbateri este un drept și nu o obligație. În cazul lipsei apărătorului, în dezbateri poate participa inculpatul.

1 Theodoru Gr., Chiș I.-P. Tratat de drept procesual penal. Ed a 4-a, București, Editura „Hamangiu”, 2020, p.888-889.

2 Volonciu N. Tratat de procedură penală. Vol. II. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București, Editura „Paideia”, 1996, p.266.

3 Papadopol V. și Turianu C. Apelul penal. București, Casa de editură și presă „Șansa”-SRL, 1994, p.198-199.

4 Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr.53 din 12.07.2013 cu privire la procedura de examinare a apelului conform modificărilor și completărilor din Codul de procedură penală, introduce prin Legea nr.66 din 05.04.2012, M.O. 155-159/27.07.2012, în vigoare 27.10.2012. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a RM nr.9, 2013, p.9. Pct.4 și 7.

5 Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14.03.2003. Republicat în: Monitorul Oficial al R. Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.

6 Paraschiv C.S. Apelul penal. București, Editura „Hamangiu”, 2019, p.178-179.

7 Paraschiv C.S., op. cit., p.179.

8 Paraschiv C.S., op. cit., p.179.

Potrivit practicii judiciare românești, desfășurarea dezbaterilor în fața instanței de apel în lipsa apărătorului inculpatului, chiar și în condițiile în care asistența juridică nu este obligatorie, reprezintă o încălcare a dreptului la apărare garantat de lege a inculpatului. „Conform, deciziei nr.329/1996 a Curții de Apel Cluj, apărătorul inculpatului a declarat, că înțelege să se retragă din cauză și a părăsit sala de ședință, nemaiacordând asistența juridică inculpatului. În această situație, inculpatul-apelant a solicitat instanței acordarea unui termen pentru a-și angaja un alt apărător, dar cererea sa a fost respinsă, astfel că inculpatul nu a beneficiat de asistență juridică în acest moment al judecării. Instanța de recurs a apreciat că instanța de apel a încălcat dispozițiile art. 6 și ale art.171 C.pr.pen. al României care acordă părților dreptul de a fi asistate de un apărător pe timpul desfășurării procedurii judiciare. Din punct de vedere al instanței de recurs, instanța de apel trebuia să amâne judecarea pentru a da posibilitatea inculpatului să își angajeze un alt apărător în locul celui care s-a retras, chiar dacă asistența juridică în cauză nu era obligatorie.”⁹

Pamfil M.L., Movileanu C. și Munteanu C.A. au exprimat dezacord cu decizia instanței de recurs, motivând poziția lor prin aceea că, atâta timp cât asistența juridică nu era obligatorie, instanța nu era obligată să procedeze la amânarea cauzei pentru ca inculpatul să-și angajeze un alt apărător. Situația este identică celei în care apărătorul inculpatului nu se prezintă nejustificat la judecată; dacă nu sunt temeuri de participare obligatorie a apărătorului, judecata va avea loc în lipsa acestuia, fără ca instanța să aibă obligația de a amâna cauza pentru ca apărătorul să se prezinte, căci o asemenea atitudine ar putea fi folosită în mod abuziv de cei interesați în tergiversarea cauzei. În opinia autorilor, soluția pronunțată de instanța de recurs în speța prezentată mai sus, „nu reprezintă decât un precedent periculos, care poate fi folosit în practică pentru întârzierea rezolvării unor cauze penale.”¹⁰

Instanța/președintele ședinței nu are dreptul să limiteze părțile în timp pentru luările de cuvânt. Participanții la proces au dreptul să facă referire în cuvântările lor la probele, care au fost cercetate și verificate în cadrul ședinței de judecată atât în instanța de apel, cât și în instanța de fond, și care nu au fost considerate inadmisibile. În cazul existenței contradicțiilor în probe, concluziile trebuie să fie bazate pe probele cercetate nemijlocit în cadrul cercetărilor judecătorești ale instanței de apel.

Cuvântările procurorului în dezbaterile judiciare în instanța de apel au un rol procesual semnificativ, deoarece se formulează poziția finală a procurorului, se propune soluția privind soluționarea fondului cererilor de apel,

ajută la formarea opiniei/convingerii instanței, adoptării unei decizii motivate, întemeiate și legale. Conținutul cuvântărilor procurorului depinde de hotărârea pe care o solicită spre adoptare.

Cum a evidențiat Sevastianic I., nici Codul de procedură penală al Federației Ruse și nici ordinele Procurorului General al Federației Ruse nu identifică ce structură și conținut trebuie să aibă discursul acuzatorului de stat. Cu toate acestea legea conține o cerință pentru luările de cuvânt ale părților în proces. Dezbaterile judiciare se petrec în limitele în care cauza penală a fost examinată în instanța de apel (art.389.14 alin.1 C.pr.pen. al FR), respectiv, acuzatorul de stat nu poate să se refere la chestiunile, care nu au fost obiectul cercetării în instanța de apel.¹¹

Ordinul Procurorului General al Republicii Moldova, nr.2/21 din 02.01.2018 „cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești”, conține o structură a discursului la care trebuie să se orienteze procurorii¹². Însă, aceste prevederi se potrivesc mai mult pentru etapa dezbaterilor din prima instanță.

Or, structura discursului procurorului în instanța de apel este asemănătoare cu discursul procurorului din prima instanță, dar, luând în considerație că, pe cauza penală deja a fost adoptată o hotărâre judecătorească, există o sarcină de a indica instanței de apel la toate încălcările admise de prima instanță, motivând că anume acestea au contribuit la adoptarea unei sentințe ilegale și neîntemeiate. Reieșind din literatura de specialitate, practica procurorului, putem concluziona că, discursul procurorului poate fi împărțit în trei părți: introductivă, partea generală sau motivată și concluzii.

În partea introductivă a discursului este necesar de a fi inclusă informația privind hotărârea atacată, infracțiunea incriminată inculpatului, motivele de casare a sentinței.

Conținutul părții motivate a discursului procurorului depinde de soluția pe care o solicită spre adoptare de către instanța de apel. Dacă se solicită modificarea sentinței în partea stabilirii pedepsei, atunci accentul deosebit trebuie să fie pus pe analiza sentinței din punct de vedere al temeiniciei, individualizării corecte și echității pedepsei. Dacă se solicită casarea sentinței din cauză, că soluția nu corespunde circumstanțelor de fapt ale

9 Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A. Apelul în procesul penal. Practica judiciară. București, Editura „Hamangiu”, 2008, p.80.

10 Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A., op.cit., p.81.

11 Севастьяник И. Участие прокурора в суде апелляционной и кассационной инстанции. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной Прокуратуры Российской Федерации. Санкт-Петербург, 2004, p.151 [Citat 02.08.2022] Disponibil: <http://www.dslib.net/kriminal-process/uchastie-prokurora-v-sude-apelljacionnoj-i-kassacionnoj-instancii.html>.

12 *Ordinul Procurorului General cu privire la organizarea activității procurorului în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești, nr.2/21 din 02.01.2018, pct.17.* Biblioteca Procuraturii Generale a Republicii Moldova.

cauzei penale constatate de prima instanță, atunci este necesar de a motiva discursul pe aprecierea probelor.

În ultima parte a discursului, procurorul face concluzii, rezumând cele analizate în discursul său și face propuneri concrete cu privire la soluția ce trebuie să fie adoptată de către instanța de apel. Dacă, spre ex., procurorul consideră că, sentința instanței de fond este neîntemeiată în partea pedepsei stabilite inculpatului, atunci în cuvântările sale se va axa pe aprecierea sentinței din punctul de vedere al corespunderii cerințelor temeiniciei și individualizării corecte a pedepsei penale.

„Când se contestă sentința privind aspectele de fapt ale cauzei și comiterii infracțiunii, partea importantă a discursului procurorului trebuie să se refere la aprecierea probelor care stabilesc fapta infracțională și vinovăția persoanei care a comis-o. Acestea pot fi probele care nu au fost luate în considerare de prima instanță la adoptarea sentinței sau probele noi prezentate de către părți. Evident, că aceleași cerințe trebuie să fie aplicate în cuvântările procurorului în cazurile când se contestă sentința de achitare ilegală și neîntemeiată.”¹³

În situația în care se contestă o sentință de achitare, din motivul că această este nemotivată și neîntemeiată, conținutul discursului acuzatorului de stat va cuprinde probele cercetate în ședință de judecată, precum și cele noi administrate în instanța de apel.

Procurorul trebuie să generalizeze tot ce a fost cercetat, verificat și studiat în cadrul ședințelor de judecată în instanța de apel, să facă o analiză minuțioasă a coroborării probelor cercetate și aprecierea lor, să indice la încălcările admise de către instanța de fond și prezintă instanței de judecată și părților concluziile respective asupra fondului cauzei penale examinate. O atenție deosebită trebuie să fie acordată pentru probele, care confirm vinovăția inculpatului și încălcările care au contribuit la adoptarea unei sentințe nemotivate și neîntemeiate.

Desigur că, analiza și aprecierea probelor nu poate fi unilaterală. Procurorul trebuie să analizeze și să aprecieze nu numai probele care confirm vinovăția, dar și cele care confirm argumentele apărării. În fiecare caz, trebuie să motiveze de ce sunt veridice unele probe, iar altele – nu, de ce unele probe sunt pertinente, iar altele nu au importanță pentru cauză. O atitudine obiectivă în analiza și aprecierea probelor mărește caracterul convingător al discursului.

Poate să apară întrebarea dacă acuzatorul de stat în cadrul dezbaterilor poate să facă referire la probele,

care nu au fost cercetate nemijlocit, însă au fost puse în baza sentinței primei instanțe?

Pe de o parte, în dezbaterile judiciare părțile nu pot face referire la probele, care nu au fost cercetate în ședința de judecată sau au fost recunoscute inadmisibile. Pe de altă parte, în cazul în care declarațiile persoanelor, care au fost audiate în prima instanță se contestă de către părți, la solicitarea acestora, instanța de apel poate audia aceste persoane (art. 414 alin. (3) C.pr.pen.). Însă, instanța de apel verifică declarațiile și probele materiale examinate de prima instanță prin citirea lor în ședința de judecată, cu consemnarea în procesul-verbal (art. 414 alin. (2) C.pr.pen.).

Reieșind din cele expuse, considerăm, că procurorul și alți participanți la dezbateri, pot face referire atât la probele cercetate nemijlocit în instanța de apel, cât și la probele care au fost verificate și cercetate în instanța de fond, cu excepția celor care au fost recunoscute ca inadmisibile.

13 Халиулин А., Резинкина А., Решетова Н. *Участие прокурора в рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной и кассационной инстанции. Пособие.* Академия Генеральной Прокуратуры Российской Федерации. Научно-исследовательский институт. Москва, 2013. p.65 [Citat 14.10.2015] Disponibil: www.agprf.org/nii/2013/2013-10.rtf.

PROBLEMATICA INVESTIGĂRII CAZURILOR DE COMITERE A INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE DE ART.361 COD PENAL, ÎN CONDIȚIILE ABSENȚEI LA DOSAR A DOCUMENTULUI OFICIAL FALS ÎN ORIGINAL

Victor COMERZAN*
*Procuror-șef interimar
al Procuraturii raionului Briceni*

Cătălina CALDARI**
*Consultant al procurorului
în Procuratura raionului Briceni*

REZUMAT

Obiectul investigației de față îl constituie analiza problematicilor investigării cauzelor penale privind comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 361 Cod penal și demonstrarea vinovăției persoanei, în condițiile în care a fost imposibil de anexat la dosar, documentul oficial fals care acordă drepturi sau eliberează de obligații, în original, mijloacele de probă legale și posibilitățile tehnice actuale folosite în acest sens.

Cuvintele cheie: *document, document oficial fals care acordă drepturi sau eliberează de obligații, copie a documentului oficial fals, expertiza documentelor în copii.*

ABSTRACT

The subject of the present investigation is analyzing the problems of the investigation of criminal cases regarding the commission of crimes provided by art. 361 of the Criminal Code and proving the person's guilt, in the conditions that is impossible to attach to the folder, the fake official document that grants rights or releases from obligations, in the original, the legal evidences and the current technical possibilities used in this sense.

Key words: *document, official document that grants rights or releases from obligations, a copy of the fake official document, expertise of documents in copies.*

---

* v.comerzan@procuratura.md

** c.caldari@procuratura.md

Legea procesual penală din primul articol enunță clar asupra scopului procesului penal. Astfel, conform alin. (2) art.1 Cod de procedură penală: „*procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată*”¹⁴.

Din analiza acestor prevederi, remarcăm că, scopul procesului penal este subordonat atingerii altor două finalități sau obiective: – *orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale; – nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.*

Obiectivele trasate de legislator sunt nu mai puțin importante într-o societate democratică și într-un stat de drept. În caz că, nu orice persoană care a săvârșit o infracțiune va fi pedepsită potrivit vinovăției sale, iar persoana nevinovată va fi trasă la răspundere penală și condamnată, pot surveni consecințe grave cu impact social: pierderea încrederii în organele de drept și justiție; ezitarea victimelor de a soluționa conflictele de natură penală pe cale legală; incertitudine colectivă privind restabilirea echității sociale. etc¹⁵.

În această ordine de idei, intervine norma de la alin.(3) art.1 Cod de procedură penală, cu următorul conținut: „*organele de urmărire penală și instanțele judecătorești în cursul procesului sînt obligate să activeze în așa mod încît nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată și ca nici o persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrîngere ori să nu fie victima încălcării altor drepturi fundamentale*”¹⁶. Or, prin aceste prevederi, legiuitorul interzice organelor de drept de a atribui statutul procesual de bănuit/învinuit sau să condamne o persoană, fără a dispune de probe suficiente, sau acumulate contrat procedurii stabilite în Codul de procedură penală.

De fapt, textul alin.(3) art.1 Cod de procedură penală repetă în altă redacție obiectivul final al procesului penal, expus în alin.(2) art.1 Cod de procedură penală.

Mai mult, pentru a asigura respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, consacrate atât de legislația națională, cât și de actele internaționale la care Republica Moldova este parte și a nu admite abu-

zuri, excесе din parte persoanelor care sunt investite cu atribuții în desfășurarea procesului penal, legiuitorul revine la acest aspect, în condițiile consacării principiilor generale ale procesului penal, și prevede la alin. (3) art.8 Cod de procedură penală¹⁷, intitulat – *presumția nevinovăției*, obligația organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată de a-și desfășura activitatea într-un mod, încât pedepsirea oricărei persoane pentru o faptă penală să se realizeze doar în baza unor informații veridice și certe despre vinovăția ei, neadmițându-se presupunerile sau probele afectate de incertitudine, stabilind chiar interpretarea dubiilor în favoarea bănuitului, învinuitului, inculpatului.

În această ordine de idei, practica de urmărire penală se confruntă cu anumite dificultăți în procesul de probare a vinovăției persoanei de comiterea infracțiunii prevăzute de art.361 Cod penal – *confeccionarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false*¹⁸, în ipoteza investigării modalității normative de confeccionare, deținere, vânzare sau folosire a documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, atunci când, deși au fost întreprinse toate acțiunile legal-possibile, la dosar a fost anexată doar o copie a acestui document oficial fals, originalul lui fiind imposibil de depistat ridicat și anexat la cauza penală.

Înainte de a purcede la examinarea temei propuse, se impune drept necesară, o analiză a componenței de infracțiune prevăzute de art.361 Cod penal.

Astfel, în virtutea ultimelor modificări care s-au realizat asupra articolului menționat, inclusiv datorită declarării neconstituționale a prevederilor alin.(2) lit.c) art.361 Cod penal – *săvârșite referitor la un document de importanță deosebită*¹⁹, se regăsește o variantă tip de infracțiune (prevăzută la alin.(1)) și o variantă agravată de infracțiune (consemnată la lit.b) și d) alin.(2)).

În varianta tip, *obiectul juridic special* al acestei componente de infracțiune îl constituie relațiile sociale cu privire la circulația legală a documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, precum și a imprimatelor, ștampilelor sau a sigiliilor, aparținând unor întreprinderi, instituții sau organizații, apărute împotriva confeccionării, deținerii, vânzării sau folosirii unor asemenea entități. Pe când *obiectul material sau imaterial* al infracțiunii analizate se poate manifesta prin documentele oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, imprimatele, ștampilele sau sigiliile false aparținând unor întreprinderi, instituții sau organizații, în cazul când fapta prejudiciabilă se

14 Monitorul Oficial din 05.11.2013, nr. 248-251 art.699

15 T. Osoianu, „*Corelația dintre protecția drepturilor omului și contracararea criminalității (Comentariu teoretic al art.1 Cod de procedură penală al Republicii Moldova)*” (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/206-216.pdf).

16 Monitorul Oficial din 05.11.2013, nr. 248-251 art.699.

17 Ibidem.

18 Monitorul Oficial din 14.04.2009, nr.72-74 (195).

19 Hotărârea Curții Constituționale nr.12 din 14.05.2018 privind excepția de neconstituționalitate a art.361 alin.(2) lit.c) din Codul penal, (<https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=659&l=ro>).

manifestă în acțiunea de deținere, vânzare sau folosire a acestora. Iar în situația când fapta prejudiciabilă presupune acțiunea de confecționare a documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false, aparținând unor întreprinderi, instituții sau organizații, acestea urmează a fi recunoscute drept *produs al infracțiunii specificate*, iar obiectul material/imaterial îl va constitui materia primă din care ele au fost confecționate²⁰.

În studiul propus, suntem orientați spre analiza situațiilor când obiectul material/produsul infracțiunii investigate sunt documentele oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații și dificultățile/posibilitățile de probare a vinovăției persoanelor în comiterea faptei/faptelor prejudiciabile caracteristice acestei infracțiuni, când la dosar lipsesc originalele acestora.

Primordial este ca în cauză să figureze un document, care a fost falsificat. Ținem să concretizăm că, Codul penal al Republicii Moldova nu vine cu o definiție legală pentru ceea ce urmează de înțeles prin termenul de „document” sau „document oficial”.

O poziție acceptată de mai mulți doctrinari penaliști, recunoaște drept „document”, entitatea care se particularizează prin următoarele caracteristici:

1. *formează un tot unitar între suportul material sau electronic și informația fixată pe el;*
2. *informația pe care o poartă documentul se exprimă sub formă de text, înregistrare audio, imagine sau oricare altă formă care permite perceperea și identificarea univocă a informației în mod direct sau cu ajutorul unor mijloace tehnico-instrumentale ori programate;*
3. *destinația lui este de a fi transmis în timp și spațiu;*
4. *funcția lui este de a informa și a proba;*
5. *este întocmit de subiecți competenți;*
6. *este dotat cu mențiuni de formă și format determinate*²¹.

Esențial este de a stabili *caracterul oficial* al documentelor, în lipsa căruia ultimul nu poate evolua drept obiect material/imaterial sau produs al infracțiunii prevăzute de art.361 Cod penal.

În acest sens, literatura de specialitate vine cu o concretizare, în urma analizei de sistem atât a legii penale, cât și a altor acte legislative și conturează anumite criterii în baza cărora un document capătă caracterul oficial, și anume:

1. *conține informații care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe*

ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept;

2. *atestă fapte având relevanță juridică;*
3. *circulă în cadrul unui sistem de înregistrare, evidență strictă și control al circulației*²².

Aceeași autori furnizează drept recomandare ca această definiție să-și găsească reglementare în Capitolul XIII „Înțelesul unor termeni sau expresii în prezentul Cod” din Partea Generală a Codului penal²³, pe care o susținem în totalitate.

De remarcat că, această poziție este susținută și de Plenul Curții Supreme de Justiție, tratând subiectul respectiv cu ocazia examinării recursului în interesul legii formulat de Procurorul General al Republicii Moldova cu privire la determinarea modului unitar de interpretare și aplicare a prevederilor art.361 alin.(1) Cod penal²⁴. În decizia sa, Plenul Curții Supreme de Justiție remarcă că, în calitate de document oficial poate să apară și documentul eliberat de un privat, care a fost pus la dispoziția organelor sau persoanelor oficiale, iar momentul înregistrării documentului privat de către organul sau persoana oficială este momentul convertirii documentului privat în document oficial.

Totuși, nu oricare document oficial fals va putea constitui obiectul material/imaterial sau produsul infracțiunii prevăzute de art.361 Cod penal. O condiție obligatorie în acest sens este că, pe lângă criteriile enumerate supra, acesta să acorde drepturi sau să elibereze de obligații.

Toate aceste aspecte, fiind definitorii pentru elementele componenței de infracțiune în cauză, urmează a fi probate de către organul de urmărire penală în procesul de investigare a cauzelor de comitere a infracțiunii prevăzute de art.361 Cod penal, reieșind din prevederile art.96 Cod de procedură penală²⁵, unde este specificată obligația organului de urmărire penală și a instanței de judecată, de a dovedi *faptele referitoare la existența elementelor infracțiunii*.

Practica de urmărire penală în asemenea situații, pe lângă alte mijloace de probă, pe larg utilizează raportul de expertiză, în vederea probării caracterului fals al documentului oficial, care figurează în cadrul cauzei penale. În acest sens, organul de urmărire penală/procurorul dispune efectuarea așa numitei expertize tehnice a documentelor, fie expertizei grafoscopice, în dependență de scopul urmărit. Or, dacă este necesar de identificat scriptorul sau semnatarul și circumstanțele

20 S. Brînza, S. Vitali, „Tratat de drept penal. Partea Specială. Volumul II”, F.E.-P. Tipografia Centrală, Chișinău, 2015, p. 1123.

21 A. Reșetnicov, „Caracteristicile noțiunii de document. Conotații juridico-penale”, „Revista Națională de Drept”, nr.1, 2008, p.38.

S. Brînza, S. Vitali, „Tratat de drept penal. Partea Specială. Volumul II”, F.E.-P. Tipografia Centrală, Chișinău, 2015, p. 1109.

22 A. Reșetnicov, „Accepțiunea juridico-penală a noțiunii „document oficial”, „Revista Națională de Drept”, nr.2, februarie 2008, p.41.

23 Ibidem, pag.42.

24 Decizia Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014. Dosarul nr.4-1ril-2/2014 (http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=3).

25 Monitorul Oficial din 05.11.2013, nr. 248-251 art.699.

de scriere, se numește expertiza grafoscopică, iar dacă este necesară stabilirea autenticității, prezența falsificării complete sau parțiale a documentelor, instrumentelor de scris și a materialelor de confecționare a documentelor, se va numi expertiza tehnică a documentelor²⁶.

În această ordine de idei, atât în practică, cât și în teoria juridică, au apărut diferite polemici referitoare la problematica examinării copiilor în expertiza tehnică a documentelor și grafoscopică, posibilitatea utilizării atât a acestora, cât și a rapoartelor de expertiză realizate asupra lor, la baza probării vinovăției persoanelor de comiterea infracțiunii prevăzute de art.361 Cod penal.

Cu referire la cel dintâi aspect, identificăm că, în Republica Moldova se conturează câteva puncte de vedere ale experților în domeniu în abordarea examinării obiectelor grafice în copii, și anume:

1. *refuzul examinării copiilor;*
2. *acceptarea examinării copiilor, cu formularea doar a concluziilor de probabilitate în privința identificării sau neidentificării executorului;*
3. *acceptarea examinării copiilor, cu formularea concluziilor despre prezența sau lipsa reproducerii în imagine/-i a scrisului/semnăturii persoanei presupuse în executare*²⁷.

De altfel, s-a constatat că, în practica altor state situația cu examinările respective este abordată similar.

În literatura de specialitate, care elucidează problema examinării obiectelor grafoscopice în copie, la fel, este absentă o abordare unică, conturându-se două puncte de vedere opuse: unul consideră posibilă examinarea obiectelor grafoscopice în copie și altul, care consideră imposibilă o astfel de examinare²⁸.

Astfel, cei care sunt de părerea imposibilității unei astfel de expertize, consideră că, utilizarea tehnicii de multiplicare/copiere exclude o ulterioară examinare grafoscopică. Pe când, cei care susțin și acceptă poziția posibilității utilizării copiilor, în contextul efectuării expertizei grafoscopice sau tehnice a documentelor, își fundamentează opinia atât sub aspectul necesității asigurării a accesului la justiție a părților în cadrul procesului judiciar și respectării principiului egalității armelor, în condițiile în care se constată absența originalului în natură, cât și sub aspectul progresului tehnologic, care oferă noi oportunități. Această ultimă abordarea devine din ce în ce mai discutată și acceptată de experții din alte țări, care însă totuși manifestă precauție la acest aspect.

Cert este că, în condițiile examinării obiectelor grafice în copie, experții urmează să manifeste maximă diligență. Or, ultimii opinează asupra caracterului complex al examinărilor obiectelor grafoscopice, în general, iar a celor în copie, în special, și asupra abordării strict individuale a admisibilității examinării obiectelor grafice prezentate în copie²⁹.

La fel, experții în domeniu, reflectând asupra temei abordate, menționează că, concluziile expertului judiciar, în cazurile când obiectele sunt prezentate în copie, se deosebesc de formula clasică recomandată de metoda expertizei grafice, dat fiind faptul că, în cazul unui document original, indicii scrisului se manifestă într-un volum superior, în comparație cu volumul elementelor definitorii al scrisului prezentat în copie.

Drept concluzie, percepem faptul că, formularea concluziilor în cazul examinării unui documentat prezentat în copie, este determinată de mai mulți factori, cum ar fi calitatea copiei, dexteritățile, pregătirea teoretică și practică a expertului, dotarea tehnică a centrului de expertiză ș.a.

Astfel, practica contemporană de expertiză judiciară grafică impune o abordare nouă asupra cazurilor de cercetare criminalistică a obiectelor grafice în copie, *dar nici într-un mod refuzul de a examina aceste obiecte*³⁰.

Analizând cele expuse supra, concluzionăm că, organul de urmărire penală/procurorul, în cazul dispunerii efectuării expertizelor asupra documentelor, inclusiv în cazul investigării cazurilor de comitere a infracțiunilor prevăzute de art.361 Cod penal, în vederea stabilirii dacă acestea sunt sau nu false, urmează să țină cont de următoarele: în primul rând, experții vor accepta copiile spre examinare doar în cazul când nu a fost posibilă prezentarea originalului, deși au fost întreprinse toate acțiunile posibile, precum și calitatea copiei îi permite stabilirea caracteristicilor necesare pentru efectuare acestei expertize. La fel, în ordonanța de dispunerea a unei asemenea expertize, obligatoriu se va indica faptul că, documentul a fost prezentat în copie, deoarece potrivit alin.(4) art.88 Cod de procedură penală – *„pentru prezentarea cu bună știință a concluziilor false expertul poartă răspundere în conformitate cu art.312 Cod penal”*³¹, iar prin această mențiune ultimul este scutit de răspundere pentru autenticitatea documentului prezentat în copie. Și, nu în ultimul rând, ordonatorul trebuie să țină cont de faptul că, în cazul prezentării spre examinare a unei copii, concluziile pot fi probabile/prezumptive.

26 O. Cataraga ș.a., „Ghidul ordonatorului expertizei judiciare”, Ediția II, „Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Moldova, Institutul de Reforme Penale”, Bons Offices SRL, Chișinău, 2022, p.50, 59.

27 O. Cataraga, P. Petcovici, S. Alămoreanu, „Problematika examinării copiilor în expertiza tehnică a documentelor și grafoscopică”, Revista științifico-practică „Legea și Viața”, noiembrie 2018, p.38.

28 Ibidem, p.38.

29 S. Alămoreanu, „Observații privind regimul documentelor prezentate spre examinare în copie”, Revista științifico-practică „Legea și Viața”, aprilie 2018, p.11-14.

30 O. Cataraga, P. Petcovici, S. Alămoreanu, „Problematika examinării copiilor în expertiza tehnică a documentelor și grafoscopică”, Revista științifico-practică „Legea și Viața”, noiembrie 2018, p.40.

31 Monitorul Oficial din 05.11.2013, nr. 248-251 art.699.

O opinie formulată în acest sens, pe care o susținem în totalitate, relevă faptul că, doar ordonatorul este în drept să aprecieze valoarea raportului de expertiză pe cauză civilă sau penală. Dacă pe cauza dată sunt prezente și alte probe, iar raportul de expertiză efectuat pe o copie a documentului doar confirmă stare generală a situației, atunci probabilitatea acceptării acestuia este înaltă. Adică, în marea majoritate a cazurilor acceptul sau inacceptul în calitate de probă în demonstrarea cazului, fie penal, fie civil, a raportului de expertiză îi aparține ordonatorului. Și din contra, dacă nu este confirmată cu alte probe, o asemenea expertiză (pe copii) poate fi pusă la îndoială³².

De altfel, prin această concluzie, se relevă esența procesului de apreciere a probelor în cadrul procesului penal în general. Or, potrivit art.101 Cod de procedură penală, „fiecare probă urmează să fie apreciată din punct de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității ei, iar toate probele în ansamblu – din punct de vedere al coroborării lor. Reprezentantul organului de urmărire penală sau judecătorul apreciază probele conform propriei convingeri, formate în urma examinării lor în ansamblu, sub toate aspectele și în mod obiectiv, călăuzindu-se de lege. Nici o probă nu are o valoare dinainte stabilită pentru organul de urmărire penală sau instanța de judecată...”³³.

În această ordine de idei, menționăm că, raportul de expertiză judiciară, deși este întocmit de către o persoană care dispune de cunoștințele și dexteritățile necesare în domeniu examinat, nu furnizează informații care ar prevala cumva față de celelalte probe acumulate la dosar.

Mai mult, prin raportare la situațiile de investigare a cazurilor de comitere a infracțiunilor prevăzute de art.361 Cod penal, stabilim că, reieșind din prevederile art.97 Cod de procedură penală³⁴, care prevede *circumstanțele care se constată prin anumite mijloace de probă*, cum ar fi – cauza decesului, existența, caracterul și gradul leziunilor corporale – doar prin raportul expertizei medico-legale, caracterul fals al unui document, inclusiv unul oficial care acordă drepturi ori eliberează de obligații, nu necesită probarea printr-un anumit mijloc de probă, cum ar fi de exemplu raportul unei expertize tehnice a documentelor sau a unei expertize grafoscopice, la care ne-am referit mai sus.

Respectiv, obiectul material/imaterial sau produsul infracțiunii prevăzute de art.361 Cod penal, inclusiv în ipoteza în care acesta se manifestă într-un document oficial fals, care acordă drepturi sau eliberează de obli-

gații, poate fi probat *prin toate mijloacele de probă prevăzute de legislația procesual-penală* (art.93 Cod de procedură penală³⁵). Important în acest sens, ca și în oricare caz de învinuire penală, este ca totalitatea probelor acumulate să dovedească, fără echivoc, întrunirea tuturor elementelor și semnelor componenței de infracțiune investigate, spre a nu admite încălcarea principiilor procesului penal, despre care am enunțat mai sus, precum și în vederea asigurării respectării tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei.

În această ordine de idei, a fost supus analizei un caz din practica judiciară, unde inclusiv a fost ridicată și o excepție de neconstituționalitate a textului „*documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații*”.

Potrivit speței: *E.M. se învinuiește că într-o zi nestabilită la începutul anului 2016, cu scopul obținerii unui document oficial fals, împreună și de comun acord cu alte persoane la moment neidentificate, a confecționat un document oficial fals și anume diploma de studii medii de specialitate a Colegiului de Ecologie din mun. Chișinău, pe specializarea Silvicultură și grădini publice, calificare Agronom, nr. de înregistrare a diplomei xxxx seria AMxxxx, eliberată la data de 26.06.2011, care conform bazei de date a instituțiilor de stat, numitul nu a învățat și nici nu i s-a eliberat documentul respectiv, adică a confecționat cu ajutorul mijloacelor și metodelor neidentificate în cadrul urmăririi penale a documentului oficial fals. Ulterior, în luna februarie 2016, cu scopul angajării în funcția de șef al ocolului silvic X a întreprinderii de Stat pentru Silvicultură Y, cunoscând cu certitudine că diploma indicată pe numele său este falsă, a prezentat-o în serviciul resurse umane a ÎS Y, adică a deținut și a folosit acest document oficial fals, care i-a oferit dreptul și ulterior a fost angajat în funcția indicată*³⁶.

Potrivit rechizitoriului, E.M i s-a încredințat comiterea cu intenția a infracțiunii prevăzute de art.361 alin.(2) lit.b) Cod penal, cu indicii de calificare – *confecționarea, deținerea și folosirea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, săvârșite de două sau mai multe persoane*. În susținerea acuzării, procurorul a anexat la materialele cauzei penale, între altele, copia pretinsei diplome false, nefiind depistat originalul acesteia, deși au fost întreprinse toate acțiunile posibile în acest sens (inclusiv a fost efectuată o percheziție la domiciliul lui E.M. însă diploma de studii în original nu a fost găsită).

În cursul examinării cauzei în primă instanță, de către apărătorul inculpatului a fost ridicată o excepție de neconstituționalitate a textului „*documentelor oficiale false*,

32 V. Postorocă, „Proble și particularitățile de efectuare a expertizelor grafoscopice a semnăturilor/scrișurii după copiile documentelor”, Revista științifico-practică „Legea și Viața”, decembrie 2018, p.54.

33 Monitorul Oficial din 05.11.2013, nr. 248-251 art.699.

34 Ibidem.

35 Ibidem.

36 Sentința Judecătoriei Anenii Noi, sediul Bender din 18.12.2019. Dosarul nr.1-5/2019 www.instante.justice.md.

care acordă drepturi sau eliberează de obligații”, din articolul 361 alin.(1) Codul penal, în argumentarea căreia, autorul a invocat că acest text este imprezvizibil, legea nu-i stabilește semnificația, în schimb în practică, semnificația acesteia s-ar stabili print-o interpretare extensiv defavorabilă acuzatului, de exemplu, în cazul în care copia unei diplome de studii este considerată un document oficial, care acordă drepturi sau eliberează de obligații. În opinia sa, prevederile contestate contravin art.22 și 23 alin.(2) din Constituție, care garantează principiul legalității incriminării și al legalității pedepsei și instituie exigențele standardului calității legii.

Prin *Decizia nr.69 din 14.05.2019*³⁷, Curtea Constituțională a declarat inadmisibilă sesizarea respectivă, expunându-și următoarele aprecieri.

În primul rând, Curtea a invocat că, în *Decizia Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014 (dosarul nr.4-1ril-2/2014)*, pronunțată ca urmare a judecării recursului în interesul legii formulat de către Procurorul General cu privire la stabilirea modului unitar de interpretare și de aplicare a prevederilor articolului 361 alin.(1) din Codul penal, se menționează ce urmează a fi înțeles prin termenul de „document oficial”.

Curtea reține că, prin definiție, recursul în interesul legii este calea extraordinară de atac prin care instanța supremă asigură interpretarea și aplicarea unitară a legii penale și de procedură penală (art. 465¹ alin. (1) Cod de procedură penală³⁸). De asemenea, decizia pronunțată de către Curtea Supremă de Justiție, ca urmare a judecării recursului în interesul legii, **este obligatorie** (articolul 465⁴ alin. (2) Cod de procedură penală³⁹).

Important a se reține că, Curtea Constituțională în argumentarea deciziei sus-numite, precizează că, procurorul învinuiește o persoană că ar fi confecționat, deținut și folosit un pretins document oficial fals, și anume o diplomă de studii și nu o copie a diplomei în discuție, așa cum susține autorul excepției de neconstituționalitate. Faptul că, procurorul a prezentat în susținerea acuzării, între altele, **copia pretinsei diplome false reprezintă un aspect legat de aprecierea probelor. Totuși, instanțelor de judecată le revine sarcina de a aprecia dacă probele sunt admisibile și care este ponderea acestora**⁴⁰.

37 Decizi Curții Constituționale nr.69 din 14.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr.88g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 361 alin.(1) al Codului penal (confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale false) (<https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=653>).

38 Monitorul Oficial din 05.11.2013, nr. 248-251 art.699.

39 Ibidem.

40 Decizi Curții Constituționale nr.69 din 14.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr.88g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 361 alin.(1) al Codului penal (confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale false) (<https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=653>).

Prima instanță a pronunțat o **sentință de achitare a lui E.M. pe motiv că, nu s-a constatat existența faptei infracțiunii**⁴¹. În motivarea acesteia, instanța de judecată și-a argumentat opinia în baza probelor și a concluzionat că „nu a fost dovedit faptul că E.M. a confecționat, deținut și folosit o diplomă de studii falsă”, „pe caz lipsește obiectul material al infracțiunii, adică lipsa diplomei în original”, inclusiv și faptul că „declarațiile martorului XXX instanța le apreciază ca fiind neveridice și respectiv acestea nu pot sta la baza învinuirii înaintate lui E.M.”.

Nefiind de acord cu sentința, acuzatorul de stat a contestat-o cu apel, pledând pentru aceeași poziție, potrivit căruia E.M. urmează a fi recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii prevăzute de art.361 alin.(2) lit.b) din Codul penal.

Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău, prin *Decizia din 18 noiembrie 2020*⁴², judecând în ședință publică apelul procurorului, l-a admis, a casat integral sentința primei instanțe și a pronunțat o nouă hotărâre potrivit modului stabilit pentru prima instanță, după cum urmează: *E.M. se recunoaște vinovat de comiterea infracțiunii prevăzute de art.361 alin.(1) Cod penal.*

În motivarea hotărârii respective, instanța de apel menționează că, prima instanță a reținut la baza sentinței argumente lipsite de o apreciere corectă a probelor prezentate. Printre altele, referitor la anexarea de către procuror a copiei documentului oficial, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, în speță diploma de studii falsă, instanța a menționat că, în actul de învinuire, procurorul a indicat asupra confecționării, deținerii și folosirii acesteia în original, așa cum prevede dispoziția art.361 Cod penal și a întreprins toate acțiunile posibile de identificare a acestui document în original, pentru anexare la cauza penală, inclusiv percheziția la domiciliul inculpatului, dar fără rezultate, fiind doar depistată și ridicată o copie analogică a diplomei indicate. Însă, din restul probatoriului acumulat la faza de urmărire penală și cercetat, în baza principiului nemijlocirii, de către instanța de judecată rezultă fără echivoc că, „originalul” diplomei respective a existat la momentul angajării inculpatului și la acel moment inculpatul a folosit acel act.

Cum am reținut supra, Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău a reținut că, existența diplomei, care constituie obiectul material al infracțiunii în cauză, **poate fi probat prin toate mijloacele de probă prevăzute de legislația procesual-penală... Lipsa originalului diplomei la momentul examinării cauzei nu constituie temei de a emite sentință de achitare pe temei că nu există faptul infracțiunii. În speță urmează a fi analizat dacă**

41 Sentința Judecătorei Anenii Noi, sediul Bender din 18.12.2019. Dosarul nr.1-5/2019 www.instante.justice.md.

42 Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 18.11.2020. Dosarul nr.1a-93/20 www.instante.justice.md.

„originalul” diplomei a existat la momentul angajării inculpatului și, la acel moment, inculpatul a folosit acel act⁴³.

Poziție argumentată din punct de vedere legal, pe care o susținem în totalitate.

Instanța a recalificat totuși fapta, recunoscându-l vinovat pe E.M. pentru comiterea infracțiunii prevăzute de alin.(1) art.361 Cod penal, argumentându-și poziția că, din probele acumulate s-a făcut dovada incontestabilă doar a modalităților alternative a faptei prejudiciabile de deținere și folosire a documentului oficial fals, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, fără a se face dovada confecționării acestui, anume de către inculpat, precum și a acționării ultimului împreună și de comun acord cu alte persoane.

Mai mult, cauza penală respectivă a fost supusă și ultimei căi ordinare de atac, partea apărării invocând că *instanța de apel a admis o eroare gravă de fapt, care a afectat soluția instanței, deoarece nu au fost întrunite elementele infracțiunii, inculpatul fiind condamnat pentru o faptă care nu este prevăzută de legea penală*. Însă, prin *Decizia din 14.07.2021*⁴⁴, Curtea Supremă de Justiție a declarat inadmisibil recursul ordinar declarat, ca fiind vădit neîntemeiat și a menținut fără modificări Decizia Curții de Apel din 18.11.2020, asupra căreia ne-am expus supra.

Important pentru studiul în cauză este faptul că, instanța supremă a recunoscut drept *corecte constatările instanțe de apel prin care probarea existenței diplomei poate fi făcută prin toate mijloacele de probă prevăzute de legislația procesual-penal... iar pentru constatarea în speță a faptului că această diplomă este falsă nu este necesară efectuarea unei expertize judiciare după cum invocă recurentul, din moment ce atât Centrul de Tehnologii Informaționale și Comunicații în Educație, precum și Colegiul de Ecologie din Chișinău au confirmat că nu au eliberat asemenea diplomă pe numele lui E. M. ... lipsa originalului diplomei la materialele cauzei nu-l dezvinovățesc pe inculpat...* (a se vedea pct.6 din Decizia Curții Supreme de Justiție din 14.07.2021 pe cauza analizată⁴⁵).

Fără îndoială, ideea că cazurile similare ar trebui să fie tratate în același mod este ancorată în ipoteza că o persoană este egală din punct de vedere juridic cu oricare alta. Prin urmare, circumstanțele similare nu ar trebui să fie tratate în mod diferit, cu excepția temeiurilor relevante și clar justificate.

Astfel, Curtea Supremă de Justiție, inclusiv în textul deciziei sus-menționate, s-a expus asupra necesității uniformizării practicii judiciare și reclamă vectorul ac-

tual al tratării de către instanța de judecată a subiectului supus analizei – posibilitatea probării elementelor componente de infracțiune prevăzute de art.361 Cod penal, în condițiile lipsei la dosar a originalului documentului oficial fals care reprezintă obiectul material/produsul acestei infracțiuni, făcând trimitere și la alte decizii ale sale recente, unde au fost examinate situații similare (a se vedea Decizia Curții Supreme de Justiție din 12.04.2017 în dosarul nr.1ra-390/2017⁴⁶).

Drept remarcă se impune faptul că, în cazul prezentat supra, inclusiv Curtea Constituțională, a reținut că, copia documentului oficial a fost utilizată în dosar, doar sub aspectul probării comiterii faptei prejudiciabile, descrise în dispoziția normei de incriminare, în raport cu originalul respectivului document oficial fals.

Astfel, reieșind din cele tratate mai sus, concluzionăm că, **copia documentului oficial fals, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, poate fi utilizată** în cadrul cauzelor penale de învinuire a persoanelor de comitere a infracțiunii prevăzute de art.361 Cod penal, *în probatoriul penal*, inclusiv fiind posibilă efectuarea expertizei asupra acesteia. Deja, organul de urmărire penală sau judecătorul, de la caz la caz, urmează să aprecieze aceste probe, în condițiile art.101 Cod de procedură penală.

Totodată, reieșind din dispozițiile legii penale actuale, prin raportare la art.96 Cod de procedură penală, aspectul ce urmează a fi probat, în asemenea cazuri, pentru a se obține o sentință de condamnare este săvârșirea respectivei fapte prejudiciabile în raport cu *originalul acestui document oficial fals*.

De reținut că, în literatura de specialitate, cu referire la forța juridică a copiei documentului, se identifică o opinie, potrivit căreia: *în articolele din Codul penal, în care se utilizează noțiunea de „document”, se are în vedere nu doar documentul propriu-zis, dar și duplicatul documentului, copia de pe document, copia de copia documentului, extrasul din document, documentul tradus. În toate aceste cazuri trebuie să existe o echivalență de forță juridică între aceste entități și originalul documentului*⁴⁷.

Această concluzie se face, în urma examinării sistemice a normelor din Codul penal și alte acte legislative în vigoare, inclusiv Legea nr.246/2018 cu privire la notariat⁴⁸ (în ceea ce privește legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele), potrivit căreia, **copiile legalizate** (sublinierea ne aparține) de către persoana/organul competent are aceiași forță juridică cu originalul documentului.

43 Ibidem.

44 Decizia Curții Supreme de Justiție din 14.07.2021. Dosarul nr. 1ra-1253/2021 www.instante.justice.md.

45 Ibidem.

46 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8615.

47 A. Reșetnicov, „Delimitarea noțiunii de document de unele noțiuni asemănătoare: aspecte teoretice”, „Revista Națională de Drept”, nr.7, iulie 2008, p.25.

48 Monitorul Oficial din 01.02.2019, nr. 30-37 art.89.

Problema în cauză este abordată diferit de către specialiștii din Uniunea Europeană. De exemplu, conform legislației germane „*fotocopiile nu constituie un document*” (art.267 Cod Penal). Pe când conform legislației civile din Italia „*copiile fotografice ale scrisului și semnăturii au aceeași eficacitate cu cele autentice, dacă este autentificată de către funcționarul public competent sau nu este contestată în mod expres*”⁴⁹.

În Republica Moldova, conform alin.(1) art.157 din Codul de procedură penală, „*constituie mijloc material de probă documentele în orice formă (scrisă, audio, video, electronică etc.) care provin de la persoane oficiale fizice sau juridice dacă în ele sînt expuse ori adevărate circumstanțe care au importanță pentru cauză*”⁵⁰.

În această ordine de idei, este esențial să facem deosebirea între dreptul material și cel procedural. Astfel, re-iterăm cele consacrate supra. Or, Codul de procedură penală face referire la noțiune de document, prin prisma utilizării lui în calitate de mijloc de probă, asupra căruia ne-am expus deja mai sus. Iar, Codul penal nu dispune de careva prevederi, cu caracter explicativ, privind perceperea înțelesului noțiunii de document, în sensul legii penale. La fel, legea penală nu se expune în raport cu forța juridică a copiilor documentelor, inclusiv cele oficiale și/sau false.

Astfel, în vederea neadmiterii interpretării extensiv defavorabile a dispoziției de la art.361 și altele din Codul penal, care utilizează termenul de „*document/document oficial*”, în descrierea elementelor componentelor de infracțiune, în primul rând, susținem propunerea de *legea ferenda* furnizată de doctrinarul Artur Reșetnicov, la care ne-am expus supra, potrivit căreia definiția „*documentului oficial*” să-și găsească reglementare în Capitolul XIII „*Înțelesul unor termeni sau expresii în prezentul Cod*” din Partea Generală a Codului penal, precum și considerăm necesar, a include drept o concretizare aici, mențiunea despre forța juridică a copiei documentului.

Or, drept un aliniat suplimentar la articolul care ar conține noțiunea de document oficial, propunem următoarea prevedere: „*Prin document oficial se înțelege inclusiv copia documentului oficial, dacă aceasta a fost autentificată corespunzător*”.

Respectiv, doar în condițiile în care vor fi incluse asemenea reglementări în legea penală națională, copia autentificată corespunzător a documentului oficial va obține forță juridică echivalentă documentului oficial în original și va trebui tratată ca atare, de fiecare dată, când legea penală va folosi termenul de „document oficial” în dispozițiile de incriminare din Partea Specială.

49 V. Postorocă, „*Probleme și particularitățile de efectuare a expertizelor grafoscopice a semnăturilor/scrisurii după copiile documentelor*”, Revista științifico-practică „Legea și Viața”, decembrie 2018, p.52.

50 Monitorul Oficial din 05.11.2013, nr. 248-251 art.699.

LIPSIREA DE VIAȚĂ DIN IMPRUDENȚĂ. STUDIU DE DREPT COMPARAT

Elena ROȘIOR*
*Procuror, adjunct al procurorului-șef al
Procuraturii raionului Anenii Noi*

Iurii MELNIC**
*Procuror în Procuratura
raionului Anenii Noi*

REZUMAT

În cadrul prezentului demers științific este analizată infracțiunea de lipsire de viață din imprudență în conformitate cu legislațiile penale ale unor state străine. Între altele, sunt studiate legislațiile următoarelor state ce incriminează lipsirea de viață din imprudență: Germania, Franța, Belgia, Cehia, Suedia, Finlanda, Croația, Bulgaria, România, Slovenia, Slovacia, Italia, Spania, Portugalia, Grecia etc. Din perspectivă comparativ sunt analizate mai multe aspecte, așa ca: obiectul protecției penale; modul de descriere a faptei prejudiciabile; modul de redare a laturii subiective; formele de exprimare a infracțiunii; calitatea subiectului infracțiunii; variantele agravate ale infracțiunii; pedepsele pasibile de aplicare etc.

Cuvintele cheie: lipsire de viață din imprudență, studiu comparat, forme speciale ale lipsirii de viață din imprudență, pedeapsă, variante agravate ale infracțiunii.

ABSTRACT

Within the present scientific approach is analyzed the crime of deprivation of life by imprudence in accordance with the criminal laws of some foreign countries. The legislations of the following states criminalizing the deprivation of life by imprudence are studied: Germany, France, Belgium, Czech Republic, Sweden, Finland, Croatia, Bulgaria, Romania, Slovenia, Slovakia, Italy, Spain, Portugal, Greece etc. From a comparative perspective, several aspects are analyzed, such as: the object of criminal protection; the way of describing the prejudicial act; the way of rendering the subjective side; the forms of expression of the crime; the quality of the subject of the crime; the aggravated variants of the crime; applicable penalties etc.

Keywords: deprivation of life by imprudence, comparative study, special forms of deprivation of life by imprudence, punishment, aggravated variants of the crime.

* e.rosior@procuratura.md

** Iurii.melnic@procuratura.md

La art.149 din Codul penal al Republicii Moldova (CP RM) este reglementată răspunderea pentru lipsirea de viață din imprudență. Mai exact, la alin.(1) art.149 CP RM este consemnată infracțiunea în varianta-tip. La alin. (2) din același articol este prevăzută răspunderea pentru lipsirea de viață din imprudență a două sau mai multor persoane.

În continuare ne propunem să realizăm o analiză comparată a reglementărilor de la art.149 CP RM cu cele consfințite în legislațiile penale ale unor state străine în materie de lipsire de viață din imprudență.

Pentru început vom menționa că, în legislațiile unor state străine infracțiunea de lipsire de viață din imprudență poate fi întâlnită sub o altă denumire. De exemplu, în legislația Cehiei⁵¹, Austriei⁵², Croației⁵³, Estoniei⁵⁴, Greciei⁵⁵, Italiei⁵⁶, Lituaniei⁵⁷, Maltei⁵⁸, Portugaliei⁵⁹, României⁶⁰, Slovaciei⁶¹ și Spaniei⁶² infracțiunea respectivă este denumită drept „ucidere din culpă”. În legislația penală a Letoniei⁶³ este intitulată „Omuciderea din culpă”. În legislația Belgiei⁶⁴ această infracțiune poartă denumirea de „Cauzare involuntară a morții”. O denumire similară identificăm în Codul penal al Franței⁶⁵, și anume: „Omorul involuntar”. În legislația Finlandei⁶⁶ respectiva infracțiune are denumirea de „Ucidere din neglijență”, iar în Codul penal al statului Cipru⁶⁷ este intitulată „Cauzarea morții printr-un act neglijent, nesăbuit sau periculos”.

Din altă perspectivă, interesează localizarea acestei fapte penale în textul Părții Speciale a Codului penal. Spre exemplu, în legislația Republicii Moldova infracțiunea de lipsire de viață din imprudență este așezată în Capi-

tolul II „Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei” din Partea Specială a Codului penal. O abordare similară întâlnim în legislația altor state.

Astfel, în Codul penal al Austriei⁶⁸ infracțiunile examinate sunt localizate în Titlul I „Fapte penale contra integrității corporale și vieții” din Partea Specială a Codului penal. Similar a procedat și legiuitorul danez⁶⁹, care a decis să amplaseze lipsirea de viață din imprudență în cadrul Capitolului XXV „Infracțiuni împotriva vieții și a integrității corporale” din Partea Specială a Codului penal. În legislația Croației⁷⁰ respectiva infracțiune este fixată în Capitolul X „Infracțiuni împotriva vieții și a corpului”. Analogic procedează legiuitorul finlandez, amplasând infracțiunea nominalizată în Capitolul XXI „Omuciderea și vătămarea corporală” din Partea Specială a Codului penal⁷¹.

În legislația unor state sesizăm o categorie a infracțiunilor contra persoanei, în lista cărora este inclusă și lipsirea de viață din imprudență (uciderea din culpă). Este ilustrativ modelul legislativ eston. În cazul acestei legislații lipsirea de viață din imprudență este amplasată în Secțiunea 1 „Infracțiuni contra vieții” din Capitolul IX „Infracțiuni contra persoanei”⁷². O abordare similară întâlnim în cazul legislației Bulgariei și Ciprului. În primul caz uciderea din culpă este localizată în Secțiunea I „Omuciderea” din Capitolul II „Infracțiuni împotriva persoanei”⁷³, iar în cel de-al doilea caz – în Capitolul V „Infracțiuni împotriva persoanei” din Partea Specială a Codului penal⁷⁴.

Interes prezintă și alte modele legislative. E vorba de acele modele în care faptelor de omucidere sau de vătămare din culpă li se acordă un segment distinct din Partea Specială a Codului penal. Evident, acest segment este alăturat segmentelor destinate incriminării omorului și vătămarilor intenționate. În această categorie includem: Capitolul II „Omuciderea și vătămările corporale involuntare” din Partea Specială a Codului penal belgian⁷⁵; Partea a XXI-a „Cauzarea morții sau vătămarea corporală din neglijență” din Partea Specială a Codului penal olandez⁷⁶; Secțiunea a 2-a „Despre atingeri involuntare aduse vieții” din Capitolul I „Despre atingeri aduse vieții persoanei” din Titlul II „Despre in-

51 Codul penal al Republicii Cehia. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cehia-RO.html>

52 Codul penal al Republicii Austria. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html>

53 Codul penal al Republicii Croația. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html>

54 Codul penal al Republicii Estonia. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Estonia-RO.html>

55 Codul penal al Greciei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html>

56 Codul penal al Republicii Italia. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html>

57 Codul penal al Republicii Lituania. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Lituania-RO.html>

58 Codul penal al Republicii Malta. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Malta-RO.html>

59 Codul penal al Republicii Portugheze. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Portugalia-RO.html>

60 Codul penal al României. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html>

61 Codul penal al Republicii Slovace. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovacia-RO.html>

62 Codul penal al Regatului Spaniei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html>

63 Codul penal al Republicii Letonia. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Letonia-RO.html>

64 Codul penal al Regatului Belgiei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Belgia-RO.html>

65 Codul penal al Republicii Franceze. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>

66 Codul penal al Republicii Finlanda. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Finlanda-RO.html>

67 Codul penal al Republicii Cipriote. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cipru-RO.html>

68 Codul penal al Republicii Austria. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html>

69 Codul penal al Regatului Danemarcei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Danemarca-RO.html>

70 Codul penal al Republicii Croația. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html>

71 Codul penal al Republicii Finlanda. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Finlanda-RO.html>

72 Codul penal al Republicii Estonia. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Estonia-RO.html>

73 Codul penal al Republicii Bulgaria. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html>

74 Codul penal al Republicii Cipriote. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cipru-RO.html>

75 Codul penal al Regatului Belgiei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Belgia-RO.html>

76 Codul penal al Regatului Țărilor de Jos (Olanda). <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Olanda-RO.html>

fracțiuni contra persoanei” din Partea Specială a Codului penal francez⁷⁷; Subtitlul IV „Despre uciderea sau vătămarea corporală din culpă” din Titlul VIII „Despre crime contra persoanei” din Partea Specială a Codului penal maltez⁷⁸.

Ca și tehnică legislativă, menționăm că, art.149 CP RM este format dintr-o variantă-tip de infracțiune și o variantă agravată. În comparație, în legislația unor state uciderea din culpă este incriminată într-o singură variantă (fără variante agravate sau alte variante-tip). Asemenea model sesizăm în legislația penală a Sloveniei⁷⁹, Poloniei⁸⁰, Germaniei⁸¹, Ciprului și Croației.

Un model legislativ interesant regăsim în legislația Ungariei. Astfel, în Codul penal al Ungariei⁸² lipsirea de viață din culpă este incriminată alături de omorul intenționat sub egida unuia și aceluiași articol. Astfel, la alin.(1) din secțiunea 160 din Codul penal este prevăzută răspunderea pentru omorul intenționat simplu; la alin.(2) din același articol sunt incriminate forme agravate ale omorului intenționat; la alin.(3) este consacrată pregătirea de omor intenționat, iar la alin.(4) din același articol este reglementată răspunderea pentru fapta persoanei care săvârșește infracțiunea de ucidere din culpă.

Nu susținem cel din urmă model legislativ. E inadmisibil ca fapte ce prezintă pericol social diferit să fie reunite sub același articol.

În altă privință, în legislația unor state se face distincție, din perspectiva incriminării în norme distincte, între uciderea din culpă simplă și uciderea din culpă gravă. De exemplu, paragraful 80 din Codul penal al Austriei⁸³ stabilește răspunderea pentru uciderea din culpă, iar la paragraful 81 din același Cod penal este incriminată uciderea din culpă gravă.

De menționat că paragraful 6 din Codul penal al Austriei încearcă să facă distincție între culpă și culpă gravă. Astfel, potrivit alin.(1) paragraful 6 din Codul penal al Austriei „acționează din culpă cel care neglijează diligența la care este obligat în funcție de împrejurări și de capacitatea sa mentală și fizică, care este de așteptat de la el și care, prin urmare, nu realizează că poate comite un fapt care corespunde unei fapte prevăzute de legea penală⁸⁴”. Iar conform alin.(3) din același paragraf „acționează din culpă gravă cel care acționează în mod ne-

obișnuit și neglijent într-un mod evident, astfel încât producerea unei fapte prevăzute de lege a fost aproape previzibilă⁸⁵”.

Asemănător, Secțiunea 8 din Capitolul XXI „Omuciderea și vătămarea corporală” din Partea Specială a Codului penal al Finlandei⁸⁶ incriminează uciderea din neglijență, iar secțiunea 9 stabilește răspunderea pentru uciderea din neglijență gravă. La concret, cea din urmă normă are următorul conținut: „În cazul în care uciderea din neglijență cauzează moartea unei persoane dintr-o neglijență gravă, iar infracțiunea este agravată și atunci când este evaluată în ansamblu, făptuitorul este condamnat pentru ucidere din neglijență gravă⁸⁷”.

Alineatul 1 din Secțiunea 7 intitulată „Neglijența” din Capitolul 3 „Cadrul general al răspunderii penale” din Partea generală a Codului penal finlandez prevede următoarea definiție a neglijenței: „Comportamentul unei persoane este neglijent în cazul în care aceasta își încalcă obligația de a manifesta atenția pe care circumstanțele o impun și de care în mod normal trebuie să dea dovadă, chiar dacă persoana în cauză ar fi putut să respecte această obligație⁸⁸”. În opoziție, la alin.(2) din aceeași secțiune este definită noțiunea „neglijență gravă”. La concret, potrivit legiuitorului finlandez pentru a stabili dacă neglijența trebuie considerată gravă (neglijență gravă) sau nu, trebuie efectuată o evaluare de ansamblu. În cadrul evaluării, se va ține cont de semnificația datoriei de a avea grijă, de importanța intereselor aflate în pericol și de probabilitatea încălcării obligației, de caracterul deliberat al asumării riscului și de alte circumstanțe legate de act și de făptuitor.

Similar, și legiuitorul suedez încearcă să traseze particularitățile uciderei din culpă gravă. Astfel, conform art.7 din Capitolul III „Infracțiuni contra vieții și sănătății” din Partea Specială a Codului penal al Regatului Suediei⁸⁹, la evaluarea gravității unei fapte se va lua în considerare, în mod special: a) dacă fapta a implicat o asumare conștientă de risc de natură gravă, sau b) dacă făptuitorul, atunci când a trebuit să dea dovadă de atenție sau abilitate specială, se afla sub influența alcoolului sau a altei substanțe sau s-a făcut vinovat de neglijență în formă agravată.

Distingerea între uciderea din culpă și uciderea din culpă gravă este realizată și în legislația altor state. De exemplu, alin.(1) din secțiunea 307 din Codul penal al Olandei⁹⁰ prevede cauzarea morții din neglijență, iar norma de la alin.(2) din aceeași secțiune incriminează

77 Codul penal al Republicii Franceze. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>

78 Codul penal al Republicii Malta. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Malta-RO.html>

79 Codul penal al Republicii Slovenia. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovenia-RO.html>

80 Codul penal al Republicii Polone. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Polonia-RO.html>

81 Codul penal al Republicii Federale Germania. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html>

82 Codul penal al Ungariei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Ungaria-RO.html>

83 Codul penal al Republicii Austria. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html>

84 Ibidem.

85 Ibidem.

86 Codul penal al Republicii Finlanda. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Finlanda-RO.html>

87 Ibidem.

88 Codul penal al Republicii Finlanda. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Finlanda-RO.html>

89 Codul penal al Regatului Suediei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Suedia-RO.html>

90 Codul penal al Regatului Țărilor de Jos (Olanda). <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Olanda-RO.html>

cauzarea morții din neglijență gravă. Similar, la alin.(1) art.137 din Codul penal al Portugaliei⁹¹ este prevăzută uciderea din culpă, iar la alin.(2) din același articol este incriminată uciderea din culpă gravă.

În altă ordine de idei, consemnăm că dispoziția normei de la alin.(1) art.149 CP RM este redată după modelul celor simple. Similar este redată dispoziția normei de la alin.(2) din același articol.

În comparație, în legislația Ciprului întâlnim o dispoziție descriptivă. La concret, art.210 din Codul penal al acestui stat are următorul conținut: „Persoana care cauzează în mod neintenționat moartea unei alte persoane printr-un act neglijent, nesăbuit sau periculos, care nu constituie un comportament culpabil se pedepsește [...]”⁹². Un model asemănător regăsim în textul alin.(1) art.225 din Codul penal al Maltei „Fapta persoanei care, din imprudență, neglijență, lipsă de competențe în exercitarea meseriei sau profesiei, sau prin nerespectarea normelor, cauzează decesul oricărei persoane”⁹³.

În legislația Franței întâlnim un model mult mai complex de redare a conținutului infracțiunii de omor involuntar (*alias* – ucidere din culpă). La concret, art.221-6 din Codul penal al Franței prevede următoarele: „Cauzarea, prin stângăcie, imprudență, neatenție, neglijență sau încălcarea unei obligații de securitate sau de prudență impusă de lege sau încălcarea unei obligații de securitate sau de prudență impusă de lege sau regulament, morții unei persoane constituie un omor involuntar”⁹⁴.

În altă privință, remarcăm că în multe dintre legislațiile străine studiate fapta prejudiciabilă a infracțiunii de lipsire de viață din imprudență este descrisă ca implicând, *inter alia*, încălcarea unor obligații (de natură diferită), ceea ce în rezultat ar fi determinat cauzarea morții victimei. Pentru ilustrație prezentăm următoarele modele:

- încălcarea unei obligații importante prevăzute de condițiile angajării făptuitorului, de profesia, postul sau funcția sa, ori impusă prin lege (alin.(2) secțiunea 143 din Codul penal al Cehiei⁹⁵);
- exercitarea cu neglijență a unei profesii sau a unei alte activități reglementate prin lege, ce constituie o sursă de pericol ridicat (alin.(1) art.123 din Codul penal al Bulgariei)⁹⁶;
- încălcarea deliberată a unei obligații speciale de securitate sau de prudență impusă de lege sau regula-

ment ce a provocat decesul persoanei (alin.(2) art.221-6 din Codul penal al Franței)⁹⁷;

- încălcarea normelor de securitate speciale cu privire la conduită astfel cum sunt specificate în actele juridice (alin.(3) art.132 din Codul penal al Lituaniei)⁹⁸;
- nerespectarea dispozițiilor legale ori a măsurilor de prevedere pentru exercițiul unei profesii sau meserii ori pentru efectuarea unei anumite activități (alin.(2) art.192 din Codul penal al României)⁹⁹;
- încălcarea gravă a normelor legale care reglementează siguranța profesională sau pe cea a transportului, ori a reglementărilor din domeniul sănătății publice (alin.(3) paragraful 149 din Codul penal al Slovaciei)¹⁰⁰.

În mare parte, în legislațiile statelor evidențiate *supra*, lipsirea de viață din imprudență (uciderea din culpă) manifestată prin încălcarea unor obligații este incriminată într-o variantă-tip distinctă, dar amplasată sub egida aceluiași articol ce incriminează lipsirea de viață din imprudență (uciderea din culpă) în varianta-tip simplă.

În comparație, constatăm că, potrivit legislației penale a Republicii Moldova, în unele cazuri, încălcarea unor obligații concrete soldate cu decesul persoanei din imprudență antrenează răspunderea penală în baza unor norme speciale. De regulă, aceste norme speciale sunt localizate în alte Capitole din Partea Specială a Codului penal, decât în cel destinat protecției, în plan principal, a vieții persoanei. De exemplu, conform legislației moldave, în caz de încălcare de către medic sau de către un lucrător medical a unor obligații pur profesionale exprimate în acordarea asistenței medicale, în ipoteza manifestării unei imprudențe în raport cu fapta prejudiciabilă, dar mai ales, în raport cu urmarea prejudiciabilă sub forma decesului persoanei, cele săvârșite trebuie încadrate în baza art.213 CP RM. Respectiva conduită nu poate fi încadrată în baza art.149 CP RM, întrucât funcționează regula concurenței normelor. Norma de la art.213 CP RM este specială în raport cu norma de la art.149 CP RM (normă generală), motiv pentru care anume prima normă trebuie aplicată la încadrare.

Conform legislației României, o asemenea faptă va putea fi încadrată în baza alin.(2) art.192 din Codul penal; or, așa cum am punctat mai sus respectiva normă incriminează, între altele, fapta de nerespectare a dispozițiilor legale ori a măsurilor de prevedere *pentru exercițiul unei profesii*. Similar, norma de la alin.(3) art.142 din Codul penal al Spaniei¹⁰¹ (normă ce cuprinde o varian-

91 Codul penal al Republicii Portogheze. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Portugalia-RO.html>

92 Codul penal al Republicii Cipriote. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cipru-RO.html>

93 Codul penal al Republicii Malta. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Malta-RO.html>

94 Codul penal al Republicii Franceze. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>

95 Codul penal al Republicii Cehie. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cehia-RO.html>

96 Codul penal al Republicii Bulgaria. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html>

97 Codul penal al Republicii Franceze. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>

98 Codul penal al Republicii Lituania. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Lituania-RO.html>

99 Codul penal al României. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html>

100 Codul penal al Republicii Slovacie. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovacia-RO.html>

101 Codul penal al Regatului Spaniei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html>

tă-tip de infracțiune consacrată în același articol cu uciderea din culpă în varianta-tip simplă) prevede răspunderea pentru uciderea din culpă comisă din *neglijență profesională*. Analogic, alin.(3) paragraful 149 din Codul penal al Slovaciei¹⁰² incriminează, între altele, fapta de încălcare gravă a normelor legale care reglementează *siguranța profesională*.

Într-un șir de alte legislații întâlnim forme speciale ale lipirii de viață din imprudență (uciderii din culpă), dar consfințite alături de infracțiunea de ucidere din culpă în varianta-tip de bază, dar nu în textul unor norme speciale, localizate în alte secțiuni din Partea Specială a Codului penal (așa ca în cazul legiuitorului moldovean).

Așadar, la alin.(3) secțiunea 143 din Codul penal al Cehiei¹⁰³ este prevăzută răspunderea penală pentru încălcarea gravă a legislației privind protecția mediului, sănătatea și securitatea în muncă sau normele sanitare. La noi, de pildă, pentru asemenea conduite ilegale art.183 CP RM este aplicabil.

La fel, la alin.(2) art.419 din Codul penal al Belgiei¹⁰⁴ este incriminată lipsirea de viață din imprudență atunci când moartea este consecința unui *accident de circulație*. În același timp, la alin.(1) din același articol e incriminată simpla ucidere din culpă. Norme similare identificăm și în alte legiuri. De exemplu, la art.221-6-1 din Codul penal al Franței¹⁰⁵ este stabilită răspunderea pentru omorul involuntar atunci când stângăcia, imprudența, neatenția, neglijența sau încălcarea unei obligații legislative sau reglementare de securitate sau de prudență este comisă de *conducătorul unui vehicul terestru cu motor*. La alin.(2) art.142 din Codul penal al Spaniei¹⁰⁶ este incriminată uciderea din culpă atunci când este comisă *în contextul utilizării unui vehicul cu motor sau a unei motorete*. De remarcat că, și în acest caz, la alin. (1) din același articol este prevăzută varianta simplă a uciderii din culpă.

De asemenea, la art.589-bis din Codul penal al Italiei este prevăzută răspunderea pentru uciderea într-un accident rutier. Norma de incriminare are următorul conținut: „Cel ce provoacă din culpă decesul unei persoane prin încălcarea normelor de reglementare a circulației rutiere¹⁰⁷”. Respectivul articol conține mai multe agravante (e.g. conducerea vehiculului în stare de ebrietate sau de afectare psiho-fizică în urma consumării

de substanțe stupefiante sau psihotrope; traversarea, de către conducătorul vehiculului cu motor, a intersecției cu semaforul aprins pe roșu sau circularea pe contrasens; conducerea vehiculului cu motor într-un centru urban cu o viteză egală sau mai mare decât dublul celei permise; săvârșirea infracțiunii de către o persoană care nu deține permis de conducere sau are permisul de conducere suspendat ori anulat). De menționat că acest articol este situat imediat după art.589 din Codul penal (articol ce reglementează răspunderea pentru uciderea din culpă în varianta simplă).

În legislația Republicii Moldova, asemenea fapte cad sub incidența lit.b) alin.(3) art.264 CP RM. Totodată, consemnăm că aceste fapte sunt apreciate drept infracțiuni contra transportului, ci nu infracțiuni contra vieții, așa ca în cazul legislației Belgiei, Franței, Spaniei sau Italiei.

De asemenea, la alin.(3) art.422 din Codul penal al Belgiei¹⁰⁸ este stabilită răspundere pentru cauzarea involuntară a morții (*alias* – lipsirea de viață din imprudență) atunci când un convoi de cale ferată suferă un accident, în rezultat fiind cauzată moartea persoanei (caz special al uciderii din culpă amplasat imediat după norma ce incriminează cauzarea involuntară a morții). Similar, art.422 din Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg¹⁰⁹ prevede răspundere pentru ucidere din culpă atunci când un convoi pe cale ferată a provocat decesul unei persoane.

La alin.(2) art.589 din Codul penal al Italiei¹¹⁰ este incriminată fapta comisă prin încălcarea normelor de prevenire a accidentelor la locul de muncă. La art.221-6-2 din Codul penal al Franței¹¹¹ este consacrată răspundere pentru omucidere involuntară atunci când rezultă din agresiunea comisă de către un câine. De precizat că subiect al acestei infracțiuni este proprietarul câinelui sau persoana care deține câinele la momentul comiterii faptei. În fine, la alin.(4) paragraful 149 din Codul penal al Slovaciei¹¹² este stabilită răspundere pentru cauzarea morții din culpă atunci când făptuitorul acționează prin neglijență în serviciu.

De precizat că, în acord cu legislația Republicii Moldova, cea din urmă faptă trebuie încadrată în baza lit.a) alin.(2) art.329 CP RM (neglijența în serviciu soldată cu decesul victimei). De altfel, menționăm că norma de la lit.a) alin.(2) art.329 CP RM este una specială în raport cu norma înscrisă la art.149 CP RM.

102 Codul penal al Republicii Slovacie. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovacia-RO.html>

103 Codul penal al Republicii Cehie. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cehia-RO.html>

104 Codul penal al Regatului Belgiei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Belgia-RO.html>

105 Codul penal al Republicii Franceze. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>

106 Codul penal al Regatului Spaniei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html>

107 Codul penal al Republicii Italia. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html>

108 Codul penal al Regatului Belgiei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Belgia-RO.html>

109 Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Luxemburg-RO.html>

110 Codul penal al Republicii Italia. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html>

111 Codul penal al Republicii Franceze. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>

112 Codul penal al Republicii Slovacie. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovacia-RO.html>

În alt registru, prezintă interes modalitatea de descriere a laturii subiective în conținutul infracțiunii de lipsire de viață din imprudență. Supra am arătat că marea majoritate a legiuitorului european folosesc termenul „culpă” la redarea laturii subiective. În comparație, în legislația Republicii Moldova este folosit termenul „imprudență”. Modalitățile imprudenței (încrederea exagerată și neglijența) sunt definite la art.18 CP RM.

Apropo, În legislația Croației cele două modalități ale imprudenței sunt denumite: a) culpă conștientă și, b) culpă inconștientă. Potrivit alin.(2) art.29 din Codul penal al Croației „făptuitorul procedează din culpă conștientă când este conștient că poate îndeplini caracteristicile infracțiunii, însă consideră cu lejeritate că acest lucru nu se va întâmpla sau că el va putea preveni acest lucru¹¹³”. La alin.(3) din același articol este prevăzut că „făptuitorul procedează din culpă inconștientă când nu este conștient că poate îndeplini caracteristicile unei infracțiuni, deși, potrivit circumstanțelor, și, față de caracteristicile sale personale, ar fi trebuit și ar fi putut să fie conștient de această posibilitate¹¹⁴”.

Legiuitorul luxemburghez, la art.418 din Codul penal, redă astfel latura subiectivă a uciderii din culpă: „lipsă de prevedere sau precauție, dar fără intenția de a atenta la persoana altuia¹¹⁵”. În opoziție, legiuitorul bulgar, la art.123 din Codul penal folosește următoarele noțiuni ce desemnează atitudinea psihică a făptuitorului față de cele comise: „ignoranță” și „neglijență¹¹⁶”. Extrem de desfășurată, la acest capitol, este dispoziția normei de la art.221-6 din Codul penal al Franței: „Cauzarea, prin stângăcie, imprudență, neatenție, neglijență...¹¹⁷”.

În planul subiectului infracțiunii menționăm că, de regulă, în această postură apare persoana fizică. Cu titlu de excepție, în legislațiile unor state străine, și persoana juridică poate fi subiect al lipsirii de viață din imprudență (uciderii din culpă). În această categorie includem legislațiile penale ale următoarelor state: Franța, Estonia, Lituania. De pildă, art.221-7 din Codul penal al Franței¹¹⁸ prevede că și persoana juridică poate fi subiect al infracțiunilor de omucidere involuntară.

În contextul subiectului infracțiunii, merită atenție clauza de impunitate prevăzută la alin.(2) art.302 din Codul penal al Greciei: „În cazul în care victima infracțiunii este o rudă a persoanei răspunzătoare, instanța poate să înlătore pedeapsa, dacă este convinsă că din cauza

durerii psihice suferite ca urmare a consecințelor faptei sale, pedeapsa nu este necesară¹¹⁹”.

Precizăm că, în legislația Republicii Moldova nu avem o asemenea clauză de impunitate. De altfel, nici în legiuirile altor state nu am identificat o clauză de impunitate similară.

În altă ordine de idei, consemnăm că, la art.149 CP RM, pe lângă varianta-tip de la alin.(1) este înscrisă și o variantă agravată. Mai exact, răspunderea, pentru lipsirea de viață din imprudență se agravează atunci când sunt lipsite de viață două sau mai multe persoane.

În plan comparat, atestăm circumstanțe agravante similare. Astfel, o variantă agravată similară celei de alin.(2) art.149 CP RM regăsim la: alin.(2) paragraful 117 din Codul penal al Estoniei¹²⁰; alin.(2) paragraful 80 din Codul penal al Austriei¹²¹; alin.(2) secțiunea 123 din Codul penal al Letoniei¹²²; alin.(2) art.132 din Codul penal al Lituaniei¹²³; alin.(3) art.192 din Codul penal al României¹²⁴; alin.(3) paragraful 149 din Codul penal al Slovaciei¹²⁵. Asemănător, în acord cu alin.(3) art.123 din Codul penal al Bulgariei¹²⁶ răspunderea se agravează atunci când este cauzată moartea a mai mult de o persoană. Iar, potrivit alin.(2) art.225 din Codul penal al Maltei¹²⁷ făptuitorul riscă o pedeapsă mai aspră dacă a fost provocat decesul a mai mult de o persoană sau când, în afară de provocarea decesului unei persoane, făptuitorul a provocat vătămarea corporală a unei alte persoane.

Identificăm și alte variante agravate ale lipsirii de viață din imprudență (uciderii din culpă):

- atunci când făptuitorul se afla în stare de ebrietate (alin.(3) art.123 din Codul penal al Bulgariei)¹²⁸;
- dacă moartea este produsă cu o armă de foc sau cu o substanță otrăvitoare foarte toxică (alin.(2) art.122 din Codul penal al Bulgariei)¹²⁹;
- atunci când infracțiunea este comisă prin utilizarea de arme de foc sau substanțe explozive sau, în general, în alt mod periculos (alin.(2) secțiunea 123 din Codul penal al Letoniei¹³⁰);

113 Codul penal al Republicii Croația. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html>

114 Ibidem.

115 Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Luxemburg-RO.html>

116 Codul penal al Republicii Bulgaria. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html>

117 Codul penal al Republicii Franceze. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>

118 Codul penal al Republicii Franceze. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>

119 Codul penal al Greciei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html>

120 Codul penal al Republicii Estonia. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Estonia-RO.html>

121 Codul penal al Republicii Austria. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html>

122 Codul penal al Republicii Letonia. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Letonia-RO.html>

123 Codul penal al Republicii Lituania. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Lituania-RO.html>

124 Codul penal al României. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html>

125 Codul penal al Republicii Slovace. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovacia-RO.html>

126 Codul penal al Republicii Bulgaria. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html>

127 Codul penal al Republicii Malta. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Malta-RO.html>

128 Codul penal al Republicii Bulgaria. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html>

129 Ibidem.

130 Codul penal al Republicii Letonia. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Letonia-RO.html>

- atunci când infracțiunea este comisă asupra unui copil nou-născut (art.419 din Codul penal al Ducatului de Luxemburg)¹³¹;
- atunci când infracțiunea este comisă în legătură cu conducerea sub influența alcoolului, prin încălcarea art.54 alin.(1) sau (2) din Codul siguranței rutiere sau conducând extrem de imprudent (art.241 din Codul penal al Danemarcei¹³²). De aici rezultă că provocarea decesului unei persoane (din imprudență) în rezultatul ignorării regulilor de circulație sau de exploatare a mijloacelor de transport cade sub incidența normei ce incriminează uciderea din culpă;
- atunci când infracțiunea este comisă împotriva unei persoane protejate (alin.(2) paragraful 149 din Codul penal al Slovaciei¹³³).

În fine, merită atenție aspectul ce privește pedeapsa pasibilă de aplicat în caz de săvârșire a infracțiunii de lipsire de viață (ucidere din culpă).

Preliminar menționăm că, sancțiunea normei de la alin. (1) art.149 CP RM este închisoarea de până la 3 ani. În același timp, în ipoteza agravată de la alin.(2) art.149 CP RM pedeapsa sub forma închisorii ajunge de până la 6 ani.

În plan comparat, întâlnim legislații care au o poziție sancționatorie similară cu cea din legislația Republicii Moldova. Totodată, întâlnim și legislații care prevăd pedepse mult mai aspre sau, din contra, pedepse mai blânde.

De exemplu, pedepse relativ similare ca și tip și limite identificăm în Codul penal al Sloveniei, Ungariei, Poloniei și Croației. Astfel, în Slovenia, limitele pedepsei pentru ucidere din culpă sunt: 6 luni – 5 ani închisoare; în Ungaria: 1–5 ani închisoare; în Polonia: 3 luni – 5 ani închisoare; în Croația: 6 luni – 5 ani închisoare.

Legiuitorul grec a mers pe poziția specificării unei limite minime a pedepsei pasibile de aplicat pentru fapta de ucidere din culpă, și anume: cel puțin 3 luni închisoare. În legislația Germaniei, pe lângă pedeapsa închisorii de maxim 5 ani este înscrisă și pedeapsa sub forma amenizii.

Legiuitorul ceh, spre deosebire de legiuitorii sus-indicați a stabilit în conținutul normei incriminatorii o pedeapsă sub forma închisorii de până la 3 ani sau interzicerea exercitării unor activități. În același timp, în varianta agravată pedeapsa închisorii poate ajunge până la 10 ani închisoare (atunci când fapta se exprimă în încălcarea gravă a legislației privind protecția mediului, sănătatea și securitatea în muncă sau normele sanitare dacă cele comise au provocat moartea a două sau mai multor persoane).

131 Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Luxemburg-RO.html>

132 Codul penal al Regatului Danemarcei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Danemarca-RO.html>

133 Codul penal al Republicii Slovace. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovacia-RO.html>

În marea majoritate a statelor Vest Europene, precum și în legislațiile Statelor Baltice identificăm o poziție sancționatorie mult mai blândă. În primul rând, alături de pedeapsa închisorii făptuitorul riscă, de regulă, cu titlu alternativ, aplicarea unei pedepse sub forma amenizii. În al doilea rând, pedeapsa sub forma închisorii pasibilă de aplicat este una mică sau relativ mică.

Astfel, din această perspectivă, evidențiem următoarele modele sancționatorii:

- Austria: închisoare de până la 1 an sau maxim 720 zile-amendă;
- Belgia: închisoare de la 3 luni la 2 ani și cu amendă de la 50 la 1.000 Euro;
- Cipru: închisoare de maxim 4 ani sau amendă de maxim 2.500 Euro;
- Danemarca: închisoare de până la 4 luni sau amendă, ori, în cazul unor agravante – închisoare de maxim 8 ani;
- Finlanda: amendă sau închisoare de cel mult 2 ani;
- Letonia: maxim 3 ani închisoare sau pedeapsa temporară privativă de libertate ori munca în folosul comunității;
- Olanda: maxim 2 ani închisoare sau amendă de categoria a 2-a (iar pentru varianta agravată (în caz de neglijență gravă): maxim 4 ani închisoare sau amendă de categoria a 4-a);
- Suedia: maxim 2 ani închisoare, iar dacă infracțiunea este minoră: amendă;
- Luxemburg: 3 luni – 2 ani închisoare și amendă de la 500 la 10.000 Euro.

În legislația Spaniei, pentru ucidere din culpă, făptuitorul riscă, *inter alia*, pedeapsa sub forma decăderii speciale din dreptul de a exercita profesia, meseria sau funcția pe o perioadă de la trei la șase ani (pentru cazul în care uciderea din culpă a fost comisă din neglijență profesională).

Nu în ultimul rând, este de evidențiat temeiul special de individualizare a pedepsei penale stabilit pentru uciderea din culpă în legislația Bulgariei. Astfel, conform alin.(4) art.123 din Codul penal al Bulgariei „Dacă după săvârșirea faptei (concretizate în exercitarea cu neglijență a unei profesii sau a unei alte activități reglementate prin lege, ce constituie o sursă de pericol ridicat) făptuitorul a întreprins tot ce depinde de el pentru salvarea victimei pedeapsa se reduce¹³⁴”.

134 Codul penal al Republicii Bulgaria. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html>

RECURSUL ÎN INTERESUL LEGII ÎN SISTEMUL CĂILOR EXTRAORDINARE DE ATAC. CARACTERISTICA GENERALĂ. PARTEA II

Iurie GUȘTIUC*
*Audient al Institutului Național al Justiției,
candidat la funcția de judecător, avocat stagiar*

Vadim GRIBINCEA**
*Procuror în Procuratura raionului Leova,
delegat în Procuratura raionului Hîncești*

REZUMAT

În prezentul articol am analizat recursul în interesul legii în sistemul căilor extraordinare de atac, stabilind care sunt principalele criterii în baza cărora se clasifică căile de atac. Am evidențiat principalele trăsături caracteristice ale căilor extraordinare de atac, precum și delimitarea acestora de căile ordinare de atac. La fel, am relevat apartenența sau nu a recursului în interesul legii la sistemul căilor de atac, precum și delimitarea acestuia de recursul în anulare și revizuire.

Cuvintele cheie: căi de atac, probleme de drept, hotărâri irevocabile, recurs în interesul legii, recurs în anulare, revizuire, asigurarea unei practici unitare.

ABSTRACT

In this article we have analyzed the appeal in the interest of the law in the system of extraordinary remedies, establishing the main criteria on the basis of which the remedies are classified. We have highlighted the main characteristic features of extraordinary remedies, as well as their delimitation from ordinary remedies. Likewise, I revealed whether or not the appeal belonged in the interest of the law to the system of appeals, as well as its delimitation from the appeal in annulment and review.

Keywords: ways of attacks, legal issues, irrevocable decisions, appeal in the interest of the law, appeal for annulment, revisal, ensuring a unitary practice.

---

* iurie91.gustiuc@gmail.com

** fkaspmk@mail.ru

După cum este afirmat în literatura de specialitate și rezultă din dispozițiile art. 466 din Codul de procedură penală, hotărârile instanțelor judecătorești irevocabile obțin autoritatea de lucru judecat, care presupune soluția juridică rezultată din soluționarea definitivă și irevocabilă a unui conflict dedus înaintea instanței.

În materie penală, odată ce instanța a hotărât în mod definitiv, în fapt și în drept, asupra învinuirii formulate, nu se mai permite declanșarea unei noi judecăți cu privire la aceeași faptă și la aceeași persoană.

Astfel, în virtutea autorității lucrului judecat, hotărârea judecătorească penală este considerată ca o expresie a adevărului (*res indicata pro veritate habetur*).

Respectiv, nu se mai admite de legiuitor atacarea pe căi ordinare a hotărârilor irevocabile ale instanțelor judecătorești. Însă, există anumite situații în care pot fi strecurate unele erori chiar și în hotărârile irevocabile. În aceste situații, principiul autorității de lucru judecat concurează cu principiul legalității.

În consecință, repararea eventualelor erori care pot fi depistate în activitatea de jurisdicție încheiată printr-o hotărâre definitivă se efectuează prin utilizarea căilor extraordinare de atac, care în opiniile doctrinale se înfățișează ca remedii procesuale menite a repara erorile pe care le conțin hotărârile judecătorești penale rămase definitive.

În acest sens, Codul de procedură penală al Republicii Moldova, în Titlul III, Capitolul V a prevăzut trei căi extraordinare de atac, acestea fiind recursul în anulare (art. 452–457), revizuirea (art. 458–465), inclusiv în urma pronunțării hotărârii de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului și recursul în interesul legii (art. 465¹–465⁴).

Recursul în interesul legii, a fost introdus în Codul de procedură penală, drept cale extraordinară de atac prin Legea nr.66 din 5 aprilie 2012, în vigoare din 27 octombrie 2012.

Raționamentul introducerii acestei instituții în legislația procesual penală, a fost de a atenua efectelor negative ale aplicării neuniforme a legii penale, printr-un mecanism de unificare a jurisprudenței instanțelor naționale. Aici a intervenit rolul Curții Supreme de Justiție care, potrivit Legii cu privire la Curtea Supremă, trebuie să asigure interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești. Rolul unificator al instanței supreme se realizează prin soluționarea recursului în interesul legii, care este conceput ca un mijloc procedural menit să contribuie la interpretarea și aplicarea unitară a legii pe întreg teritoriul țării.

În doctrina de specialitate există o opinie critică în raport cu dispozițiile legale referitor la natura juridică a recursului în interesul legii.

Astfel, dacă legislația procesual penală, inclusiv a majorității statelor în care se regăsește aceasta instituție, atribuie recursul în interesul legii la căile extraordinare de atac, doctrinarii consideră că, recursul în interesul legii nu întrunește întru totul caracteristicile unei căi extraordinare de atac.

Prin urmare, ultimii menționează că, recursul în interesul legii nu reprezintă prin specificul său o cale extraordinară de atac.

După cum am enunțat mai sus, în majoritatea statelor în care există instituția recursului în interesul legii, legiuitorii califică această instituție ca o cale extraordinară de atac. În acest sens, legiuitorul moldav nu este o excepție, astfel art. 465¹ alin. (1) din Codul de procedură penală, stabilește că recursul în interesul legii este calea extraordinară de atac [...].

Totuși, Codul de procedură penală al României din 2010, spre deosebire de cel vechi nu mai atribuie recursul în interesul legii la căile extraordinare de atac. Astfel, acesta este reglementat de Capitolul VI „Dispoziții privind asigurarea unei practici judiciare unitare” al Titlului III, pe când căile extraordinare de atac sunt reglementate de Capitolul V al aceluiași titlu.

Potrivit autorilor Comentariului Codului de procedură penală al României, recursul în interesul legii este pronunțat pentru a înlătura interpretările divergente deja existente în practica instanțelor judecătorești, fiind în acest sens un mecanism pasiv de asigurare a unei practici judiciare unitare, intervenția instanței supreme fiind permisă numai după ce există deja cauze definitiv soluționate în care problema de drept ridicată a primit interpretări diferite.

Recursul în interesul legii nu este formulat în cadrul unui proces penal pendinte în fața instanțelor judecătorești, ci are un caracter independent, iar conform prevederilor Codului de procedură penală nu are efecte asupra hotărârilor judecătorești examinate și nici asupra situațiilor din aceste procese. Totodată, problema de drept constituie numai prilejul acordat instanței supreme pentru a se pronunța asupra respectivei probleme, statuarea urmând să fie realizată tot cu caracter de principiu, aplicarea concretă a interpretării la situația de fapt dedusă judecății urmând să fie realizată, tot de instanța investită cu soluționarea cauzei în ultima instanță.¹³⁵

Totodată, autoarea română, Carmen Silvia Paraschiv menționează că datorită caracteristicilor sale, recursul în interesul legii nu este o cale de atac propriu-zisă, deoarece soluția pronunțată după rezolvarea sa nu afectează hotărârea judecată examinată și nici situația părților din proces.

135 Carmen Silvia Paraschiv. Drept Procesual Penal. București 2002: Lumina Lex, p. 634.

Autorul român, N. Volonciu susține că recursul în interesul legii apare în multe legislații ca o cale extraordinară cu un conținut și o natură juridică cu totul aparte.¹³⁶ Principala sa caracteristică se bazează pe faptul că, în caz de admitere casarea hotărârii este pur teoretică, deoarece nu urmează o altă rejudecare și care nu are drept scop decât de a da satisfacție principiilor de drept și de a oferi instanțelor respective jurisprudența instanței supreme.

Totodată, autorul G. Theodoru menționează că, recursul în interesul legii nu este o cale de atac cu efecte asupra situației părților din proces, ci pentru a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legilor penale și de procedură penală pe întreg teritoriul țării.¹³⁷

Drept urmare a celor justificate și ținând cont de opinia legiuitorului român care are o experiență mai bogată în materia recursului în interesul legii și care în noul Cod de procedură penală nu a atribuit recursul în interesul legii în materia căilor extraordinare de atac, ne aliniem opiniei respective. Or, datorită naturii sale juridice, scopului urmărit și efectului pe care îl produc deciziile pronunțate în urma judecării recursului în interesul legii, considerăm că, recursul în interesul legii nu este o cale de atac, deoarece nu este vizată o hotărâre a cărei casare, reformare sau retractare să o determine.

Mai mult decât atât, în cadrul procesului în care este judecat recursul în interesul legii este diferit de cel în care se judecă o cale de atac. În pofida specificului materiei, nu există nicio rațiune ca în procedura penală recursul în interesul legii să fie considerat „cale extraordinară de atac”.

În consecință, venim cu propunerea către legiuitorul nostru, ca să opereze modificări în Codul de procedură penală, astfel încât să fie exclus recursul în interesul legii din materia căilor extraordinare de atac și să specifice că, recursul în interesul legii reprezintă un mijloc procedural de unificare a practicii judiciare.

De altfel, potrivit Conceptului proiectului de lege privind reformarea Curții Supreme de Justiție, se propune reglementarea detaliată în legea CSJ a demersului în interesul legii, care va putea fi depus atât în procedurile penale, cât și în cele civile și administrative. Pentru a exclude contradicțiile și având în vedere natura demersului în interesul legii care nu vizează și nu poate produce efect asupra părților în procesele vizate, recursul în interesul legii va fi exclus din Codul de procedură penală. Demersul în interesul legii va fi depus și examinat în temeiul Legii cu privire la CSJ. Detaliile cu privire la procedura de examinare a demersului în interesul legii vor fi menționate în Regulamentul CSJ.¹³⁸

136 N. Volonciu, *Tratat de procedură penală*, Vol. II, Ed. Paideia, București, 1996, p. 373.

137 Gr. Theodoru, *Drept Procesual Penal, Partea specială*, Editura cugetarea, Iași, 1998, pag. 523.

138 https://justice.gov.md/public/files/arij/22/8.4_reforma_CSJ_Conceptul_pentru_Consultare_publica.pdf.

Nu suntem siguri că excluderea în totalitate a recursului în interesul legii din Codul de procedură penală este cea mai bună soluție, însă faptul că reprezentanții Ministerului Justiției se raliază opiniei că acesta nu reprezintă o cale extraordinară de atac este un lucru cert.

Delimitarea recursului în interesul legii de recursul în anulare

Codul de procedură penală nu ne oferă o definiție a recursului în anulare, însă în literatura de specialitate, acesta este definit, drept mijlocul procesual prin care se ajunge la un control judecătoresc al hotărârilor penale definitive prin care s-a adus o încălcare esențială a legii sau prin care cauza penală a fost vădit netemeinic soluționată.¹³⁹

Pentru compararea celor două instituții vom reflecta în primul rând cele mai relevante asemănări.

Astfel, atât în cadrul recursului în anulare, cât și în cadrul recursului în interesul legii se invocă doar probleme de drept, respectiv circumstanțele de fapt nu pot fi temeiuri de declarare a recursului în anulare sau a recursului în interesul legii.

Instanța competentă să soluționeze recursul în anulare și recursul în interesul legii este Curtea Supremă de Justiție. Doar că, recursul în anulare se judecă de către Colegiul lărgit sau, după caz, de Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție, pe când recursul în interesul legii se judecă în toate cazurile de către Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție.

O primă deosebire dintre aceste două instituții procesuale, constituie temeiurile pentru declararea acestora. Astfel, recursul în anulare se declară în scopul reparării erorilor de drept comise la judecarea cauzei: a) în cazul în care un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente a afectat hotărârea atacată, precum și b) în cazul în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului informează Guvernul Republicii Moldova despre depunerea cererii, informare din care se poate deduce existența unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente care a afectat hotărârea atacată.

În acest sens, menționăm că prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 26 din 10 noiembrie 2020 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolul 453 alin. (1) din Codul de procedură penală, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003 (temeiurile pentru recursul în anulare), s-a declarat neconstituțional cuvântul „inclusiv” din articolul 453 alin. (1) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Până la modificarea articolului 453 alin. (1) din Codul de procedură penală, în sensul conformării sale cu prezenta hotărâre,

139 I. Dolea, D. Roman, T. Vizdoagă, alții *DREPT PROCESUAL PENAL*, Chișinău: Cartea Juridică, 2009, p. 650.

hotărârile irevocabile pot fi atacate cu recurs în anulare: a) în cazul în care un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente a afectat hotărârea atacată, precum și b) în cazul în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului informează Guvernul Republicii Moldova despre depunerea cererii, informare din care se poate deduce existența unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente care a afectat hotărârea atacată.

Curtea a constatat, *inter alia* că utilizarea termenului „inclusiv” de către legislator în articolul 453 alin. (1) din Cod, care semnifică, potrivit DEX (ed. 2009), „împreună cu” sau „și cu”, ridică probleme privind calitatea legii. Utilizarea acestui termen lasă spațiu pentru interpretarea potrivit căreia, odată formulat un recurs în anulare, în cazul în care un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente a afectat hotărârea atacată, nu mai poate fi formulat un recurs separat atunci când Curtea Europeană a Drepturilor Omului informează Guvernul Republicii Moldova despre depunerea cererii. (*Hotărârea Curții Constituționale nr. 26 din 10 noiembrie 2020, par. 50*).

La fel, Curtea a reținut că scopul legitim urmărit prin reglementarea articolului 453 alin. (1) din Codul de procedură penală și care poate fi dedus în mod rezonabil constă, *inter alia*, în garantarea unor căi extraordinare de atac în vederea evitării unei condamnări la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, pentru pretinsa încălcare la nivel național a unui drept sau a mai multor drepturi garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Mai mult, în opinia Curții, legislatorul a urmărit să consolideze capacitatea instanțelor naționale de a proteja drepturile fundamentale în conformitate cu prevederile constituționale și cu obligațiile internaționale ale statului Republica Moldova. (*Ibidem, par. 51*)

Relevăm că Codul de procedură penală nu ne oferă definiția erorii de drept, totuși în corelare cu art. 427, am putea stabili cazurile când se consideră că s-a comis o eroare de drept de către instanțele judecătorești, acestea fiind cazurile când: nu au fost respectate dispozițiile privind competența după calitatea persoanei; instanța nu a fost compusă potrivit legii ori au fost încălcate prevederile art. 30, 31 și 33 din Codul de procedură penală; ședința de judecată nu a fost publică, în afară de cazurile când legea prevede altfel; judecata a avut loc fără participarea procurorului, inculpatului, precum și a apărătorului, interpretului și traducătorului, când participarea lor era obligatorie potrivit legii; cauza a fost judecată în primă instanță sau în apel fără citarea legală a unei părți sau care, legal citată, a fost în imposibilitate de a se prezenta și de a înștiința instanța despre această imposibilitate; instanța de apel nu s-a pronunțat asupra tuturor motivelor invocate în apel sau hotărârea atacată nu cuprinde motivele pe care se întemeiază soluția ori motivarea soluției contrazice dispozitivul hotă-

rării sau acesta este expus neclar; instanța a admis o cale de atac neprevăzută de lege sau apelul a fost introdus tardiv; nu au fost întrunite elementele infracțiunii sau instanța a pronunțat o hotărâre de condamnare pentru o altă faptă decât cea pentru care condamnatul a fost pus sub învinuire, cu excepția cazurilor reîncadrării juridice a acțiunilor lui în baza unei legi mai blânde; inculpatul a fost condamnat pentru o faptă care nu este prevăzută de legea penală; s-au aplicat pedepse individualizate contrar prevederilor legale; persoana condamnată a fost judecată anterior în mod definitiv pentru aceeași faptă sau există o cauză de înlăturare a răspunderii penale, sau aplicarea pedepsei a fost înlăturată de o nouă lege sau anulată de un act de amnistie, a intervenit decesul inculpatului ori a intervenit împăcarea părților în cazul prevăzut de lege; faptei săvârșite i s-a dat o încadrare juridică greșită; a intervenit o lege penală mai favorabilă condamnatului; Curtea Constituțională a recunoscut neconstituțională prevederea legii aplicate în cauza respectivă; instanța de judecată internațională, prin hotărâre pe un alt caz, a constatat o încălcare la nivel național a drepturilor și libertăților omului care poate fi reparată și în această cauză; norma de drept aplicată în hotărârea atacată contravine unei hotărâri de aplicare a aceleiași norme date anterior de către Curtea Supremă de Justiție.

Prin viciu fundamental în cadrul procedurii precedente care a afectat hotărârea atacată, conform art. 6 din Codul de procedură penală, se înțelege, încălcare esențială a drepturilor și libertăților garantate de Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, de alte tratate internaționale, de Constituția Republicii Moldova și de alte legi naționale.

Pe de altă parte, temeiul recursului în interesul legii este, soluționarea diferită a problemelor de drept de instanțele judecătorești investite cu soluționarea cauzei în ultimă instanță.

Totodată, pentru soluționarea recursului în interesul legii, trebuie să existe două hotărâri irevocabile prin care probleme de drept au fost soluționate diferit, pe când în cazul recursului în anulare se pune problema unei singure hotărâri care a fost supusă examinării în cadrul căilor ordinare de atac.

Aici trebuie să menționăm și faptul că, în cazul recursului în interesul legii hotărârea trebuie să fie irevocabilă, nefiind relevant faptul dacă, aceasta a rămas în vigoare în urma judecării cauzei în fond, în apel sau recurs.

În situația recursului în anulare avem o situație inedită. Astfel, prin Decizia de inadmisibilitate a Curții Constituționale nr. 32 din 25 martie 2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 313 alin. (6) și 453 alin. (1) din Codul de procedură penală (contestarea cu recurs și cu recurs în anulare a încheierilor judecătorului de instrucție), s-a statuat că în Codul de proce-

dură penală nu există nicio normă care i-ar interzice Curții Supreme de Justiție să examineze recursul în anulare împotriva deciziilor irevocabile ale Curților de Apel pronunțate în urma examinării cererilor de recurs referitoare la încheierile judecătorului de instrucție ce vizează etapa urmăririi penale, care conțin vicii fundamentale și care nu pot fi remediate la etapa judecării cauzei în fond.

Per a contrario, Curtea Supremă de Justiție în jurisprudența sa, inclusiv recentă invocă că dreptul de a declara recurs în anulare, poate fi exercitat numai în privința hotărârilor judecătorești prin care a fost judecată cauza penală în fond, adică hotărârile irevocabile de condamnare, de achitare sau de încetare a procesului penal, după epuizarea căilor ordinare de atac, reglementate de Capitulul IV, Secțiunea I și Secțiunea II ale Codului de procedură penală – adică calea apelului și recursului ordinar.¹⁴⁰

Nu suntem de acord cu o asemenea abordare a Curții Supreme de Justiție, cel puțin din perspectiva caracterului obligatoriu al Deciziilor Curții Constituționale.

Or, potrivit articolului 28 alin. (1) din Legea nr. 317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, actele Curții Constituționale sunt acte oficiale și executorii, pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice.

Totodată, în Hotărârea Curții Constituționale nr. 20 din 9 iulie 2020, s-a stabilit că textul „hotărârile Curții Constituționale” din articolul 140 alin. (2) din Constituție nu distinge nici în funcție de tipurile actelor pe care Curtea le pronunță (hotărâre, decizie, aviz), nici în funcție de conținutul acestora, fapt care conduce la concluzia că toate actele Curții pronunțate în exercitarea competențelor sale constituționale sunt definitive. Noțiunea de „hotărâre” este una generală și cuprinde toate tipurile de acte ale Curții: hotărâre, decizie, aviz. Indiferent de denumirea lor, actele respective sunt definitive și nu pot fi atacate.

Astfel, textul „hotărârile Curții Constituționale” din articolul 140 alin. (2) din Constituție în accepțiunea de acte adoptate de Curte are în vedere hotărârile, deciziile și avizele pronunțate de Curte în exercitarea competențelor sale constituționale (§ 34).

O *deosebire* există și după subiecții imputerniciți să declare aceste mijloace procedurale. Astfel, în cazul recursului în interesul legii numărul subiecților fiind mai redus. Prin urmare, recursul în anulare poate fi declarat de către, Procurorul General și adjuncții lui, condamnat, partea vătămată, precum și, în numele acestor persoane, apărătorul sau reprezentantul lor legal, pe când recursul

în interesul legii se declară, doar de către Președintele Curții Supreme de Justiție, președintele Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, Procurorul General sau președintele Uniunii Avocaților.

După termenul în care poate fi exercitat, legea procesual penală nu prevede un anumit termen pentru declararea recursului în interesul legii, pe când în cazul recursului în anulare este prevăzut termenul de 6 luni de la data rămânerii irevocabile a hotărârii judecătorești sau, în cazul în care cererea a fost comunicată Guvernului Republicii Moldova de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, de la data comunicării ei.

Referitor la cererea de recurs, în situația recursului în anulare este prevăzut expres conținutul acesteia, care potrivit art. 455 alin. (2) din Codul de procedură penală este: 1) denumirea instanței căreia îi este adresat recursul; 2) numele și prenumele recurentului, calitatea lui procesuală, domiciliul sau reședința lui; 3) denumirea instanței care a pronunțat sentința, data sentinței, numele și prenumele inculpatului în privința căruia se atacă hotărârea judecătorească, fapta constatată și dispozitivul sentinței, persoana care a declarat apelul și motivele invocate în apel; 4) denumirea instanței care a adoptat decizia în apel, data deciziei în apel, dispozitivul deciziei în apel și argumentele admiterii sau respingerii apelului, persoana care a declarat recurs și motivele invocate în recurs; 5) denumirea instanței care a adoptat decizia în recurs, data adoptării deciziei în recurs și argumentele admiterii sau respingerii recursului; 6) mențiunea privitor la hotărârea împotriva căreia se declară recurs în anulare; 7) conținutul și motivele recursului în anulare cu menționarea cazurilor prevăzute în art. 453 și cu argumentarea ilegalității hotărârii atacate; 8) formularea propunerilor privind hotărârea solicitată; 9) data declarării recursului și semnătura recurentului.

În cazul în care cererea de recurs în anulare nu cuprinde numele și prenumele recurentului, calitatea procesuală și domiciliul acestuia, denumirea instanței care a adoptat hotărârea atacată, precum și în cazul când nu este anexată copia de pe hotărârea judecătorească atacată, cererea se remite, prin scrisoare motivată, autorului, cu propunerea de a fi înlăturate, în termen de 60 de zile, deficiențele care împiedică primirea cererii și, respectiv, îndeplinirea actelor procedurale preparatorii.

În aceeași ordine de idei, în cazul recursului în interesul legii, cererea trebuie să cuprindă soluțiile diferite date problemei de drept și motivarea acestora, jurisprudența relevantă a Curții Constituționale, a Curții Europene a Drepturilor Omului, opiniile exprimate în doctrină relevante în domeniu, precum și soluția ce se propune a fi pronunțată în recursul în interesul legii.

Totuși, considerăm că, legiuitorul ar trebui să prevadă expres conținutul acestei cereri, conținut pe care-l vom

¹⁴⁰ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr. Ire-50/2022 din 18 mai 2022.

stabili în articolul următor și vom încerca să-l propunem în vederea modificării ulterioare a legii procesual penale.

Totodată, legiuitorul a stabilit că, cererea de recurs în interesul legii trebuie să fie însoțită, sub sancțiunea respingerii ca inadmisibilă, de copii ale hotărârilor judecătorești irevocabile din care rezultă că problemele de drept care formează obiectul judecății au fost soluționate în mod diferit de instanțele judecătorești investite cu soluționarea cauzei în ultimă instanță.

Astfel, conchidem că, în cazul recursului în interesul legii nu se oferă titularilor un termen de 60 de zile pentru a înlătura deficiențele stabilite. Considerăm că, legiuitorul a prevăzut această situație, deoarece subiecții împuterniciți a declara recurs în interesul legii se prezumă a fi „buni cunoscători” ai Codului de procedură penală, datorită funcției pe care o exercită.

Într-o altă ordine de idei, persoana care a declarat recursul în anulare îl poate retrage până la începutul examinării lui. Retragera recursului atrage după sine încetarea procedurii de recurs. Pe când pentru recursul în interesul legii, nu este prevăzută instituția retragerii acestuia.

În același timp, recursul în anulare este supus procedurii de admisibilitate în condițiile art. 431 și 432 din Codul de procedură penală, care se aplică în mod corespunzător. Admisibilitatea în principiu a recursului în anulare declarat împotriva deciziei Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție o va decide un complet format din 5 judecători, fără citarea părților, în camera de consiliu, în baza materialelor din dosar.

Recursul în interesul legii nu este supus procedurii de admisibilitate, judecătorii desemnați de Președintele Curții Supreme de Justiție urmând a întocmi un raport asupra problemei de drept supuse soluționării. Totodată, judecătorii raportori întocmesc și motivează proiectul soluției ce se propune a fi dată recursului în interesul legii.

Pentru judecarea recursului în interesul legii, Codul de procedură penală a stabilit un termen de judecare de 3 luni de la data sesizării instanței, pe când pentru recursul în anulare acest termen nu este prevăzut.

Totuși, cea mai importantă deosebire între recursul în interesul legii și cel în anulare îl reprezintă efectul deciziilor pronunțate în urma judecării.

Astfel, deciziile pronunțate în interesul legii sunt obligatorii din ziua pronunțării și nu au efect asupra cauzelor deja soluționate printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă, pe când decizia pronunțată în cazul recursului în anulare poate menține/anula/modifica o hotărâre pronunțată anterior, având efect asupra cauzei soluționate anterior, cât și asupra părților implicate în proces.

Delimitarea recursului în interesul legii de revizuire

Potrivi art. 458 alin. (3) din Codul de procedură penală, revizuirea poate fi cerută în cazurile în care: 1) s-a constatat, prin sentință penală irevocabilă, comiterea unei infracțiuni în timpul urmăririi penale sau în legătură cu judecarea cauzei; 2) s-au stabilit alte circumstanțe de care instanța nu a avut cunoștință la emiterea hotărârii și care, independent sau împreună cu circumstanțele stabilite anterior, dovedesc că cel condamnat este nevinovat ori a săvârșit o infracțiune mai puțin gravă sau mai gravă decât cea pentru care a fost condamnat sau dovedesc că cel achitat sau persoana cu privire la care s-a dispus încetarea procesului penal este vinovat/vinovată; 3) două sau mai multe hotărâri judecătorești irevocabile nu se pot concilia; 4) Curtea Constituțională a recunoscut drept neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă.

Din aceste prevederi legale, conchidem că revizuirea este o cale de atac de fapt, ceea ce presupune că, conduce la o reexaminare în fond a cauzei penale. De aici, rezultă și prima deosebire dintre recursul în interesul legii și revizuire, deoarece în cazul primului se soluționează probleme de drept, atunci în cazul revizuirii urmează a fi soluționate erori de fapt.

Codul de procedură penală, definește în art. 6, eroarea gravă de fapt, care reprezintă stabilirea eronată a faptelor, în existența sau inexistența lor, prin neluarea în considerare a probelor care le confirmau sau prin denaturarea conținutului acestora. Eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor.

Totodată, trebuie să stabilim că, aceste erori de fapt trebuie să rezulte din împrejurări necunoscute instanței care a soluționat cauza. Aceste împrejurări trebuie să atragă o altă soluție sau o modificare esențială a soluției atacate.¹⁴¹

Prin urmare, în cadrul revizuirii pot fi reexamineate probele care au stat la baza adoptării hotărârii, lucru care nu se efectuează în cadrul recursului în interesul legii.

O altă deosebire este că, pentru declararea recursului în interesul legii trebuie să existe cel puțin două hotărâri irevocabile prin care aceeași problemă de drept a fost soluționată diferit, pe când în cazul revizuirii se supune examinării o singură hotărâre irevocabilă, care se pretinde a fi afectată de o eroare de fapt.

Spre deosebire de cererea de recurs în interesul legii, care se depune direct la Curtea Supremă de Justiție, cererea de revizuire se adresează procurorului de nivelul instanței care a judecat cauza în fond.

141 I. Dolea, D. Roman, T. Vizdoagă, alții DREPT PROCESUAL PENAL, Chișinău: Cartea Juridică, 2009, p. 583.

În situația în care, drept temei al revizuirii îl reprezintă faptul că, două sau mai multe hotărâri judecătorești irevocabile nu se pot concilia sau Curtea Constituțională a recunoscut drept neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă, procedura de revizuire se deschide în baza cererii adresate instanței de judecată care a judecat cauza în primă instanță.

Totodată, Codul de procedură penală, prevede că, procurorul poate din oficiu să inițieze procedura revizuirii. Dacă se constată cel puțin unul din temeiurile prevăzute de lege, procurorul, în limitele competenței sale, dă o ordonanță de deschidere a procedurii de revizuire și efectuează cercetarea circumstanțelor sau dă o însărcinare în acest scop ofițerului de urmărire penală.

În cursul cercetării circumstanțelor noi descoperite se pot efectua, cu respectarea dispozițiilor prezentului cod, audieri, cercetări la fața locului, expertize, ridicări de obiecte sau documente și alte acțiuni de urmărire penală care vor fi necesare.

De aici rezultă o altă deosebire, precum că, deschiderea procedurii de revizuire o decide procurorul, pe când în cazul recursului în interesul legii, această etapă nu există. Mai mult decât atât, în cadrul revizuirii pot fi efectuate și anumite acțiuni de urmărire penală, pe când în cazul recursului în interesul legii acest lucru este exclus.

Cele două instituții se disting și după subiecții împuterniciți de lege să se adreseze cu cerere. Astfel, sunt în drept să depună cererea de revizuire oricare parte din proces, în limitele calității sale procesuale, cât și soțul și rudele apropiate ale condamnatului, chiar și după decesul acestuia.

În aceeași ordine de idei, cererea de recurs în interesul legii nu poate fi înaintată de părțile implicate în proces, acest drept aparține unor categorii de subiecți limitați care dețin acest drept în baza împuternicirilor pe care le au datorită funcției pe care o exercită, aceștia fiind Președintele Curții Supreme de Justiție, președintele Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, Procurorul General sau președintele Uniunii Avocaților.

Instanța competentă să judece recursul în interesul legii este Curtea Supremă de Justiție, pe când, competentă să judece revizuirea este instanța de judecată care a examinat cauza în fond, acestea fiind de regulă judecătoriile teritoriale, cu excepția revizuirii cauzei în urma pronunțării hotărârii de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care se judecă de către Curtea Supremă de Justiție.

Cu referire la actul de dispoziție al instanței, putem releva că, în cazul recursului în interesul legii Curtea Supremă de Justiție se expune prin decizie, pe când în cazul revizuirii, instanțele se pronunță prin sentință.

Totodată, decizia instanței supreme în urma examinării cererii de recurs în interesul legii este irevocabilă, iar

sentința pronunțată în urma judecării revizuirii poate fi supusă apelului și recursului.

O distincție dintre revizuire și recursul în interesul legii îl reprezintă și efectul hotărârilor pronunțate în urma judecării cererilor respective. Așadar, hotărârile pronunțate în urma judecării revizuirii au efect asupra hotărârii anterior pronunțate.

Potrivit art. 464 din Codul de procedură penală, instanța, dacă constată că cererea de revizuire este întemeiată, anulează hotărârea în măsura în care a fost admisă revizuirea sau hotărârile care nu se pot concilia și pronunță o nouă hotărâre potrivit dispozițiilor art. 382–399 și 410 din Codul de procedură penală, care se aplică în mod corespunzător, iar în cazul când consideră cererea de revizuire neîntemeiată, o respinge. Totodată instanța dispune, dacă este cazul, restituirea amenzii plătite și a bunurilor confiscate, precum și a cheltuielilor judiciare pe care cel în favoarea căruia s-a admis revizuirea nu era obligat să le suporte, și calcularea, ca vechime neîntreruptă în muncă, a duratei pedepsei privative de libertate executate.

În conformitate cu art. 464¹ alin. (11) din Codul de procedură penală, în cazul judecării cererii de revizuire a cauzei în urma pronunțării hotărârii de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, instanța de judecată, dacă constată că cererea este întemeiată: 1) desființează, în parte, hotărârea atacată sub aspectul dreptului încălcat și rejudecă cauza potrivit dispozițiilor art. 434–436, care se aplică în mod corespunzător; 2) dispune, în cazul în care este necesară administrarea de probe, rejudecarea în ordine de revizuire la instanța de judecată în fața căreia s-a produs încălcarea dreptului.

Pe de altă parte, decizia pronunțată în urma judecării recursului în interesul legii este obligatorie din ziua pronunțării și nu are efect asupra cauzelor deja soluționate printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă.

Concluzii

În urma studiului științific realizat, generalizând cele consemnate în conținutul propriu-zis al articolului putem desprinde următoarele idei.

Deși Codul de procedură penală stabilește că, datorită naturii sale juridice, scopului urmărit și efectului pe care îl produc deciziile pronunțate în urma judecării recursului în interesul legii este o cale de atac, considerăm că acesta nu reprezintă o cale de atac, deoarece nu este vizată o hotărâre a cărei casare, reformare sau retractare să o determine. Mai mult decât atât, în cadrul procesului în care este judecat recursul în interesul legii este diferit de cel în care se judecă o cale de atac.

În pofida specificului materiei, nu există nicio rațiune ca în procedura penală recursul în interesul legii să fie considerat „cale extraordinară de atac”.

În consecință, venim cu propunerea către legiuitorul nostru, ca să opereze modificări în Codul de procedură penală, astfel încât să fie exclus recursul în interesul legii din materia căilor extraordinare de atac și să specifice că, recursul în interesul legii reprezintă un mijloc procedural de unificare a practicii judiciare.

Recursul în interesul legii se deosebește de recursul în anulare după temeiurile declarării, obiectul examinării, subiecții împuterniciți să declare, termenul de judecare și efectul deciziilor pronunțate. Totodată, se aseamănă prin faptul că, se soluționează doar probleme de drept, precum și după instanța competentă să soluționeze, care este Curtea Supremă de Justiție.

De revizuire, recursul în interesul legii se deosebește în primul rând prin faptul că, în cadrul revizuirii urmează a fi soluționate erori de fapt, iar în cadrul recursului probleme de drept. Se mai deosebesc după temeiul declarării, titularii dreptului de a depune, instanța competentă să soluționeze, actul de dispoziție al instanței, cât și prin efectul hotărârilor.

COPII AFLAT ÎN CONFLICT CU LEGEA ÎNAINTEA VÂRSTEI RĂSPUNDERII PENALE

Rozalia MALCOCI*
Consultant al Procurorului
în Procuratura raionului Ialoveni

REZUMAT

În cadrul acestui articol sunt examinate o serie de întrebări referitoare la modul în care ar trebui să reacționăm atunci când luăm act de săvârșirea unor fapte indezirabile de către copii, fapte incriminate de legea penală, săvârșite la vârste mici – până la vârsta la care ar putea fi trași la răspundere. Copiii implicați în sistemul de justiție necesită o protecție specială. Aceasta obligă statul nu numai să adopte prevederile legale necesare, așa încât să fie create precondiții pentru un tratament prietenos, dar și să asigure o aplicare cotidiană efectivă a acestor prevederi normativ-juridice în spiritul respectării interesului superior al copilului. În ultimii ani, au fost depuse eforturi considerabile de racordare a cadrului legal și a practicilor cotidiene la cele mai bune practici internaționale și europene în domeniul justiției pentru copii. Cu toate acestea, există încă numeroase aspecte ce urmează a fi îmbunătățite.

Cuvinte-cheie: minor, infracțiune, răspundere penală, pedeapsă penală, responsabilitate, vârsta răspunderii penale.

ABSTRACT

In this article it is examined a series of questions about how we should react when we become aware of undesirable acts committed by children, acts criminalized by criminal law, committed at a young age – up to the age of criminal responsibility. Children involved in the justice system need special protection. This obliges the state not only to adopt the necessary legal provisions, so as to create preconditions for a friendly treatment, but also to ensure an effective daily application of these normative-legal provisions in the spirit of respecting the child's best interests. In recent years, considerable efforts have been made to connecting the legal framework and everyday practices to the best international and european practices in the field of child justice. However, there are still many aspects to be improved.

Keywords: minor, crime, criminal liability, criminal punishment, responsibility, age of criminal liability.

---

* r.malcoci@procuratura.md

Calitatea de subiect activ al infracțiunii presupune aptitudinea bio-psihică a persoanei de a înțelege și de a-și asuma obligațiile de comportare prevăzute de normele dreptului penal, precum și capacitatea de a-și stăpâni și dirija, în mod conștient, actele de conduită în raport cu aceste exigențe. Omul nu dobândește aceste trăsături din momentul nașterii, ci în mod treptat, în procesul de creștere și dezvoltare biopsihică. Anume în acest sens se pune problema de a cunoaște, din care etapă a dezvoltării sale persoana poate fi considerată ca având însușirile necesare pentru a fi subiect activ al infracțiunii.¹⁴² Cu adevărat, se constată, că stabilirea limitelor acestor etape depinde de realitățile sociale și umane dinăuntrul fiecărui stat și din fiecare orânduire socială. Din aceste rațiuni nu se propune o limită absolută, o anumită vârstă, care să fie unanim recunoscută în doctrina dreptului penal și uniform adoptată de diferite legislații.

Vârsta este unul dintre semnele persoanei fizice pentru a putea fi privită în calitate de subiect al infracțiunii.¹⁴³ Vârsta răspunderii penale este cea la atingerea căreia persoana, în conformitate cu normele dreptului penal, poate fi trasă la răspundere penală pentru comiterea faptelor socialmente periculoase. Astfel, avându-se în vedere particularitățile dezvoltării bio-psiheice a persoanei, în dreptul penal s-a impus necesitatea stabilirii unei limite de vârstă, sub care răspunderea penală a minorului să fie exclusă în genere, acesta fiind prezumat lipsit de capacitate penală.¹⁴⁴

Copilul în conflict cu legea penală în context internațional: legislație și practici

Incriminarea copiilor este problematică nu doar din punct de vedere etic, aplicată în forme discriminatorii, dar și ostilă obligațiilor internaționale privind drepturile omului. Mai multe acte internaționale conțin reglementări ce vizează justiția prietenoasă copiilor în general și reacția socială la faptele copiilor în conflict cu legea și a celor sub vârsta răspunderii penale în particular, inclusiv: Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile copilului din 1989; Ansamblul de norme minime ale Organizației Națiunilor Unite privind administrarea justiției juvenile („Normele de la Beijing”, 1985); Normele Organizației Națiunilor Unite privind protecția minorilor privați de libertate („Normele de la Havana”, 1990); Orientările Organizației Națiunilor Unite privind prevenirea delincvenței juvenile („Orientările de la Riyadh”, 1990); Orientările Organizației Națiunilor Unite în materie de justiție referitoare la copiii vic-

time și martori ai actelor de criminalitate din 2005; Orientările Organizației Națiunilor Unite privind utilizarea corespunzătoare și condițiile de îngrijire alternativă a copiilor din 2009; Convenția europeană privind exercitarea drepturilor copiilor din 1996; Recomandarea Rec (2003) privind noile modalități de abordare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile; Recomandarea Rec (2005) privind drepturile copiilor care trăiesc în instituții rezidențiale; Recomandarea CM/Rec (2008) privind normele europene pentru delincvenții minori care fac obiectul unor sancțiuni sau măsuri; Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului European privind justiția în interesul copilului din 2010, etc.

Actele internaționale direcționează statele în mod clar. Sistemul tradițional de justiție penală nu este capabil să ofere izolat soluții adecvate privind tratamentul delincvenților juvenile, în virtutea faptului că nevoile sociale și educaționale ale acestora diferă de cele ale adulților.¹⁴⁵ Conform actelor internaționale, statele părți se vor strădui să promoveze adoptarea de legi, proceduri, crearea de autorități și instituții, special concepute pentru copiii suspectați, acuzați sau declarați că ar fi comis încălcări ale legii penale și, în special „... vor lua măsuri, de fiecare dată când este posibil și de dorit, pentru a trata acești copii fără a se recurge la procedura judiciară, cu condiția ca drepturile omului și garanțiile legale să fie deplin respectate”.¹⁴⁶ Astfel, se va încerca, pe cât posibil, să fie tratate cazurile delincvenților juvenile evitându-se recursul la o procedură judiciară. Dejudiciarizarea reprezintă unul dintre indicatorii de bază de evaluare a sistemului de justiție pentru copii.

Prin urmare, intervenția statelor nu se rezumă doar la tragerea la răspundere penală a copilului ce a săvârșit infracțiuni. Statul are obligații pozitive de a proteja copiii, inclusiv prin acțiuni de prevenire a comiterii faptelor antisociale și a celor social periculoase de către copii, prin: susținerea familiilor vulnerabile, implicarea școlii în educarea valorilor de bază (nu doar instruire), atenție sporită pentru cei din categoria de risc, susținerea din partea grupurilor de semeni etc.

Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) prevăd: „Statele membre trebuie să se mobilizeze să ia măsuri pozitive care să asigure antrenarea completă a tuturor resurselor existente, mai ales familia, persoanele benevole, ca și alte grupări ale comunității, cum ar fi școlile și alte instituții comunitare, în scopul promovării bunăstării copilului și, deci, în scopul reducerii

142 C.Bulai Drept penal român. Partea generală. Vol. I. București: Casa de editură și presă „Șansa” – SRL, 1992 p.152.

143 S. BOTNARU, A. ȘAVGA, V.GROSU, M.GRAMA Drept penal. Partea generală. Ediția a II-a, 2016 p.176.

144 V.RUSSU „Limitele răspunderii și sancționării penale a minorilor” https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/547-552_0.pdf.

145 Preambul, Recomandarea Rec (2003)20 a Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

146 Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile copilului, adoptată la New York la 20.11.1989 (în vigoare pentru Republica Moldova de la 25.02.1993) art. 40.

nevoii de intervenție a legii, astfel încât persoana în cauză să fie tratată eficient, echitabil și uman în conflictul său cu lege”.¹⁴⁷

Cerința stabilirii unei vârste minime de la care se răspunde penal este prevăzută și în documentele internaționale. Astfel, art.4 al Regulilor de la Beijing prevede că: „în acele sisteme de drept care recunosc conceptul de vârstă a responsabilității penale pentru minori, începutul acelei vârste nu va fi fixat la un nivel prea jos, ținând seama de maturitatea emoțională, mentală și intelectuală”.

Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului din 20 noiembrie 1989, la articolul 1 desemnează vârsta de 18 ani ca fiind vârsta generală a majoratului, definind ca și copii toate ființele umane mai tinere decât această vârstă.¹⁴⁸ Deși Convenția respectivă nu stabilește expres vârsta concretă minimă care ar duce la dobândirea capacității penale, Comitetul ONU responsabil de monitorizarea conformării cu cerințele Convenției a criticat jurisdicțiile în care vârsta minimă a răspunderii penale este de 12 ani sau inferioară acesteia.¹⁴⁹

Ca o consecință naturală a diferiților factori politici, istorici, culturali, precum și a altor factori interni, limitele de vârstă variază extrem de mult de la o țară la alta. În Europa, limitele segmentului de vârstă de la care copiii încep să răspundă penal variază, aceiași copii sunt considerați a fi pe deplin „infractori” culpabili, la vârsta de 10 ani în Anglia și Țara Galilor, Irlanda de Nord și Australia; la 12 ani în Republica Irlanda, Țările de Jos și Turcia; la 13 ani în Franța; la 14 ani în Germania, Italia, Spania și Japonia; la 15 ani în Danemarca, Finlanda, Norvegia și Suedia; și la 18 ani în Belgia și Luxemburg.

În legislația din România, și anume, în art.113 din Codul penal al României din 17 iulie 2009, sunt prevăzute Limitele răspunderii penale: minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal, minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ, iar minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal potrivit legii.¹⁵⁰

Totodată, în capitolul V din Legea nr.272 din 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului din România sunt prevăzute proceduri și măsuri de protecție care se aplică pentru copiii care au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și care nu răspund penal.

Pentru copilul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și care nu răspunde penal, la propunerea Direcției generale de asistență socială și protecția copilului în a cărei unitate administrativ-teritorială se află copilul, se va lua una dintre măsurile: plasamentul sau supravegherea specializată. Părinții copilului care săvârșește fapte penale și nu răspunde penal au obligația de a participa la ședințele de consiliere efectuate de către direcția generală de asistență socială și protecția copilului, în baza unui program personalizat de consiliere psihologică. Măsura supravegherii specializate constă în menținerea copilului în familia sa, sub condiția respectării de către acesta a unor obligații, cum ar fi: frecventarea cursurilor școlare; utilizarea unor servicii de îngrijire de zi; urmarea unor tratamente medicale, consiliere sau psihoterapie; interzicerea de a frecventa anumite locuri sau de a avea legături cu anumite persoane. Pe toată durata aplicării măsurilor destinate copilului care săvârșește fapte penale și nu răspunde penal, sunt asigurate servicii specializate, pentru a-i asista pe copii în procesul de reintegrare în societate. Tipurile de servicii specializate s-au aprobat prin o hotărâre a Guvernului, iar standardele referitoare la modalitatea de asigurare a acestor servicii sociale se aprobă prin ordin al Ministerului familiei, tineretului și egalității de șanse. Copilul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și care nu răspunde penal va fi însoțit și asistat de către un psiholog sau asistentul social, desemnat de Direcția generală de asistență socială și protecția copilului în orice etapă a cercetării penale.¹⁵¹

Cadrul juridic general aplicabil copiilor în conflict cu legea în Republica Moldova

Activitatea de combatere a delincvenței juvenile a constituit și constituie o preocupare permanentă a statelor moderne, în general, și a statelor membre U.E., în particular. În Republica Moldova se manifestă o preocupare continuă cu privire la creșterea îngrijorătoare a fenomenului delincvenței juvenile, accentul fiind pus pe prevenirea săvârșirii infracțiunilor de către copii. Creșterea gradului de infracționalitate juvenilă este direct proporțională cu creșterea gradului de vulnerabilitate socio-economică atât a familiei de origine cât și a spațiului socio-cultural în care trăiește copilul, practic sărăcia reprezintă un indicator al riscului de infracționalitate la care este expus copilul.

Protecția copilului în Republica Moldova este aliniată, în mare parte, cadrului internațional privind drepturile copilului. La baza sistemului de protecție a copilului se află Constituția Republicii Moldova, care proclamă dreptul familiei și al copilului la protecție, inclusiv prin

147 Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) [https://anp.gov.ro/wp-content/uploads/sites/33/Documente%20utile%20pdf/AnsamblulregulilorminimealeNatiunilorUnitecuprivirelaadministrareajustitieipenturminori\(Regulile%20de%20la%20Beijing\).pdf](https://anp.gov.ro/wp-content/uploads/sites/33/Documente%20utile%20pdf/AnsamblulregulilorminimealeNatiunilorUnitecuprivirelaadministrareajustitieipenturminori(Regulile%20de%20la%20Beijing).pdf).

148 Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului din 20 noiembrie 1989, art.1 <https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf>.

149 S. BOTNARU, A. ȘAVGA, V.GROSU, M.GRAMA Drept penal. Partea generală. Ediția a II-a, 2016, p.117.

150 Codul penal al României din 17 iulie 2009, art.113 <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223635>.

151 Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/156097>.

garantarea dreptului la viață, integritate fizică și psihică, asigurarea asistenței și protecției sociale, garantarea dreptului la asistență medicală și a dreptului de a locui într-un mediu sigur.

Sistemul de justiție pentru copii cuprinde structurile oficiale, așa ca poliția, procuratura, avocatura, instanțele de judecată, serviciul de probațiune și instituțiile penale. Sistemul activează în cooperare cu autoritățile relevante domeniilor sănătate, învățământ, asistență socială și cu instituțiile nonguvernamentale din sfera protecției victimelor și martorilor. Sistemul de justiție juvenilă trebuie privit ca un element al unei strategii mai largi de prevenire a delincvenței juvenile, care ține cont de contextul larg al familiei, școlii, vecinătății și grupului de cunoștințe în interiorul căruia are loc comiterea faptei.¹⁵² Activitatea specialiștilor psihologi, consilierilor de probațiune, pedagogilor implicați în prevenirea și diminuarea acestui fenomen trebuie să fie orientată spre implicarea multidisciplinară în procesul de formare a personalității și de adaptare a acestora la un comportament conform cu normele sociale și juridice actuale prin politici adecvate și ancorate în prezent.

Codul penal stabilește vârsta răspunderii penale, identifică faptele ce constituie infracțiuni și prevede regulile de aplicare a pedepsei penale în privința copiilor care au săvârșit infracțiuni și au vârsta răspunderii penale. Conform art.21 alin.(1) Cod penal, vârsta generală pentru tragerea la răspundere penală a persoanei fizice este de 16 ani (*„sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani”*¹⁵³). Minorii între vârsta de 14 și 16 ani poartă răspundere penală numai pentru săvârșirea infracțiunilor indicate expres în art.21 alin. (2) din Codul penal: *„numai pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art.145, 147, 151, 152 alin. (2), art. 164, 166 alin. (2) și (3), art.171, 172, 175, 186-188, 189 alin. (2)–(6), art. 190 alin. (2)–(5), art. 192 alin. (2)–(4), art. 192¹ alin. (2) și (3), 196 alin.(4), art.197 alin.(2), art.212 alin.(3), art.217 alin.(4) lit.b, art.217¹ alin.(3) și alin.(4) lit.b și d, art.217³ alin.(3) lit.a și b, art.217⁴, art.217⁶ alin.(2), art.260, 268, 270, 271, art.275, 280, 281, 283-286, 287 alin.(2) și (3), art.288 alin.(2), art.290 alin.(2), art.292 alin.(2), art. 317 alin.(2), art.342”*. Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu poate fi subiect al infracțiunii.

Legiuitorul a inclus în lista infracțiunilor care pot fi imputate unei persoane începând cu vârsta de 14 ani faptele de o pericolozitate sporită (omor, tâlhărie), precum și faptele al căror pericol social este accesibil a fi

recepționat, în unele cazuri datorită caracterului extrem de răspândit, chiar și de la vârsta menționată (infracțiuni contra vieții, sănătății, patrimoniului) și care se comit în mod prioritar de către minori. În listă articolelor respective sunt incluse doar infracțiunile intenționate.¹⁵⁴

Astfel, fixarea în legea penală a vârstei de 16 ani, iar în unele cazuri și de 14 ani, înseamnă că, începând cu această vârstă, minorul este deja un potențial subiect al infracțiunii și poate fi tras la răspundere penală pentru faptele comise de el ce constituie infracțiuni. Or, aceasta încă nu înseamnă că în dreptul penal el este privit ca un matur, statutul său fiind diferit de cel al adulților.¹⁵⁵ Spre exemplu, art.479 alin.(2) Cod de procedură penală prevede dreptul copilului de a beneficia de asistența psihologului sau pedagogului în cursul acțiunilor procesuale, fiind indicat că la audierea bănuțului, învinuțului, inculpatului minor, participarea apărătorului și a pedagogului sau psihologului este obligatorie. Totodată, călăuzindu-se de principiul umanismului, Codul penal al Republicii Moldova a instituit un regim mai blând al răspunderii și pedepsei penale când este vorba de persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani, al căror nivel de socializare, maturitate și discernământ nu poate fi asimilat cu cel al unui adult.¹⁵⁶

Legiuitorul a instituit în Codul de procedură penală reguli speciale de procedură aplicabile copiilor bănuți, învinuți, victime și martori. Aceste proceduri sunt reglementate prin dispozițiile speciale ale Codului (Titlul III, Capitolul I, articolele 474–487). Totuși, Codul nu conține o listă exhaustivă a prevederilor și procedurilor destinate copiilor, majoritatea acestora fiind aplicabile conform procedurii obișnuite. Relevant este faptul că potrivit Codului de procedură penală, urmărirea penală poate fi încetată dacă persoana nu a atins vârsta la care poate fi trasă la răspundere penală (art.285). Totodată, dacă instanța constată că persoana nu a atins vârsta pentru tragere la răspundere penală în momentul săvârșirii infracțiunii, va fi adoptată o sentință de încetare a procesului penal (art.391 din Codul de procedură penală).

O problemă dintre cele mai importante, ce urmează a fi clarificată în cazul tragerii la răspundere penală a unui minor, este stabilirea exactă a vârstei sale – anul, luna, ziua nașterii. În acest context, conform Hotărârii Plenumului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii, nr.39 din 22.11.2004, se consideră că persoana

152 Par. 2, Recomandarea Rec (2003)20 a Comitetului de Miniștri al Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.

153 Codul penal al Republicii Moldova. Cod nr. 985 din 18.04.2002. În: MO din 14.04.2009, nr. 72-74, art.21 alin.(1).

154 S. BOTNARU, A. ȘAVGA, V.GROSU, M.GRAMA Drept penal. Partea generală. Ediția a II-a, 2016 p.178.

155 X. Ulianovschi Răspunderea penală a minorilor „Revista națională de drept”, 2002, nr. 3, p. 10-12.

156 S.BOTNARU Minorul și legea penală. În: Conferința corpului didactico-științific „Bilanțul activității științifice a USM pe anii 1998/1999”. Rezumatele comunicărilor. Științe socioumanistice. Chișinău, 2000.

a atins o vârstă anumită nu în ziua nașterii, ci începând cu ziua următoare, adică începând cu ora 24:00 a zilei următoare. Astfel, dacă minorul a comis fapte criminale în ziua în care el a împlinit vârsta de la care survine răspunderea penală, faptele nu-i vor putea fi imputate, răspunderea penală pentru ele fiind exclusă. În calitate de temeii pentru stabilirea vârstei servesc buletinul de identitate, pașaportul, certificatul de naștere. În cazul lipsei acestora, se apelează la alte probe, inclusiv la expertiza medico-legală. În astfel de situații, conform aceleiași Hotărâri a Plenului Curții Supreme de Justiție, „la constatarea vârstei de către expertiza medico-legală, ziua nașterii inculpatului urmează să fie considerată ultima zi a aceluia an care este numit de experți, iar în cazul constatării vârstei prin numărul minim și maxim de ani, judecata urmează să pornească de la vârsta minimă a acestei persoane presupusă de expertiză”¹⁵⁷ Astfel, până la determinarea vârstei, copilul va fi tratat ca aflându-se sub vârsta răspunderii penale.

Codul Contravențional prevede în cuprinsul art.16 că este pasibilă de răspundere contravențională persoana fizică responsabilă care, în momentul săvârșirii contravenției, are împlinită vârsta de 18 ani. Persoana fizică cu vârsta între 16 și 18 ani este pasibilă de răspundere contravențională pentru săvârșirea faptelor prevăzute la art.69 alin.(1), art.78, 85, 87, art.88 alin.(1), art.89, art.91 alin.(1), art.104, 105, 203, art.204 alin.(1), (2) și (3), art.228–245, 336, 342, 352–357, 363, 365, art.366 alin.(1), art.367, 368, 370, art.372 alin.(2) din Codul contravențional.¹⁵⁸

În caz că avem minori care au comis o faptă socialmente periculoasă, dar nu au împlinit vârsta de 14 ani, se impune necesitatea examinării acțiunilor/inacțiunilor părinților minorilor, prin prisma comiterii contravenției prevăzute de art.63 Cod contravențional. Potrivit prevederilor art.400 alin.(4) Cod contravențional, contravenția prevăzută de art.63 Cod contravențional, se constată de către angajații subdiviziunilor subordonate Ministerului Afacerilor Interne care exercită atribuțiile poliției, ulterior fiind transmisă pentru examinare conform competenței instanței de judecată. Totodată, conform art.396 alin.(1) din Codul contravențional, procurorul, la fel, poate emite ordonanța cu privire la contravenția pe care a constatat-o în exercițiul funcției și o transmite autorității publice cu competență de examinare a contravențiilor. Potrivit Codului contravențional, în situația în care părinții nu și-au îndeplinit corespunzător obligațiile de educare și de instruire a copilului, iar ca urmare a lipsei de supraveghere a copilului, acesta a săvârșit fapte socialmente periculoase, părinții ori persoanele care

îi înlocuiesc se sancționează cu amendă de la 9 la 18 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 40 la 60 de ore.¹⁵⁹

Politicile în domeniul justiției prietenoase copilului este o preocupare constantă a Procuraturii Generale, fapt determinat și de obligația statului de a le asigura copiilor în contact cu justiția ocrotire eficientă și un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor. Conform Raportului despre activitatea procuraturii în anul 2021, statistica indică o creștere a faptelor penale comise de copii sub vârsta răspunderii penale, fiind înregistrate – 298 (94 – în anul 2020)¹⁶⁰.

Totodată, potrivit Notei informative privind starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranță copii pe parcursul a XII luni ale anului 2022, prezentată de Inspectoratul Național de Securitate Publică, în viziunea Poliției, sunt 1199 copii, ce manifestă comportament deviant și/sau delincent, dintre care: cu un comportament violent, predispuși de a comite delict – 303; predispuși de a comite infracțiuni – 208; predispuși de a comite contravenții – 133¹⁶¹ etc.

Autoritățile au încercat a aduce claritate în situația minorilor care au comis o faptă socialmente periculoasă, dar nu au împlinit vârsta de 14 ani prin adoptarea unor acte normativ-juridice, inclusiv a Legii nr.140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți care stabilește procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, precum și autoritățile și structurile responsabile de aplicarea procedurilor respective și a Legii nr.299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. Totuși, în prezent nu există suficientă claritate legislativă, fiind constatate anumite coliziuni și lacune regulatorii, iar problema tratamentului copiilor în conflict cu legea și celor sub vârsta răspunderii penale rămâne actuală.

Astfel, la data de 30.11.2018, a fost adoptată Legea nr.299 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant care a intrat în vigoare la 01.01.2020. Legea dată reglementează măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant, categoriile de beneficiari ai acestor măsuri și servicii, principiile și scopurile instituirii măsurilor destinate copiilor cu comportament deviant, precum și modul de stabilire, prelungire, modificare și anulare a acestor mă-

157 Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii nr.39 din 22.11.2004.

158 Codul contravențional COD Nr. 218 din 24-10-2008 Publicat: în MO din 17-03-2017 Nr. 78-84, art.16.

159 Codul contravențional COD Nr. 218 din 24-10-2008 Publicat: în MO din 17-03-2017 Nr. 78-84, art.100.

160 Raport despre activitatea procuraturii în anul 2021, pag.118 http://procuratura.md/file/2022-03-21_RAPORT%20de%20activitate%20FINAL.pdf.

161 Notă informativă privind starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranță copii pe parcursul a XII luni ale anului 2022 Inspectoratul Național de Securitate Publică | Direcția ordine publică, p. 8. https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delicventei_juvenile_si_activitatea_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcursul_a_12_luni_2022.pdf.

suri. Prevederile prezentei legi se aplică: copiilor care au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, dar care nu sunt pasibili de răspundere penală; copiilor care au săvârșit o faptă prevăzută de legea contravențională, dar care nu sunt pasibili de răspundere contravențională; părinților, altor reprezentanți legali ori persoane în grija cărora se află copiii menționați; persoanelor/instituțiilor responsabile de asigurarea măsurilor și serviciilor destinate copiilor menționați.¹⁶²

Potrivit art.5 din Legea dată în cazul copiilor care au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, dar care nu sunt pasibili de răspundere penală, poate fi stabilită una dintre următoarele măsuri:

- a) supravegherea specializată;
- b) plasamentul în serviciul de tutelă/curatelă sau în serviciul de tip familial;
- c) plasamentul în serviciul de tip rezidențial;
- d) plasamentul în serviciul de tip rezidențial cu specializare înaltă.

În cazul în care fapta prevăzută de legea penală, săvârșită de un copil care nu este pasibil de răspundere penală, prezintă un grad sporit de pericol social, precum și în cazul în care copilul continuă să săvârșească fapte prevăzute de legea penală și/sau manifestă un comportament violent ce nu poate fi influențat de părinți, de reprezentantul legal ori de persoana în grija căreia acesta se află, autoritatea responsabilă poate dispune plasamentul copilului cu comportament deviant într-un serviciu de tip rezidențial cu specializare înaltă. La dispunerea măsurilor menționate se iau în considerare: a) condițiile care au favorizat săvârșirea faptei prevăzute de legea penală sau cea contravențională; b) gradul de pericol social al faptei săvârșite de copilul cu comportament deviant; c) mediul în care a crescut și a trăit copilul cu comportament deviant; d) riscul săvârșirii din nou de către copil a unei faptei prevăzute de legea penală sau cea contravențională; e) orice alte elemente de natură a caracteriza situația copilului cu comportament deviant.¹⁶³

Prin urmare, procurorii, adoptând hotărâri în cauzele cu copii sub răspunderea vârstei penale, ordonanțe privind neînceperea/încetarea urmăririi penale, urmează să sesizeze autoritatea tutelară teritorială (Direcțiile pentru Protecția Drepturilor Copilului, Direcțiile Asistență Socială și Protecție a Familiei), pentru stabilirea unei măsuri destinate copiilor cu comportament deviant, prevăzută în Legea nr.299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. Autoritatea tutelară teritorială, imediat după ce a fost sesizată, solicită autorității tutelare locale elaborarea unui raport privind evaluarea situației copilului cu

comportament deviant. După recepționarea raportului privind evaluarea situației copilului cu comportament deviant, autoritatea tutelară teritorială solicită președintelui Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate convocarea acesteia în vederea examinării solicitării și emiterii avizului privind oportunitatea stabilirii, în privința copilului respectiv, a uneia dintre măsurile prevăzute de Legea nr.299/2018. Informațiile colectate de autoritatea tutelară teritorială se sistematizează în cadrul unui dosar deschis pe numele copilului. Dispoziția emisă de autoritatea tutelară teritorială se comunică în termen de 3 zile lucrătoare de la emiterie. Dacă nu sunt de acord cu măsura stabilită de către autoritatea tutelară teritorială, părintele copilului cu comportament deviant, reprezentantul legal al acestuia ori persoana în grija căruia acesta se află poate contesta dispoziția în contencios administrativ, fără respectarea procedurii prealabile de examinare a cererii. Până la soluționarea cererii depuse împotriva dispoziției autorității tutelare teritoriale, copilul este scutit de obligația realizării măsurii stabilite prin aceasta. În cazul în care, în baza informației sistematizate în dosarul copilului, autoritatea tutelară teritorială constată că sunt întrunite condițiile pentru stabilirea măsurii de plasament în serviciul de tip rezidențial cu specializare înaltă sau în cazul în care dispoziția autorității tutelare teritoriale este contestată, autoritatea tutelară teritorială transmite dosarul copilului în instanța judecătorească.¹⁶⁴

Astfel, în Legea nr.299/2018 se prevede cadrul de măsuri și servicii destinate copiilor cu comportament deviant, însă implementarea acestuia este în întârziere din cauza lipsei unui mecanism intersectorial de cooperare. În acest sens, studiind Hotărârea de aprobare a Planului de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023 și Programului național pentru protecția drepturilor copilului 2022–2026, se observă că abia urmează să fie aprobată hotărârea Guvernului cu privire la mecanismul intersectorial de cooperare privind punerea în aplicare a Legii nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant, având ca referință prevederile Capitolului 27 „Cooperarea în domeniul protecției și al promovării drepturilor copilului” din Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014.¹⁶⁵ Deși, Guvernul urma în termen de 12 luni de la data publicării Legii nr.299/2018 să ajusteze actele normative proprii, dar și să elaboreze și adopte actele necesare implementării Legii.

¹⁶² Legea nr. 299 din 30.11.2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant, art.2.

¹⁶³ Legea nr. 299 din 30.11.2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant, art.5.

¹⁶⁴ Legea nr. 299 din 30.11.2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant, art.11.

¹⁶⁵ Proiectul Hotărârii cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023 p.105 <https://www.gov.md/ro/content/proiect-de-hotarare-cu-privire-la-aprobarea-planului-de-actiuni-al-guvernului-pentru-anul>.

Necesități de intervenție și recomandări

Cercetând multiaspectual problema copiilor cu comportament deviant, se constată lipsa reglementărilor juridice, privind procedurile clare pentru specialiștii în cadrul examinării cazurilor de săvârșire a unor fapte penale de către copiii sub vârsta răspunderii penale, lipsa măsurilor de protecție și resocializare care urmează a fi aplicate față de acești copii, lipsa finanțării serviciilor, personalul slab calificat, coordonarea precară între diverși prestatori de servicii, în contextul în care copilul trebuie să beneficieze de servicii de asistență specializată de îngrijire, plasament și supraveghere, îndrumare și verificare, programe de educație generale și alternative. Totodată, se constată faptul că părinții nu sunt pregătiți să facă față comportamentului delicvent și respectiv statul ar trebui să se concentreze nu doar pe copil dar și pe familie și să dezvolte programe de armonizare a relațiilor de familie în scopul prevenirii comportamentului deviant.¹⁶⁶

Formarea specialiștilor, cum sunt polițiștii, procurorii, judecătorii, ofițerii de probă, lucrătorii sociali și alții este determinantă și ar trebui să fie organizată într-un mod sistematic și continuu. Acești specialiști ar trebui să fie bine informați despre copil, în special despre dezvoltarea fizică, psihologică, psihică și socială a copilului/adolescentului, precum și despre nevoile speciale ale copiilor vulnerabili, precum copiii cu dizabilități, copiii strămutați, copiii străzii, refugiații și copiii care solicită azil și cei care fac parte din minoritățile rasiale, etnice, religioase, lingvistice sau de altă natură. În situația în care legislația Republicii Moldova nu prescrie foarte clar atribuțiile polițiștilor, asistenților sociali, cadrelor didactice și a altor actori comunitari în ceea ce privește prevenirea delincvenței juvenile, imperfecțiunile legislației sunt înlocuite uneori doar prin practici instituționale sau mecanisme intersectoriale stabilite la nivel local.

Din analiza datelor statistice referitor la infracționalitatea juvenilă, în anul 2022, se constată că cea mai mare parte a infracțiunilor comise de către minori sunt infracțiunile contra patrimoniului (contra patrimoniului au fost pornite 515 cauze penale (445 – în anul 2021), inclusiv: jafuri – 84 (66 – în anul 2021); furturi – 422 cauze penale (367 – în anul 2021)¹⁶⁷), comise de către minori care provin din familii social vulnerabile. Această corelație dintre anumite categorii de infracțiuni și statutul social al minorilor care au comis infracțiuni, de-

monstrează lipsa unor politici de susținere social-economică a familiilor vulnerabile și a copiilor și tinerilor care provin din aceste familii. În același context, se constată că la capitolul prevenirii și combaterii delincvenței juvenile, nu au fost înregistrate progrese semnificative din considerentul că nu există un document de politici publice, un plan național de prevenire a delincvenței juvenile, elaborat în conformitate cu standardele internaționale în domeniu, care ar oferi o abordare clară și multilaterală. În pofida tuturor eforturilor depuse de către autorități, este imperios necesar ca statul să asigure în mod corespunzător, cu resursele financiare și umane necesare, noile mecanisme legale și instituționale, pentru funcționarea eficientă și implementarea lor corespunzătoare.

Chiar dacă un anumit nivel de claritate în domeniul prevenirii delincvenței juvenile s-a adus prin adoptarea Legii nr.140/2018 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți și a Legii nr.299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant, aceste reglementări nu sunt suficiente pentru o abordare strategică a prevenției.

În contextul implementării Legii privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant nr.299/2018, se atestă următoarele probleme: lipsa mecanismelor de implementare a acesteia; lipsa serviciilor pentru aceste categorii de copii; lipsa de cooperare între autorități, pasând responsabilitatea de la o instituție la alta; lipsa specialiștilor pentru protecția drepturilor copiilor la nivel local, lipsa compartimentului preventiv și a mecanismului de responsabilizare a părinților¹⁶⁸ etc. Spre deosebire, Legea nr.140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, deține mecanisme pentru implementarea în practică prin Hotărârea de Guvern nr.270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului.

Drept urmare, la etapa actuală există necesitatea de a efectua o evaluare/expertizare a Legii nr.299/2018, pentru a se vedea dacă acest act legislativ răspunde interesului superior al copilului și necesităților acestuia, precum și de a elabora cadrul normativ în vederea modificării mecanismelor de colaborare intersectorială deja existente în conformitate cu noile modificări ale cadrului normativ și cu situația curentă în domeniul protecției copilului. Prin urmare, Guvernul trebuie să prioritize-

166 „Studiu tematic analiza sistemului de protecție a copilului”, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Chișinău, 2022 p.27 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/04/Studiu-tematic-privind-analiza-sistemului-de-protec%C8%9Bie-a-copilului.docx-Final-1.pdf>.

167 Raport despre activitatea procuraturii în anul 2022 pag.51 <http://procuratura.md/file/RAPORT%20DE%20ACTIVITATE%202022%20FINAL%2015.03.2023.pdf>.

168 Raportul Avocatului Poporului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2021, p.58 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/RAPORT-COPII2021-RO.pdf>.

ze elaborarea mecanismului intersectorial de cooperare în vederea punerii în aplicare a Legii nr.299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant.¹⁶⁹

Elaborarea unei strategii unitare asupra viitorului acestei categorii de populație necesită participarea tuturor instituțiilor și organismelor care pot și trebuie să se implice în soluționarea problematicii grave cu care societatea se confruntă în prezent în acest domeniu. Se impune elaborarea unei metodologii complexe și multidisciplinare de intervenție și suport pentru copiii în conflict cu legea aflați sub vârsta minimă de răspundere. Problematika integrării acestor copii trebuie să constituie obiectul muncii organismului juridic, educațional și să răspundă tuturor aspectelor legate de ocrotirea copiilor, de protejarea lor împotriva oricărei acțiuni capabile să le afecteze creșterea și dezvoltarea firească.

---

169 Raportul Avocatului Poporului privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2022, p.119
<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/04/Raport-privind-respectarea-drepturilor-%C8%99i-libert%C4%83%C8%9Bilor-omului-%C3%AEn-Republica-Moldova-pentru-Anul-2022.pdf>.

ANALIZA CRITERIILOR DE REPARTIZARE A SARCINILOR DE MUNCĂ ÎN SISTEMUL PROCURATURII PRIN PRISMA CADRULUI NORMATIV ȘI STANDARDELOR ACTUALE

Mariana CHERPEC*
Procuror în Procuratura municipiului Chișinău,
Oficiul Principal

REZUMAT

Managerii sunt responsabili de modul în care sunt delegate împuternicirile. Astfel, managerii delegă împuterniciri angajaților, care posedă cunoștințele, experiența și abilitatea necesară pentru realizarea sarcinilor delegate. Managerii sunt imparțiali în luarea deciziilor de delegare a împuternicirilor.

Cuvintele cheie: Standarde de control intern managerial; sarcini; procuror-șef; criterii de repartizare a volumului de muncă; sistem electronic de reparare a dosarelor penale.

ABSTRACT

Managers are responsible for how powers are delegated. Managers delegate powers to employees, who possess the necessary knowledge, experience and ability to carry out the delegated tasks. Managers are impartial in making delegation decisions.

Key-words: internal managerial control standards, tasks, chief prosecutor, workload distribution criteria, electronic system for repairing criminal files.

Considerente introductive

Repartizarea volumului de muncă de fapt este o parte componentă a sistemului de control intern managerial în cadrul Procuraturii. Sistemul de control intern managerial este echivalent cu noțiunea de management instituțional.

Procuratura la fel ca și alte autorități publice din Republica Moldova, care sunt finanțate de la bugetul de stat, este responsabilă de implementarea și menținerea unui sistem corespunzător de control intern managerial (în continuare CIM) în conformitate cu prevederile Legii privind controlul financiar public intern nr.229/2010¹⁷⁰,

* m.cherpec@procuratura.md

170 Republicat: Monitorul Oficial al R. Moldova nr.86-92/140 din 08.03.2019/Monitorul Oficial nr.231-234/730 din 26.11.2010.

precum și cu cerințele Standardelor naționale de control intern în sectorul public (SNCI)¹⁷¹.

Așadar, printre standardele de control intern managerial la care urmează să se conformeze Procuratura țin, *inter alia*, de implementarea SNCI 6 intitulat „*Împuterniciri delegate*”.

Potrivit conținutului SNCI 6, „*Managerii din cadrul entității publice delegă împuterniciri pentru realizarea atribuțiilor și sarcinilor funcționale ale entității. Managerii sunt responsabili pentru delegare și asigură faptul, că împuternicirile sunt delegate doar angajaților cu competența necesară, iar pentru realizarea sarcinilor delegate sunt stabilite nivele de subordonare corespunzătoare. Entitățile publice activează mai eficient dacă există direcții clare de împuterniciri delegate, care permit managerilor mai inferiori să ia decizii necesare în vederea atingerii obiectivelor.*

Delegarea responsabilităților are loc prin indicație, ordin, dispoziție sau prin altă formă de decizie internă și se referă la sarcini operaționale specifice ale entității publice, inclusiv financiare.

Managerii sunt responsabili de modul în care sunt delegate împuternicirile. Astfel, managerii delegă împuterniciri angajaților, care posedă cunoștințele, experiența și abilitatea necesară pentru realizarea sarcinilor delegate. Managerii sunt imparțiali în luarea deciziilor de delegare a împuternicirilor.

Managerii înregistrează în scris toate împuternicirile delegate. Acest fapt se confirmă prin semnătura delegatarului și semnătura persoanei delegate. Pentru a facilita evidența și monitorizarea împuternicirilor delegate, managerii întocmesc un tabel de evidență a funcțiilor delegate”.

Mai mult, SNCI 6, implică și obligația entității publice de a efectua o evaluare (internă/externă) a modului de delegare a împuternicirilor.

Criteriile de repartizare a volumului de muncă în Procuratură

În cadrul sistemului Procuraturii, sesizările, procesele penale, cauzele penale, petițiile și alte procese de lucru se repartizează de către procurorul-șef al subdiviziunii Procuraturii Generale, a procuraturii teritoriale sau specializate.

Prin urmare, procurorii-șefi în procesul de repartizare a cauzelor penale au o discreție aproape nelimitată, iar acesta constituie unul dintre factorii care influențează independența procesuală a procurorilor.

Singurul act care reglementează acest proces de lucru la etapa **urmăririi penale** este „*Instrucțiunea privind*

rolul și atribuțiile procurorilor-șefi ai subdiviziunilor Procuraturii Generale, ai procuraturilor specializate și teritoriale în exercitarea și conducerea urmăririi penale” (în continuare Instrucțiunea)¹⁷², care reglementează inclusiv și atribuțiile procurorilor șefi ai subdiviziunilor structurale ale Procuraturii în procesul de repartizare inițială și/sau transmitere ulterioară procurorilor pentru soluționare a sesizărilor despre infracțiuni, proceselor penale, dosarelor penale și altor materiale, stabilindu-se totodată anumite criterii de repartizare. Printre criteriile stabilite sunt: *specializarea; aptitudinile; experiența; numărul de sesizări/procese/cauze, adresări și gradul lor de complexitate; cazurile de incompatibilitate și conflict de interese.*

La **pct.2.13** din Instrucțiunea prenotată *supra*, sunt definite criteriile de repartizare a sesizărilor și cauzelor penale, după cum urmează:

- a) **specializarea** – perfecționarea/pregătirea pentru un anumit domeniu de activitate (*pentru a răspunde mai bine la noile forme de criminalitate și pentru a îmbunătăți și facilita cooperarea interinstituțională și internațională*);
- b) **aptitudinile** – înclinație, vocație, însușire individuală care determină obținerea de rezultate bune într-o anumită activitate;
- c) **experiența** – cunoștințe și capacități în domeniul profesional, dobândite prin practica de durată;
- d) **numărul de sesizări/procese/cauze, adresări și gradul lor de complexitate, specificul fiecărui caz în parte** – numărul capetelor de acuzare (*pluralitatea de infracțiuni*), numărul de bănuiți, învinuiți implicați în procedură (*inclusiv în cazuri de infracțiuni comise de către un grup criminal organizat sau organizație criminală*), inclusiv în privința cărora s-a aplicat măsura arestării preventive sau la domiciliu, numărul martorilor, victimelor/părților vătămate implicate în procedură; dimensiunea națională și/sau caracterul transnațional al cazului (*ramificații în diferite țări*); necesitatea de asistență din partea specialiștilor, experților, a instituțiilor naționale, a organizațiilor internaționale și de punere în aplicare a tratatelor de asistență judiciară reciprocă pentru a efectua anchete în străinătate; necesitatea de efectuare a unui număr mare de măsuri speciale de investigații, a investigațiilor financiare paralele, a unui număr mare de percheziții și ridicări; necesitatea de analiză a acțiunilor comise la scară largă, care implică mai multe societăți sau tranzacții complexe, necesitatea de analiză a unui flux mare de acte; complexitatea legislației aplicabile; valorile sociale ocrotite de lege prin incriminarea faptei, gravitatea și limita pedepselor prevăzute sau dificultatea stabilirii corecte și legale a faptelor infracționale;

¹⁷¹ Aprobata prin Ordinul Ministrului finanțelor nr.189/2015, publicat în Monitorul Oficial nr.332-339/2391 din 11.12.2015.

¹⁷² Aprobata prin Ordinul Procurorului General nr.56/6/1 din 17.09.2021.

- e) **cazurile de incompatibilitate și conflict de interes** (în măsura în care sunt cunoscute) – cazurile prevăzute la art.33 și 54 din Codul de procedură penală; situații în care procurorul are un interes personal ce influențează sau ar putea influența exercitarea imparțială și obiectivă a obligațiilor și responsabilităților ce îi revin potrivit legii;
- f) **precum și alte circumstanțe** – competența de efectuare a urmăririi penale; împrejurările care împiedică realizarea atribuțiilor procurorului, inclusiv absența lui; modalitatea de soluționare a lucrărilor repartizate în perioadele precedente; gradul de respectare a procedurilor, tacticilor și metodologiilor de investigare a anumitor categorii de infracțiuni, a drepturilor persoanelor participante la procesul penal în cazuri de aceeași categorie etc.

Prin urmare, deși au fost prevăzute anumite criterii de repartizare a sesizărilor și cauzelor penale la faza de urmărire penală, constatăm că, în lipsa unei îndrumări privind modul de interpretare și aplicare a criteriilor menționate, practica procurorilor conducători variază semnificativ, fapt confirmat și de sondajul¹⁷³ efectuat în prima jumătate a anului 2022 în rândul procurorilor. Deși o asemenea instrucțiune a fost aprobată în 2016, ulterior fiind abrogată și aprobată o nouă instrucțiune în anul 2021, cu criterii care practic nu diferă, jumătate din procurorii chestionați nu cunosc despre existența unor criterii de repartizare a cauzelor. Din cei 44,6% care au afirmat că în procuraturile în care activează se aplică anumite criterii, mulți au dat exemple de alte criterii decât cele specificate în instrucțiune.

Aceste date scot în evidență faptul că, fie criteriile menționate nu se aplică, fie se aplică parțial și ocazional, fie nu se aduc la cunoștința procurorilor executori. Necunoașterea prevederilor instrucțiunii poate fi și un semn al unui management deficitar în unele procuraturi, dar și a unei culturi instituționale ce nu încurajează comunicarea deschisă între procurorii conducători și subalterni.

O altă problemă la aplicarea în practică o constituie faptul că instrucțiunea în redacția actuală, oferă o marjă largă de interpretare și aplicare pentru procurorii – șefi. În lipsa unor linii îndrumătoare, nu este clar modul de prioritizare și corelare a diferitor criterii. Specializarea procurorilor de exemplu, este stabilită de regulă tot prin dispoziția procurorului – șef.

Aprecierea experienței și aptitudinilor procurorilor, rămân de asemenea la discreția procurorului – șef, deoarece instrucțiunea dată nu prevede anumite linii directe cum se apreciază aceste criterii, pe baza căror indicatori.

173 Sondajul efectuat în mai 2022 în rândul procurorilor, în procesul de elaborare a Studiului „Introducerea sistemului de repartizare aleatorie a dosarelor în Procuratură”.

Noțiunea de complexitate, deși a fost definită în cadrul acestei instrucțiuni, indicând anumite categorii de activități realizate la etapa urmăririi penale și care în ansamblu formează caracterul complex al unei cauze penale sau proces penal, totuși în instrucțiunea vizată, precum și în alte acte normative instituționale, nu sunt stabilite gradele de complexitate pentru fiecare acțiune separată.

Prin urmare, categoriilor de activități ale procurorilor urmează să le fie acordate grade de complexitate diferite în funcție de timpul de muncă necesar unui procuror pentru îndeplinirea acestora, precum și de activitatea specifică a fiecărei procuraturi în parte. În condițiile date, acest criteriu poartă caracter formal, neavând nici o aplicabilitate de practică. De altfel, aceeași situație există și în procesul de evaluare a performanțelor procurorilor, unde deși există un asemenea criteriu prevăzut, nu este clară aplicarea lui în practică, în lipsa unor grade de complexitate.

La etapa **judecării cauzelor penale** în instanțele de judecată, la nivel instituțional a fost adoptat un act normativ intern „Cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești”¹⁷⁴, care reglementează procesul de lucru în domeniul judiciar în cadrul Procuraturii. Însă cu toate acestea, acest act normativ instituțional nu cuprinde anumite criterii obiective de repartizare a sarcinilor de muncă ale acuzatorilor de stat care reprezintă învinuirea în instanțele de judecată.

Subsecvent, constatăm că, la nivel instituțional, lipsesc criteriile de repartizare a sarcinilor de muncă și în alte domenii de activitate ale Procuraturii cum ar fi: examinarea petițiilor, a cauzelor contravenționale etc. Prin urmare, repartizarea proceselor de lucru pe aceste domenii de activitate sunt la discreția procurorului-șef.

Așadar, reieșind din conținutul actelor normative instituționale, deducem că, în sistemul Procuraturii doar la etapa de urmărire penală sunt prevăzute criteriile, de care ar trebui să țină cont procurorul ierarhic superior la repartizarea sarcinilor de lucru în raport cu procurorii ierarhic inferiori.

Respectiv, este conturată percepția că delegarea împuternicirilor pentru celelalte domenii de competență ale Procuraturii rămâne la discreția procurorului-șef, fără a exista criterii clar stipulate în acest sens și o predictibilitate a acțiunilor conducătorului subdiviziunilor structurale.

Mai mult, este de remarcat că **în cadrul Procuraturii nu există un mecanism de evaluare a modului în care sunt repartizate sarcinile de lucru**. Acest fapt este necesar în vederea evaluării, dacă în procesul de repartizare a sarcinilor de muncă, au fost stabilite criterii obiective

174 Ordinul nr.2/21 din 02.01.2018, modificat prin OPG nr.23/7 din 01.03.2021.

care au la bază principiul transparenței, echității, corectitudinii, competențelor profesionale, precum și prevenirea eventualelor factori de risc, inclusiv coruptibili.

Cu referire la acest aspect, relevant este de menționat că procesul de evaluare a modului de delegare a împuternicirilor în cadrul Procuraturii are loc de regulă în cazul evaluării performanțelor procurorilor-șefi care candidează pentru un nou mandat la o funcție de conducere, precum și în cazul efectuării controlului activității procuraturilor teritoriale și specializate de către grupul de lucru din cadrul Procuraturii Generale.

Potrivit SNCI 10 intitulat „Tipurile activităților de control”, entitatea publică urmează să instituie activități de control, care echilibrează costul controlului cu riscurile implicate. Activitățile de control se realizează potrivit acestui standard, în dependență de momentul efectuării, care pot fi controale ex-ante (preventiv), curente și ex-post (de detectare).

Prin urmare, constatăm că, în cadrul Procuraturii preponderent se aplică controalele ex-post (de detectare). Astfel, în vederea excluderii unor eventuale riscuri care ar putea plana asupra activității instituției se recomandă, pe lângă stabilirea unor criterii clare și obiective de repartizare a sarcinilor de lucru, să fie inclus ca proces de lucru și efectuarea controalelor preventive și curente manifestate prin realizarea evaluărilor privind modul de delegare a împuternicirilor de către managerii operaționali.

De altfel, toate aceste constatări privind deficiențele la nivel de repartizare a volumului de muncă sunt expuse și în Raportul despre activitatea Procuraturii în anul 2021 (*Secțiune 2.1.4. Repartizarea sarcinilor*)¹⁷⁵, plasat pe pagina web oficială¹⁷⁶ a instituției¹⁷⁷.

Așadar, una din provocările Procuraturii cu care se confruntă sunt determinate de ineficiența sistemului actual de repartizare a dosarelor penale în Procuratură.

Analiza problemei centrale enunțate *supra*, a identificat în sine și anumite cauze ale acesteia, cum ar fi: repartizarea inechitabilă a volumului de muncă și existența unor practici defectuoase de aplicare a prevederilor Codului de procedură penală privind retragerea unui dosar din gestiunea unui procuror și repartizarea altui procuror.

Așadar, cauza repartizării inechitabile a volumului de muncă este determinată în special de faptul că, procurorii-șefi la au abilități de leadership insuficiente, având totodată și o discreție aproape nelimitată la repartizarea volumului de muncă. O altă cauză o constituie faptul că, criteriile existente de repartizare a dosarelor nu sunt

suficient de clare și obiective, iar pe anumite domenii de activitate în genere lipsesc asemenea criterii. La fel, nu există standarde de măsurare a volumului de muncă și la moment nu există analize interne referitoare la distribuția volumului de muncă.

În partea ce se referă la practica defectuoasă de aplicare a prevederilor Codului de procedură penală privind retragerea unui dosar din gestiunea unui procuror și repartizarea altui procuror, aceasta este determinată, la fel ca și în cealaltă situație expusă mai sus, de faptul că procurorii-șefi au abilități de leadership insuficiente la repartizarea volumului de muncă. De asemenea, nu ar trebui să negăm și existența unor influențe necorespunzătoare (factori de corupție) în procesul de luare a deciziei de retragere a unui dosar din gestiunea unui procuror și transmiterea în procedura altuia. O altă cauză generată de această practică defectuoasă este determinată de faptul că, la moment nu există analize interne referitoare la respectarea prevederilor Codului de procedură penală în procesul de retragere a dosarelor.

Prin urmare, toate aceste cauze ale problemei identificate au ca **efecte**:

- Încărcătură volumului de muncă a unor procurori disproporționată în raport cu alți procurori. Acest fenomen generează la rândul său mai multe **consecințe** cum ar fi:
  - a) tergiversarea urmăririi penale, care în anumite cazuri poate avea consecințe negative sub aspect disciplinar pentru unii procurori;
  - b) calitatea joasă a urmăririi penale, care poate determina în consecință adoptarea de către procurori a unor hotărâri neîntemeiate/ilegale și în final are ca efect scăderea încrederii părților implicate în dosar în activitatea procurorului și per general a societății în activitatea instituției Procuraturii.
- Evaluarea doar cantitativă a volumului de muncă, nu și cea calitativă.

Prin urmare, având în vedere cele expuse, se recomandă fortificarea capacităților instituției Procuraturii prin introducerea unui sistem aleatoriu de repartizare a dosarelor în Procuratură, similar Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor, implementat în sistemul judecătoresc.

Or, recomandarea dată se racordează și obiectivelor specifice prevăzute în documentul de politici în domeniul justiției, instituit la nivel național – *Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025*, unde printre acțiunile planificate se regăsește și introducerea unui sistem de distribuție aleatorie a cauzelor penale în cadrul Procuraturii.

¹⁷⁵ Aprobat prin Ordinul Procurorului General nr.22/8/1 din 21.03.2022.

¹⁷⁶ www.procuratura.md.

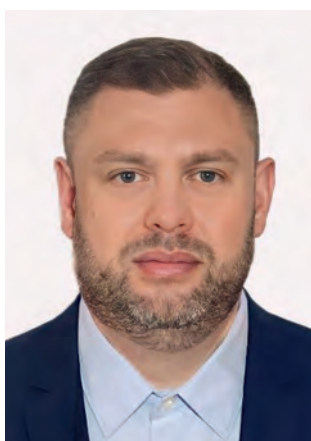
¹⁷⁷ http://procuratura.md/file/2022-03-21_RAPORT%20de%20activitate%20FINAL.pdf (pag.20).

CADRUL NORMATIV INTERNAȚIONAL ȘI JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Radu SĂLI:

Jurisprudența CtEDO prin prisma procedurilor de examinare
a cererilor și executare a hotărârilor și deciziilor..... 45

JURISPRUDENȚA CtEDO PRIN PRISMA PROCEDURILOR DE EXAMINARE A CERERILOR ȘI EXECUTARE A HOTĂRÂRILOR ȘI DECIZIILOR ÎN FAZA DE URMĂRIRE PENALĂ

Radu SĂLI*

Procuror-șef al Procuraturii raionului Rîșcani

REZUMAT

Motivul pentru care activitatea Curții are un impact semnificativ este forța obligatorie a hotărârilor sale. Un stat despre care se constată că a comis o încălcare va fi obligat să ofere despăgubiri pentru prejudiciul suferit de reclamant și, în măsura în care este posibil, să remedieze orice consecință ale încălcării. De asemenea, statul trebuie să se asigure că nu se mai produce nicio încălcare similară, cu alte cuvinte, că nimeni altcineva nu mai este victima încălcării constatate. În practică, acest lucru dă adesea naștere la o modificare a legislației.

Jurisprudența Curții este bogată și se referă la multe subiecte diferite. Încălcarea Convenției cel mai des constatată de Curte se referă la dreptul la un proces echitabil, din cauza lipsei de echitate sau a procedurilor excesiv de lungi. Dreptul la libertate și siguranță și dreptul la protecția proprietății dau, de asemenea, frecvent da naștere la constatări de încălcări.

Având în vedere că cunoașterea sistemului Convenției este o condiție sine qua non pentru viabilitatea și eficacitatea acestuia, întrucât facilitează punerea în aplicare a Convenției la nivel național prin faptul că permite conformitatea deciziilor naționale cu Convenția, prevenirea încălcărilor Convenției, precum și executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului ("Curtea") și, prin urmare, necesită angajamentul și implicarea continuă a statelor părți pentru a promova și consolida aceste cunoștințe.

Subliniind necesitatea că acțiunea statelor membre de punere în aplicare a Convenției la nivel național trebuie să țină seama de evoluțiile din sistemul Convenției în decursul deceniului de reforme în cadrul procesului, precum și de numărul sporit de texte relevante pentru sistemul Convenției.

Cuvintele cheie: *Sistemul Convenției, executarea hotărârilor, viabilitatea și eficacitatea Convenției.*

* r.sali@procuratura.md

SUMMARY

The reason for the significant impact of the Court's work is the binding force of its judgments. A State which is found to have committed a violation will be required to provide redress for the damage sustained by the applicant and, as far as possible, remedy any consequences of the violation. The State must also make sure that no similar violation occurs, in other words that nobody else is a victim of the violation found. In practice this often gives rise to a change in legislation.

The Court's case-law is rich and relates to many different subjects. The Convention violation most often found by the Court concerns the right to a fair hearing, because of a lack of fairness or excessively lengthy proceedings. The right to liberty and security and the right to the protection of property also frequently give rise to findings of violations.

Considering that knowledge of the Convention system is a sine qua non condition for its viability and effectiveness since it facilitates the implementation of the Convention at the national level through enabling conformity of national decisions with the Convention, preventing violations of the Convention, as well as the execution of the judgments of the European Court of Human Rights ("the Court"), and, therefore, requires the continued engagement and commitment of the States Parties to promote and strengthen such knowledge.

Stressing the need for action by the member States to implement the Convention at the national level to take into account the developments in the Convention system during the decade of reforms in the course of process as well as the increased number of texts that are relevant to the Convention system.

Keywords: *Convention system, execution of the judgments, viability and effectiveness of Convention.*

Prezentul articol științific cuprinde analiza procedurii de examinare a cererilor individuale la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Curtea Europeană) și procesul de executare a hotărârilor și deciziilor Curții Europene după adoptarea hotărârii.

În ideea că, rostul oricărei investigații științifice în domeniul dreptului rezidă în promovarea soluțiilor optime pentru anumite probleme și a îmbunătățirilor pe un segment dat, astfel propunem să prezentăm și să analizăm starea legislativă actuală, jurisprudența relevantă, opiniile exprimate în diverse studii și să oferim celor interesați o lucrare unitară, care să elucideze pe larg, atât în plan legislativ, cât și din punct de vedere practic, regulile privitoare la procedura care trebuie respectată în fața Curții Europene la etapa de depunere a cererilor individuale, cât și procedura de executare a hotărârilor și deciziilor Curții Europene în fața Comitetului de Miniștri (Comitetul) al Consiliului Europei (CoE).

Convenția Europeană a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (Convenția), adoptată la Roma, Italia pe 4 noiembrie 1950, reprezintă un tratat internațional regional și multilateral, care are drept scop apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Scopul acesteia se încadrează în scopul general al Consiliului Europei, care este realizarea unei uniuni cât mai strânse între statele membre prin exprimarea unui atașament profund față de aceste drepturi și libertăți care constituie temelia justiției și a păcii în lume. Menținerea acestora se bazează pe un regim politic democratic existent în fiecare stat contractant și pe o concepție comună cu privire la drepturile omului și respectul comun al acestor drepturi și libertăți¹⁷⁸.

Instituția drepturilor omului, care a cunoscut, pe parcursul timpului, un laborios dar și îndelungat proces de cristalizare, se înfațișează în prezent ca o instituție deosebit de complexă, ce ține atât de ordinea juridică, internă, cât și cea internațională¹⁷⁹. Reflectând un anumit standard câștigat de protecția internațională a drepturilor și libertăților, ce aparțin oricăror ființe umane, ea definește și însumează un ansamblu de drepturi, libertăți și obligații ale oamenilor unii față de alții, ale statelor de a apăra și de a promova aceste drepturi, ale întregii comunități internaționale de a veghea la respectarea drepturilor și libertăților respective în fiecare țară, intervenind în acele situații în care drepturile omului ar fi încălcate într-un anumit stat. Cuprinzând principii, mecanisme, proceduri ce țin de ordinea juridică internă, dar și de cea internațională, instituția drepturilor omului prezintă un caracter bivalent, fiind în același timp o instituție de drept intern, integrată normelor constituționale, dar și o instituție de drept internațional, configurând trăsăturile unui principiu juridic aplicabil în relațiile dintre state.

Largul interes de care se bucură astăzi problematica drepturilor omului constituie, de altfel, o recunoaștere de netăgăduit a complexității și originalității acestei instituții juridice, dar și a faptului că fără aceste drepturi nu se poate înfăptui o societate democratică – condiție firească a afirmării demnității fiecărui individ, dar nici realiza cadrul juridic normal indispensabil colaborării națiunilor¹⁸⁰.

Republica Moldova a devenit membru cu drepturi depline al Consiliului Europei pe data de 13 iulie 1995 și

179 Convenția pentru apararea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950; <http://www.coe.int>.
180 Legea cu privire la Agentul guvernamental, Nr.151 din 30.07.2015. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 208-211, 19.11.2004.

178 Protocolul Nr. 14 la Convenție, intrat în vigoare la data de 1 iunie 2010 – <http://jurisprudentacedo.com>.

a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și Protocoalele ei adiționale în 1997, intrând în vigoare la 12 septembrie 1997. Fiecare stat, devenind membru al Consiliului European, se angajează să respecte drepturile omului apărute prin Convenție, adică să asigure, pe plan național, respectul acestor drepturi și să contribuie, pe plan european, la realizarea garanției lor colective instituite prin Convenție. Fiecare stat membru al Consiliului European, fiind parte contractantă la Convenție, este obligat, conform articolului 1 din Convenție, să asigure fiecărei persoane aflate sub jurisdicția proprie drepturile și libertățile exprimate în Convenție. În cazul în care drepturile și libertățile, recunoscute prin Convenție sau prin protocoalele sale adiționale, sunt încălcate, orice persoană are un alt drept, anume acela de a beneficia de un recurs efectiv, adică de o cale de atac efectivă în fața unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea a fost comisă de către o persoană care acționează în cadrul funcțiilor sale oficiale. Astfel, dacă o persoană, care se află sub jurisdicția unui stat contractant, a suferit o încălcare a vreunui din drepturile și libertățile protejate de Convenție și protocoalele sale adiționale, aceasta trebuie să aibă posibilitatea să adreseze instanțelor naționale, pe cale procedurală, o plângere sau să inițieze o acțiune pentru a pune în discuție încălcarea suferită și să obțină, dacă este cazul, reparația corespunzătoare. Instanțele naționale sunt primele organe, care trebuie să vegheze și să asigure protecția drepturilor și libertăților instituite prin Convenție. Instanțele naționale sunt chemate să intervină ori de câte ori s-ar produce încălcarea acestora. Dacă pretinsa victimă nu obține reparația corespunzătoare pe plan intern, atunci aceasta are posibilitatea să se adreseze Curții Europene a Drepturilor Omului (Curte), care va analiza pretinsa încălcare a dreptului apărut de Convenție. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a fost instituită în baza Convenției și reprezintă un mecanism de control al respectării drepturilor omului în statele membre ale Consiliului European¹⁸¹.

Abordând subiectul executării hotărârilor CtEDO de către Republica Moldova, prin art.46 al CEDO, statele s-au angajat să se conformeze hotărârilor definitive ale CtEDO pronunțate în litigiile în care sunt părți. Aceasta presupune plata satisfacției echitabile acordate de CtEDO și, uneori, redeschiderea procedurilor naționale sau o altă formă de redresare (măsurile individuale). Pe lângă măsurile individuale, Guvernele trebuie să întreprindă măsuri pentru a preveni încălcări similare ale CEDO în viitor (măsuri generale). Obligația de a plăti satisfacția echitabilă poate apărea și în baza deciziei CtEDO de scoatere a cererii de pe rol, ca urmare a reglementării amiabile sau a acceptării declarației uni-

laterale a Guvernului. Decizia de scoatere a cererii de pe rol este definitivă de la adoptare¹⁸².

Plata satisfacției echitabile

CtEDO informează reclamantul printr-o scrisoare expediată prin poșta terestră despre faptul că, hotărârea ei este definitivă și, dacă a acordat satisfacție echitabilă, îndeamnă reclamantul să contacteze Agentul Guvernamental în vederea primirii compensațiilor acordate. CEDO nu stabilește un termen pentru plata satisfacției echitabile. Totuși, începând cu anul 1991, CtEDO indică constant în dispozitivul hotărârilor sale că, satisfacția echitabilă urmează a fi plătită în termen de trei luni. Acest termen curge din ziua în care hotărârea devine definitivă. În cazul reglementării amiabile sau declarației unilaterale, de obicei, Agentul Guvernamental moldovean menționează că, satisfacția echitabilă va fi plătită în termen de trei luni de la notificarea despre adoptarea deciziei CtEDO. Statul nu ar trebui să compenseze datoriile reclamantului față de stat din sumele acordate de CtEDO cu titlu de prejudiciu moral. De asemenea, din contul sumelor acordate cu titlu de asistență juridică datorate reprezentantului nu ar trebui să fie stinse datoriile reclamantului față de terți sau față de stat. Sumele acordate de CtEDO sunt nete. Impozitele și cheltuielile legate de primirea satisfacției echitabile, cum ar fi cheltuielile de transfer, trebuie să fie suportate de către Guvern. Neplata la timp a satisfacției echitabile generează automat obligația de a plăti o dobândă de întârziere pentru suma neplătită. De regulă, modul de calculare a dobânzii de întârziere este indicat în dispozitivul hotărârii sau textul deciziei CtEDO. Ea este egală cu rata la creditele overnight acordate de Banca Centrală Europeană pe parcursul perioadei de întârziere, plus trei procente. În marea majoritate a cazurilor, la scurt timp după primirea scrisorii CtEDO, reclamantii contactează Agentul Guvernamental moldovean și îi prezintă rechizitele contului bancar în care urmează a fi plătită satisfacția echitabilă¹⁸³.

Agentul Guvernamental transmite informația la Ministerul Finanțelor, care efectuează plata. Până în toamna anului 2010, chiar dacă primea rechizitele contului reclamantului, Ministerul Finanțelor, de obicei, plătea satisfacția echitabilă oficiului Departamentului de executare din circumscripția în care se afla sediul său (sectorul Râșcani, Chișinău). Se pare că, plata nu era făcută în contul reclamantului pentru a nu plăti un comision perceput de banca reclamantului. Băncile din Republica Moldova percep de la persoanele fizice un comision de deservire a contului bancar. Mărimea acestuia variază în funcție de bancă de la 0.75% până la 1.25% din su-

181 Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, adoptat de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966.

182 Convenția pentru apararea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950.

183 Gribincea V. Procedura de soluționare a cererilor individuale de către CtEDO. Chișinău, 2013.

mele primite sau retrase din cont. Comisionul este perceput automat la vărsarea sumei în cont sau înainte de retragerea sumei din cont¹⁸⁴.

Reclamanții erau informați prin poștă de către Ministerul Finanțelor despre plata banilor și îndemnați să se adreseze la acest oficiu de executare pentru a primi satisfacția echitabilă. Oficiul de executare cerea reclamantului depunerea unei cereri scrise pentru primirea banilor. De regulă, satisfacția echitabilă era plătită persoanelor fizice în numerar. De la adresarea la executor până la primirea satisfacției echitabile, de obicei, treceau de la șapte la 14 zile. De mai multe ori, satisfacția echitabilă era primită în contul oficiului de executare în ultimele 15 zile ale termenului de plată și, din cauza duratei procedurii oficiului de executare, satisfacția echitabilă era primită efectiv de către reclamanți peste câteva zile de la expirarea termenului de plată. Pentru această întârziere, dobânda de întârziere menționată în hotărârea CtEDO nu se plătea. Având în vedere că, oficiul se afla în Chișinău, reclamanții din teritorii trebuia să vină la Chișinău de cel puțin două ori, prima dată pentru a depune cererea de primire a banilor și a doua oară pentru a ridica banii. Cheltuielile de transport nu erau compensate. Pe de altă parte, aceste călătorii prezentau o dificultate considerabilă pentru reclamanții în vârstă din afara Chișinăului sau pentru cei mai puțin înstăriți. Reclamanții persoane fizice puteau elibera o procură unui reprezentant pentru a primi satisfacția echitabilă. Această procură trebuia autentificată notarial, iar cheltuielile pentru procură nu erau compensate. În anul 2010, a fost reorganizat serviciul de executare, iar executorii judecătorești au devenit privați. Ei percep onorarii pentru serviciile prestate, inclusiv pentru serviciile de executare a hotărârilor CtEDO. Pentru a nu plăti acest onorariu, începând cu sfârșitul anului 2010, satisfacția echitabilă este plătită în contul bancar al reclamantului. La cererea persoanei fizice și la prezentarea procurii autentificate notarial, satisfacția echitabilă poate fi plătită și altei persoane. În general, autoritățile moldovenești plătesc în termen satisfacția echitabilă datorată conform hotărârilor sau deciziilor CtEDO.

Este general acceptat că, art. 46 CEDO impune statelor obligația de a întreprinde măsuri în scopul evitării unor violări similare ale CEDO. Aceste măsuri presupun, în primul rând, modificarea legislației și a practicilor contrare CEDO, dar și schimbarea unor situații de fapt care pot genera violarea CEDO, cum ar fi, de exemplu, condițiile proaste de detenție. Răspândirea informației despre hotărârile CtEDO și instruirea în domeniul CEDO, de asemenea, pot contribui la evitarea situațiilor care sunt contrare CEDO. În acest capitol vor fi analizate

măsurile întreprinse de Guvernul Republicii Moldova în acest sens¹⁸⁵.

Ridicarea nivelului de cunoaștere a Convenției Europene pentru Drepturile Omului

Comitetul de Miniștri a recomandat Statelor Membre ale CoE (a se vedea Recomandarea (2004)4 asigurarea unei instruiți universitare și profesionale în domeniul CEDO.

Comitetul de Miniștri a recomandat ca CEDO și jurisprudența CtEDO să fie introduse în programele universitare de studii, în special la facultățile de drept și științe politice, precum și în programele de instruire profesională a profesiorilor juridice, inclusiv a poliției. Cei care instruiesc trebuie să fie bine pregătiți, iar statele au fost chemate să susțină inițiativele menite să asigure calitatea profesională înaltă a profesorilor și formatorilor specializați în acest domeniu. Pe lângă instruirea în domeniul CEDO și al jurisprudenței CtEDO, Comitetul de Miniștri a recomandat Statelor Membre ale CoE (Recomandarea (2002)13 să asigure ca rezumatul sau textul integral al jurisprudenței CtEDO relevantă pentru practica judiciară să fie tradus și răspândit rapid.

Atât judecătorii, cât și procurorii sunt obligați să efectueze anual cel puțin 40 de ore de instruire continuă. De obicei, această instruire are loc la Institutul Național de Justiție. În anul 2010, la Institutul Național de Justiție au fost organizate 80 de seminare. (27.5%) dintre acestea s-au referit exclusiv sau în principal la CEDO. În cadrul acestor seminare, au fost instruiți 337 de judecători și 152 de procurori. Conform Raportului de activitate al Institutului Național de Justiție pentru anul 2011,3 în acest an Institutul Național de Justiție a efectuat 208 activități de formare continuă, dintre care 189 au fost seminare. Din cele 208 activități, 33 (15.9%) au reprezentat seminare în domeniul CEDO. În anul 2011, CEDO a fost subiectul juridic cel mai des discutat la seminare. Din activitățile desfășurate în 2011, 15.9% s-au referit la CEDO, 13% la aplicarea legislației naționale, iar 5% la interacțiunea dintre profesiile juridice.

Pe lângă instruirea continuă, judecătorii și procurorii sunt obligați să susțină o dată la câțiva ani un examen în fața Colegiului de calificare și atestare de pe lângă Consiliul Superior al Magistraturii și Colegiului de Evaluare a Performanțelor Procurorilor, respectiv, Consiliul Superior al Procurorilor. În cadrul acestor examene sunt verificate cunoștințele teoretice. Unul din cele trei subiecte la care trebuie să răspundă judecătorul se referă la jurisprudența CtEDO în cauzele moldovenești. În

184 Ghid pentru avocați „Curtea Europeană a Drepturilor Omului: Întrebări și răspunsuri pentru avocați”. București: Uniunea Națională a Barourilor din România, 2014.

185 Legea privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești, Nr.87 din 21.07.2011.

cazul procurorilor, nu există o listă de subiecte care urmează a fi pregătite, iar procurorului i se cere să răspundă oral la orice întrebare a membrilor Colegiului. Fiind intervievați, membrii ambelor colegii au declarat că, nivelul de cunoaștere a CEDO de către judecători și procurori este redus. În anul 2012, Institutul Național de Justiție a solicitat judecătorilor și procurorilor să completeze un chestionar în care să indice subiectele pe care ar dori să le studieze la seminarele organizate în 2013. În cadrul acestui sondaj, CEDO a fost pe locul doi în preferințe. Acest fapt sugerează că, deși judecătorii și procurorii din Republica Moldova au beneficiat de instruire în domeniul CEDO, ei mai au nevoie de instruire în acest domeniu.

Evoluția adresărilor Republicii Moldova la Curtea Europeană

Prima hotărâre în privința Republicii Moldova a fost pronunțată în 2001, (CtEDO, *Hot. Mitropolia Basarabiei și alții. c. Moldovei*, 13 decembrie 2001) însă abia în 2004–2005 au fost emise un șir de hotărâri care au elucidat primele probleme sistemice din țară. Până în prezent, CtEDO a pronunțat peste 300 de hotărâri în cauzele moldovenești.

Anual, la CtEDO sunt depuse peste 1,000 de cereri împotriva Moldovei. Viteza examinării acestor cereri depinde în mare parte de numărul de juriști care procesează cererile pentru o țară concretă. Până în vara anului 2012, cererile depuse împotriva Moldovei erau procesate de patru juriști, angajați de CtEDO pe un termen nedeterminat sau pentru o durată de patru ani. Se pare că acest număr de juriști nu era suficient pentru procesarea tuturor cererilor moldovenești, fapt confirmat prin creșterea constantă până în anul 2011 a numărului cererilor pendente. În iulie 2012, la Grefa CtEDO au mai venit trei juriști moldoveni, plătiți de Guvernul Republicii Moldova, care urmau să ajute CtEDO în procesarea cererilor moldovenești vădit inadmisibile. În consecință, numărul cererilor pendente îndreptate împotriva Moldovei a scăzut de la 4,261 la 31 decembrie 2011 până la 1,159 la 31 decembrie 2014.

Din cele 1,159 de cereri pendente la sfârșitul anului 2014, 165 de cereri au fost alocate judecătorului, 724 de cereri au fost atribuite Comitetelor sau Camerei, 251 de cereri au fost comunicate Guvernului, 6 cereri așteaptă reacția Guvernului și 13 cereri au fost declarate admisibile. Astfel, dacă în anul 2011 numărul cererilor pendente în fața judecătorului unic sau a Comitetelor (cereri vădit inadmisibile) era de 3,168, atunci către 31 decembrie 2014 acest număr a scăzut la 165 de cereri. De aici rezultă scăderea în perioada 2012–2014 a numărului total de cereri pendente. Datele din anul 2014 mai reflectă faptul că în fața CtEDO sunt pendente aproape 1,000 de cereri cu șanse sporite de succes, care

pot rezulta în hotărâri, reglementări amiabile sau declarații unilaterale din partea Guvernului.

Cereri alocate unui organ decizional

Dacă cererea corespunde cerințelor de depunere a cererii la CtEDO, aceasta este alocată unui organ judiciar pentru examinare. Din cele 10,803 cereri moldovenești alocate unui organ decizional între 1998 și 2014, 1,105 sunt din anul 2014. Deși în ușoară scădere în comparație cu anul trecut (1,354 de cereri), numărul cererilor moldovenești alocate unui organ decizional rămâne a fi relativ stabil, și chiar ridicat în comparație cu anii 2010 (945 de cereri) și 2011 (1,025 de cereri). Scăderea numărului de cereri alocate unui organ decizional în anul 2014 s-ar putea datora reticenței avocaților de a mai sesiza CtEDO după ce câteva mii de cereri au fost declarate inadmisibile în anii 2012–2014, precum și prin schimbarea în anul 2014 a modului de înregistrare a cererilor de către CtEDO. Cererile care nu corespund regulilor nu sunt înregistrate ca cereri valabile, ci în lista cererilor cu potențial de soluționare administrativă. Aceasta este confirmat și prin faptul că numărul total al cererilor soluționate administrativ în anul 2014 (25,100 de cereri) a crescut cu 84% în comparație cu anul 2013 (13,650 de cereri). Jumătate din aceste cereri au fost lichidate în urma nerespectării Regulii 4723. Urmează a fi menționat faptul că, în anul 2014, numărul total al cererilor alocate unui organ decizional al CtEDO a scăzut cu 15%¹⁸⁶.

Un indicator îngrijorător este că, în anii 2013 și 2014, Republica Moldova s-a aflat pe locul 4 din cele 47 de țări membre ale Consiliului Europei după numărul de cereri alocate unui organ decizional raportat la populația țării. În anul 2014, Moldova era devansată după numărul de cereri alocate unui organ decizional doar de Serbia, Liechtenstein și Ucraina. Media pe CtEDO este de 0,68 cereri la 10,000 de locuitori. Cu alte cuvinte, în anul 2014, moldovenii au sesizat CtEDO de 14 ori mai des decât georgienii, de șase ori mai des decât armenii și de două ori mai des decât letonii sau slovenii. În ultimii doi ani, reclamanții în cauzele moldovenești s-au plâns cel mai des pe ineficiența remediei instituit prin Legea nr. 87, pe revizuirea neregulamentară a hotărârilor judecătorești irevocabile, pe încălcarea dreptului la proprietate, pe motivarea insuficientă a hotărârilor judecătorești și pe inechitatea procedurilor¹⁸⁷.

Până la 31 decembrie 2014, CtEDO a emis 297 de hotărâri împotriva Republicii Moldova, dintre care 24 de hotărâri au fost pronunțate în 2014. După numărul de hotărâri, Moldova devansează Germania, Spania, Olan-

186 Cârnaț T., Cârnaț M. Protecția Juridică a Drepturilor Omului. Chișinău, 2006.

187 Voicu M. Prefața la „Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului”. București, 1997.

da sau Portugalia, țări care au aderat la CEDO cu mult timp înaintea Moldovei și au o populație cu mult mai mare decât a Moldovei. Cel mai des este încălcat art. 6 CEDO (dreptul la un proces echitabil – 31% din toate violările) și art. 3 CEDO (interzicerea torturii, tratamentului inuman și degradant – 24% din toate violările). Printre cele mai des constatate tipuri de violări sunt: neexecutarea hotărârilor judecătorești naționale – în 64 de hotărâri, încălcarea dreptului la un recurs efectiv – în 46 de hotărâri, investigarea inadecvată a maltratărilor și deceselor – în 37 de hotărâri, casarea irevocabilă a hotărârilor judecătorești irevocabile – în 28 de hotărâri, detenția în condiții proaste – în 27 de hotărâri, maltratarea sau recurgera la forță excesivă de către exponenții statului – în 23 de hotărâri și motivarea insuficientă a arestării – în 18 hotărâri. Printre cele mai importante hotărâri pronunțate în perioada 2013–2014 se numără Eremia și alții, în care CtEDO pentru prima dată a examinat în cauzele moldovenești violența în familie. În Sandu și Pareniuc CtEDO a examinat pentru prima dată în cauzele moldovenești provocarea în comiterea unei infracțiuni. În Urechean și Pavlicenco, CtEDO pentru prima dată s-a pronunțat asupra imunității Președintelui țării. În cauza Timuș și Țăruș, a constat responsabilitatea forțelor de ordine pentru decesul unei persoane în timpul unei operațiuni de reținere. O cauză inedită este Ziaunys, în care a fost examinată confiscarea de către autoritățile moldovenești a mai multor saci cu bancnote transnistrene scoase din uz. În temeiul celor 297 de hotărâri CtEDO pronunțate până la 31 decembrie 2014, Guvernul Republicii Moldova a fost obligat să plătească peste EUR 14,100,000, dintre care EUR 225,271 – în baza celor 24 de hotărâri pronunțate în 2014 și EUR 325,600 – în baza celor 19 hotărâri pronunțate în 2013¹⁸⁸.

Concluzii: *Subsumând cele expuse anterior, constatăm că numărul mare de cereri adresate CtEDO pune în pericol întregul mecanism instituit prin CEDO. În urma numeroaselor condamnări la CtEDO, multe țări europene au introdus remedii compensatorii pentru încălcarea termenului rezonabil. În unele țări, cum ar fi Rusia, Serbia, Slovenia sau Spania a fost introdus recursul la Curtea Constituțională pentru persoanele care pretind că le-au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale omului. De asemenea, încă în anul 2005, Lord Woolf a recomandat recurgera mai frecventă la serviciile ombudsmanilor naționali și la alte metode de soluționare alternativă a disputelor. În cazul unor încălcări deosebit de grave, în scopul prevenirii abaterilor pe viitor, ar putea fi justificată sancționarea abaterilor nescuzabile sau obligarea responsabililor de a compensa, integral sau în parte, sumele plătite de stat în temeiul procedurilor CtEDO. În acest capitol este analizată succint evoluția mecanisme-*

lor implementate în Republica Moldova începând cu anul 2013 menite să reducă numărul adresărilor la Curtea Europeană, și anume:

1. Remediul compensator pentru încălcarea termenului rezonabil;
2. Recursul constituțional și ombudsmanul.

EXEMPLU: *Remediul compensator pentru încălcarea termenului rezonabil.* Prin hotărârea Olaru ș.a. c. Moldovei, CtEDO a constatat că, în anul 2009, neexecutarea hotărârilor judecătorești definitive era principala problemă a Republicii Moldova în ceea ce privește numărul de cereri care se află pe rolul Curții. La data hotărârii, mai mult de 300 de cereri de acest gen erau pendinte la CtEDO. Hotărârea Olaru ș.a. CtEDO menționează următoarele:

„58. ... Statul trebuie să introducă un recurs care să asigure cu adevărat o redresare efectivă pentru violările Convenției, care se datorează neexecutării prelungite de către autoritățile de stat a hotărârilor judecătorești definitive cu privire la acordarea spațiului locativ de stat pronunțate împotriva Statului sau a entităților acestuia. Un astfel de recurs trebuie să corespundă principiilor prevăzute de Convenție ...”¹⁸⁹

Raportând situația la zi, în ultimii ani, numărul cererilor pendinte la CtEDO a scăzut considerabil datorită suplínirii numărului de juriști care procesează cererile moldovenești. Scăderea numărului de cereri alocate unui organ decizional în anul 2014 s-ar putea datora cerințelor mai stricte de depunere a cererilor la CtEDO, precum și reticenței avocaților de a mai sesiza CtEDO după ce în anii 2012–2013 câteva mii de cereri moldovenești au fost declarate inadmisibile. Cele mai multe condamnări ale Moldovei se datorează încălcării dreptului la un proces echitabil și a dreptului de a nu fi supus torturii, tratamentului inuman și degradant. Totodată, Comitetul de Miniștri supraveghează de 9–10 ani executarea hotărârilor prin care au fost constatate violări cu privire la condiții proaste de detenție, maltratarea în custodia poliției și arestările ilegale, ceea ce înseamnă că aceste probleme încă persistă în Republica Moldova¹⁹⁰.

188 Rollanad P. La protection des droits de l'homme. Paris, 1989.

189 Rollanad P. La protection des droits de l'homme. Paris, 1989.

190 Raportul privind executarea hotărârilor CtEDO de către Republica Moldova în anii 1997–2012.